

Сарвиноз Самадова

**МАЪНАВИЙ –
МАЪРИФИЙ
ТАДБИРЛАР
САМАРАДОРЛИГИНИ
ОШИРИШНИНГ
ПЕДАГОГИК
АСОСЛАРИ**

**Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим
вазирлиги
Бухоро давлат университети**

Сарвиноз Самадова

**МАЪНАВИЙ – МАЪРИФИЙ ТАДБИРЛАР
САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШНИНГ
ПЕДАГОГИК АСОСЛАРИ**

(ўқув-услубий қўлланма)

**“Дурдона” нашриёти
Бухоро – 2020**

УЎК 378.016:17.022.1

87.60

С 28

Самадова, Сарвиноз.

Маънавий – маърифий тадбирлар самарадорлигини оширишнинг педагогик асослари [Матн] : ўқув-услугий қўлланма / Сарвиноз Самадова. - Бухоро : "Sadriiddin Salim Buxoriy" Durдона nashriyoti, 2020. - 96 б.

КБК 87.60

74.58

Ушбу ўқув-услугий қўлланма бакалавр таълим босқичи Миллий ғоя, маънавият асослари ва ҳуқуқ таълими йўналишида ўқитиладиган “Маънавий-маърифий ишларни ташкил этиш методикаси” фанининг узлуксиз таълим тизимида маънавий-маърифий тарбиянинг роли, маънавий-маърифий тадбирлар, маънавий-маърифий ишлар самарадорлигини ошириш вазибалари мавзуларини ўқитишда қўллаш мақсадида яратилди.

Масъул муҳаррир:

М.Ҳ.Маҳмудов, педагогика фанлари доктори, проф.

Тақризчилар:

Б.Б.Маъмуров, педагогика фанлари доктори, проф.

Ф.М.Қосимов, педагогика фанлари номзоди, доцент.

Н.Н.Тешаев, фалсафа фанлари номзоди, доцент.

Ушбу ўқув услубий қўлланма Бухоро давлат университети ўқув методик кенгашининг 2020 йил 27 майдаги 7-сонли йиғилишида муҳокама қилиниб нашрга тавсия этилди.

ISBN 978-9943-6503-5-0

КИРИШ

“Маънавий – маърифий ишлар” тушунчаси Ўзбекистонда сиёсий, фундаментал ва амалий аҳамият касб этади. Унда ижтимоий маънавий ҳаётни илмий ўрганиш, давлат сиёсатини амалга оширишда, ислохотлар механизмини белгилаш учун фойдали жуда катта амалий имкониятлар мавжуд. Олий ўқув юртлари маънавий-маърифий ишлар тизими миллий давлатчилигимизнинг стратегик мақсадларига хизмат қилади. Миллий ва жаҳон мамлакатлари маданиятидан хабардор бўлган Ўзбекистон ёшлари Шарқ ва Ғарб цивилизациялари ҳамкорлигини мустаҳкамлашга тайёрлаб борилади. Бундай фазилатларнинг шакллантирилиши умуммиллий бирликни яратишга ёрдам беради. Яъни, диний эътиқодлар, тиллар, анъаналардаги фарқлар инсонларни ягона мамлакат, унинг тақдири, бугунги муаммоларини ҳал этиш ва келажаги буюк давлат бунёд этиш каби умумий мақсад йўлида бирлаштиради. Бу эса педагогика фанининг мамлакатда нафақат талаба ёшлар, балки бутун жамиятни маънавий янгилаш, одамлар тафаккурини ўзгартиришга қаратилган ижтимоий педагогик зарурат сифатида ижтимоий сиёсий қимматга эга эканлигини кўрсатади.

Ўзбекистонда маънавий-маърифий ишларни ва мафкуравий жараёнларни ташкил этишнинг устувор йўналишлари қуйидагилардан иборат:

- белгиланган тадбирларнинг юқори даражада уюшқоқлик билан ўтказилишини таъминлаш;
- маънавиятнинг, миллий ғоянинг тарғиботи сифатини мунтазам ошириб бориш;
- давр талабларидан келиб чиққан ҳолда маънавий-маърифий ва мафкуравий ишларни ташкил этишнинг янги, самарали йўллари излаш;
- бу соҳада эски услубларнинг мутлақлаштирилишига, андозалаштиришга йўл қўймаслик;
- маънавий-маърифий ишлар ва мафкуравий жараёнларни ташкил этишда ижтимоий муҳитни ҳисобга олиш;

- маънавий-маърифий ишлар ва мафкуравий жараёнларни ташкил этишда учрайдиган расмиятчилик ва мажлисбозлик кўринишларига барҳам бериш;

- мафкуравий фаолиятнинг қанчалик самарали олиб борилаётганини билиш мақсадида унинг мониторингини ташкил этишдан иборат.

Таълим-тарбияни тўғри йўлга қўйиш маънавий-маърифий ишларни тўғри ташкиллаштириш билан бевосита боғлиқ.

Маънавий-маърифий ишларни ташкил этиш – ҳар бир шахсда муайян жисмоний, руҳий, ахлоқий маънавий сифатларни шакллантиришга қаратилган амалий педагогик жараён бўлиб, инсоннинг жамиятда яшашини таъминлаш учун зарур бўлган ахлоқий-жисмоний, бадиий-эстетик ва ахлоқий маънавий хусусиятларни таркиб топтиришга йўналтирилган чора тадбирлар мажмуидир. Маънавий-маърифий ишлар ҳар қандай жамият ва мамлакат ҳаётида ҳал қилувчи аҳамият касб этади. Ёш авлоднинг умуман жамиятнинг ҳар бир аъзосининг тарбияси билан етарлича шуғулланмаган мамлакат турғунликга юз тутди ва охир оқибатда инқирозга маҳкум бўлади. Маънавий маърифий ишлар етарлича олиб борилмаса маънавий таҳдидларга йўл очилади.

Таълим муассасаларида маънавий-маърифий ишларни ташкил этиш ҳам ижтимоий сиёсий, ижтимоий-педагогик жиҳатларига эга. Масаланинг ижтимоий – сиёсий жиҳати Республикамизда кенг амалга оширилаётган Ўзбекистон мустақиллигини мустаҳкамлаш, ҳалқнинг миллий тафаккурини ривожлантириш, буюк давлатни барпо этиш, умуминсоний ва миллий кадриятлар уйғунлигига асосланган фуқаролик жамиятини қуриш ва бунинг учун маънавият ва маърифатни такомиллаштириш заруриятидан келиб чиқади. Шу боисдан ҳам бугунги кунда маънавий-маърифий ишларни янада такомиллаштиришга эҳтиёж келиб чиқди. Маънавий ва маърифий ишлар тушунчаси кенг қамровлидир. У ўз йўналишига кўра комил инсонни тарбиялаш мақсадини қўяр экан, бу вазифани адо этиш мураккаб ва чуқур мазмунли вазифаларни бажаришни талаб қилади.

Маънавий-маърифий ишларни ташкил этиш, миллий ғоя ва мафкурани, Ўзбекистоннинг мустақил тараққиёт стратегиясини, ўзбек халқининг буюк давлат барпо этиш тўғрисидаги мақсад-

муддаоларини ҳисобга олган ҳолда, ёшлар қалби ва онгига сингдиришнинг муайян тизими ва устувор йўналишлари бор. Бунда жамият ҳаётининг барча соҳаларини қамраб олиши таълим тарбия, тарғибот ташвиқотнинг самарали усул ва воситаларидан оқилона фойдаланишини тақозо этади. Таълим ва тарбия бериш жараёнида маънавий-маърифий ишларни ташкил этиш ва мафкуравий тарбиянинг энг таъсирчан воситаларидан бири мулоқот ҳисобланади, чунки инсон қалби ва онгида шаклландиган руҳий қараш, эътиқод, иймон, виждон, масъулият каби фазилатлар тарбиясида радио-телевидения, газета, журналлар, бадиий ҳамда илмий адабиётнинг ўрнини эътироф этган ҳолда шуни айтиш мумкинки, юзма-юз келадиган фикр алмашув, инсоннинг юзи-кўзига қараб туриб айтиладиган бамани сўз ва ҳиссиётларнинг ўрни беқиёс.

Педагоглардан аввало тажриба, билимдонлик, ишонтира олиш қобилияти, унинг нутқи, ўзига ишонч ва бошқалар талаб қилинади. Ўқитувчилар ўзида мавжуд билим, тушунча ғояларни асос қилиб олган ҳолда, ёшлар онгида мустаҳкам эътиқодни шакллантиради. Бунда у мулоқотнинг барча самарали ва таъсирчан воситаларидан монолог, диалог, баҳс-мунозара кабилардан фойдаланади, айнан ана шу фаолият ҳар бир ўқитувчи, таъсир кўрсатувчининг риторика асосларидан хабардор бўлишини нутқ маҳоратини эгаллашини талаб қилади. Сўзловчи нутқий ва нутқий бўлмаган воситалардан ўз ўрнида мақсадга мувофиқ фойдаланиши керак. Ҳиссий таъсир усуллари ўринли ишлатилган қарашлар, имо-ишора, мимика кабилар ҳам таъсирни кучайтирувчи психологик механизмлар эканлигини унутмаслик керак.

Маънавий - маърифий ва мафкуравий тарғибот ишлари ҳеч қачон ҳозиргидек долзарб вазифага айланмаган. Маънавий ислохотлар давлат сиёсатининг устувор йўналиши бўлгани, мафкуравий таҳдид ва ахборот хуружлари кўпайиб бораётгани, одамлар онги ва қалбини эгаллаш йўлидаги кураш жараёнлари кучайгани учун ҳаётнинг барча жабҳалари, ишлаб чиқаришнинг ҳамма соҳалари, аҳолининг ҳамма қатламлари орасида маънавий - маърифий ва мафкуравий соҳада жадал ишларни амалга ошириш тарғиботчи олдидаги энг муҳим вазифа ҳисобланади. Шунинг учун ҳам маънавий - маърифий ва мафкуравий тарғибот

ишлари қандай дастур ва йўналиш, қайси кўрсатма ва қўлланма, қанақа режа асосида, қай савияда, кимлар тарафидан олиб борилаётгани ғоят муҳим масала бўлиб турибди. Ёшлар қалбида юксак маънавий фазилатларни шакллантиришда, уларда миллий онг ва ғурурни уйғотишда, Ватан, миллат ва истиқлол тақдири учун фаол курашчи фуқароларни тарбиялаб, вояга этказишда музей, театр ва кутубхоналар, бугунги кунда ахборот ресурс марказларининг алоҳида ўрни бор. Бу каби муассасалар мустақил Республикамиз фуқаролари маънавий дунёсини бойитиш, уларни гўзал нарсаларнинг ҳаммасидан баҳраманд қилиш, кишилар қалбига тезроқ йўл топиш, эстетик ҳиссиётига кучли таъсир қилиш, ҳаётини воқеа-ҳодисаларни чуқур мушоҳада этишга даъват этиш каби ажойиб хусусиятларга эга. Шунинг учун педагог-ўқитувчилар ўз фаолиятида мазкур муассасаларнинг ёшларни юксак маънавий-ахлоқий руҳда тарбиялашдаги бадиий таъсир этишдек воситачилик хусусиятидан имкони борича кенгроқ фойдаланишлари муҳим аҳамиятга эга.

Маънавий-маърифий ишларни ташкил этиш методикасини яратиш энг муҳим вазифалардан биридир. Маънавий ва маърифий ишлар юзасидан ўтказиладиган тадбирларнинг муайян мажмуи бағрикенглик, инсонпарварлик ғоялари асосида тайёрланиб, талаба-ёшларда миллий ва умуминсоний қадриятларга, ўзга миллат ва дин вакилларига ҳурмат уйғотиш руҳида ўтказилиши муҳимдир.

УЗЛУКСИЗ ТАЪЛИМ ТИЗИМИДА МАЪНАВИЙ-МАЪРИФИЙ ТАРБИЯНИНГ РОЛИ

Режа

1. Республикамиз таълим тизимида маънавий-маърифий тарбиянинг йўлга қўйилиши.
2. Таълимни ривожлантиришда ва такомиллашритишда тарбиянинг роли.
3. Узлуксиз маънавий тарбия концепцияси - маънавий-маърифий тарбия асоси.

Таянч сўз ва атамалар: Узлуксиз таълим тизими, Кадрлар тайёрлаш миллий дастури, шахс, таълим, тарбия, жамият, фан, ишлаб чиқариш, баркамол авлод, комил инсон, Концепцияси, маънавий тарбия босқичлари.

1. Республикамиз таълим тизимида маънавий-маърифий тарбиянинг йўлга қўйилиши

Ўзбекистон Республикасининг ижтимоий сиёсий ҳаётида миллий ўзликни англаш, миллий ва умумбашарий қадриятларни ўзлаштириш орқали шахс билан жамият ўртасида уйғунликни вужудга келтириш, эҳтиёжларнинг хусусийликдан умумийликка ўсиб боришининг қондирилиши ҳар жиҳатдан вояга етаётган ёшларнинг қобилиятлари, истеъдодлари, ички имкониятлари, ўзига хос индивидуал-психологик хусусиятларини тадқиқ этишни, шунингдек, ривожлантиришни талаб этади. Ёш авлоднинг шахс ва субъект сифатида шаклланиши, ақлий ривожланиши, тарбияланганлик даражасини аниқламай туриб ўрта махсус ва олий таълим-тарбия жараёни самарадорлигини ошириш мумкин эмас¹.

Мамлакатимиз олдида турган иқтисодий, ижтимоий сиёсий масалалар таълим ва тарбия ишини такомиллаштириш билан чамбарчас боғлиқ. Таълим тизимидаги вазифаларга замонавий ёндашув давлатимизнинг бу соҳага ниҳоятда катта эътибор

¹ Ибрагимов Х, Абдуллаева Ш. “Педагогика назарияси”. Т.; “Фан ва технология” нашриёти. 2008 й. 7-б.

бераётганида, қабул қилинган бир қатор ҳужжатларда ўз ифодасини топди. Бу вазифаларни амалга ошириш учун Олий Мажлиснинг 1997 йил 29-августда IX сессиясида “Талим тўғрисида”ги Қонун ва “Кадрлар тайёрлаш Миллий дастури” қабул қилинди. Уларда таълим-тарбия ва кадрлар тайёрлаш тизимини ислоҳ қилишга оид асосий йўл-йўриқлар кўрсатиб берилди.

Биз қураётган демократик-ҳуқуқий жамиятнинг уч муҳим томони бор: иқтисодий сиёсат ва маънавият. Бу томонлар қанча мустаҳкам ва бақувват бўлса келажагимиз равнақи ҳам бақувват бўлади.

Мамлакатимиз мустақилликка эришгач, ўртага ташлаган энг долзарб муаммолардан бин- маънавият масаласи эди. Чунки, ҳар қандай жамиятнинг ижтимоий иқтисодий маданий тараққиёти бевосита унинг маънавий-ахлоқий негизларининг ривожланиши билан чамбарчас боғлиқдир. Бу негизлар:

- умуминсоний кадриятларга содиқлик;
- халқимизнинг маънавий меросини мустаҳкамлаш ва ривожлантириш;
- инсонни ўз имкониятларини эркин намоён қилиш;
- ватанпарварликдан иборатдир.

Мазкур маънавий ахлоқий негизлар заминида умуминсоний ва миллий кадриятлар муштараклигида Республикаимизнинг барча фуқароларининг маънавий маданиятини шакллантиришига эришиш ётади. Бир сўз билан айтганда шахс тафаккурини ўстирмасдан, унинг маънавий дунёсини бойитмасдан туриб, ижтимоий, иқтисодий, маданий жабҳалардаги вазифаларни бажариш, миллий истиқлол мафқурасини тўла-тўқис яратиш мумкин эмас.

Бугунги таълим олдига қўйилган муҳим масала умуминсоний ва миллий кадриятларга таянган ҳолда таълим-тарбиянинг мазмунида инсонпарварлик ғоясини кучайтириш, халқчиллаштириш, унинг узвийлиги, изчиллиги, илмийлиги ва дунёвийлиги асосида ёшларни маънавий маданиятини шакллантиришдан иборатдир.

Зеро, Ўзбекистон Республикасининг “Таълим тўғрисида”ги Қонунида ҳам, таълимда умуминсоний ва миллий маданий кадриятларнинг устиворлиги, таълим соҳасидаги давлат

сиёсатининг асосий тамойилларидан бири эканлиги таъкидланган.

Демак, таълим-тарбия жараёнида умуминсоний ва миллий маданий кадриятларнинг устиворлигига эришиш ўқувчиларнинг маънавий маданиятини шакллантиришнинг муҳим омилидир.

Мамлакатимиз мустақиллигининг ўтган йиллари фуқаролар ҳаёти ва дунёқарашида туб бурилишлар даври бўлди. Жамиятимиз бутунлай янги қиёфа, янгича мазмунни касб этмоқда. Одамларнинг турмуш тарзлари ўзгармоқда. Энди ҳамма гап қўлга киритилган ютуқларни асраб-авайлашда, кун сайин унинг мазмунини бойитиб, маънавий жиҳатдан чуқурлаштириб боришда қолган. Ҳар бир инсон ижтимоий-иқтисодий, сиёсий, маданий воқеликни чуқур идрок этиши, истиқболни режалаштиришнинг илғор йўналишларини пишиқ-пухта англаб олиши бугунги куннинг долзарб масалаларидан ҳисобланади.

Кайси давлат, қайси жамиятда жамоат аъзолари маънавий жиҳатдан бақувват ор-номусли, меҳр-шафқати кучли, виждони пок, билимдон, меҳр-оқибатли бўлса, бу давлат, бу жамият бадавлат, ўзига тўқ, фаровон бўлиши азалдан маълум. Бинобарин, янги фуқаролик жамияти қуриш йўлига ўтган ҳар қандай давлат маърифат ва маънавият масалаларига, хусусан, маънавиятга, маънавий тарбияга жиддий эътибор бермоғи шарт¹.

Ёшларни сиёсий ғоявий жиҳатдан чиниқтириш, ақлий салохияти, дунёқараши эндигина шаклланган ёш авлод қалбида миллий ғурур туйғуларини кучайтиришни, Ватан, Миллат ва Истиқлол тушунчаларини кадрият даражасига кўтариш борасидаги қатор тасирчан тадбирларни изчил амалга оширишни давр тақозо этмоқда.

Кадрлар маънавий тарбияси кенг қамровли тушунчадир. Ёш авлод муқаррар равишда янги асосларга ўтаётган давлатимиз, жамиятимиз бошқаруви тепасига келади. Улар биз бошлаган улкан ишларини давом эттирадилар. Ўзбекистоннинг буюк давлатлар қаторига кириши, келажаги обод ва фаровон бўлиши, ҳуқуқий демократик давлат, адолатли фуқаролик жамияти майдонга келиши кўп жиҳатдан тарбияга боғлиқ. Шу сабабли

¹ Холиков Э, Сиддиков Б, Рустамов М, Мирзаев А. «Калбан улғайиш даври» Т: «Extremum press» 2011й, 15-б

Президентимиз янги авлод тарбиясига энг муҳим вазифалардан бири деб қарамокда. Бу йўлда чексиз ғамхўрлик намуналарини кўрсатмокда.

Ватанимиз келажаги бўлган ёшларга ҳозирги замон талаблари даражасида билим ва тарбия бериш, уларни юксак маънавийтли, онги ҳар қандай салбий таъсирларга нисбатан бардошли қилиб вояга етказиш – бугунги кун таълим муассасаларининг асосий вазифасидир, чунки фақат ана шундай инсонларгина келажакда одил жамият пойдеворини ярата оладилар.

“Бундай эзгу мақсадларга фақат юксак маънавий, узлуксиз маънавий тарбия орқалигина эришиш мумкин” деган сўзлар ҳар биримизнинг фарзандларимиз, ёш авлоднинг маънавий-ахлоқий камолоти, ғоявий чиниқишига, ҳар ҳил бузғунчи ғоя ва мафкураларга қарши муросасиз курашчи руҳида тарбиялашга масъулият билан ёндашишга ундайди. Айнан фарзандларнинг камолоти – эртанги кунда барчамизнинг тинч ҳаётимизни таъминлайди. Бунинг учун уларни миллий ғоя руҳида тарбиялаш, уларга ҳурлик, озодлик, демократик тамойилларга асосланган жамият барпо этиш, эркин фуқаролик жамият асослари ҳақида тушунча бериш барчамизнинг бурчимиздир.

Инсонга фақат атроф-воқелик ҳақида, одобу ахлоқ қоидалари ҳақида билим беришнинг ўзи унинг маънавий-ахлоқий тарбияси учун етарли бўлмайди. Унда ирода қудрати, масъулият туйғусини шакллантириш, кўнглида атроф-табиатга, меҳнатга, касбга, илмга, ўзга инсонларга меҳр уйғотиш, дилида улуғ мақсадлар туғилишига эришиш лозим. Масалан, тан олиб айтиш керакки, Ватан ёки Адолат туйғуси ҳақида китобларда ёзилганларни ўқиб чиққан одам дарҳол Ватаннинг қадрига етадиган, ёки Адолатга хиёнат қилмайдиган бўлиб қолади, деб тасаввур қилиш ўта соддаликдир. Ҳар бир инсон Ватан, Миллат, Адолат тимсол-тушунчаларининг ўз руҳидаги пойдор маънавий кадриятларга айланиши учун ўзгалар ибратида синаши, уларга нисбатан кўнглида меҳр уйғониши зарур. Бунга турли йўллар, турли воситалар билан, биринчи навбатда ёш авлод тарбиясига самимий (чин кўнгилдан) ва изчил ёндошув, тинимсиз изланишлар билан эришилади.

Ўзбекистонимизнинг барча олий ўқув юртларида тайёрланаётган мутахассисларни фақат касб-кори нуқтаи назаридангина эмас, балки уларнинг дунёқарашлари, маънавияти, тафаккури, сиёсий етуклиги, ахлоқий баркамоллиги ва ижтимоий фаолияти жиҳатларини ҳисобга олган ҳолда шакллантириш ғоят муҳим аҳамият касб этади. Келажаги буюк давлатни маънавияти, ақлий қобилияти юқори савиядаги кадрлар куради.

Келажаги буюк давлатни маънавияти, ақлий қобилияти юқори савиядаги кадрлар куради. XX асрнинг энг йирик мутафаккирлардан бири Эрих Фромм шундай огоҳлантиради: «Агар маълум жамият кишиси ижтимоий воқеликни идрок этолмаса, бунинг ўрнига мияси ҳар хил ҳаёллар билан тўлдираверса, ўзи, оиласи ёки дўстларига оид воқеликни тушуниш ҳам чек-чегарали бўлади, у ярим мудроқ ҳолда юради, ҳар томондан келаётган фикрларни қабул қилиш ва ишнишга тайёр яшайди, таклиф қилинган уйдирмаларни ҳақиқат деб билади».

Мустақил Ўзбекистонда таълим-тарбия ишларини тўғри йўлга қўйиш миллий ва умуминсоний кадриятларнинг барча имкониятларидан тўла ва самарали фойдаланишни тақазо этади. Жаҳон халқларининг илғор маданияти миллий маънавиятимизни янада юксак даражага кўтаришга ижобий томонларидан қанчалик фойдаланмайлик, бари бир ўзбек миллий кадриятлари маънавий камолотимизнинг асоси бўлиб қолади.

Демак, шахс маънавиятини шакллантириш ва бойитиш бугун бутун таълим тизимида фаолият олиб бораётган тарбиячилардан чуқур билимга эга бўлишни ва ёшлар ўртасида таълим ва тарбияни узвий равишда олиб бориш салоҳияти ва маънавиятига эга бўлишни талаб этади. Бугун олдимизга қўйилган юксак маънавиятли шахсни тарбиялаш мамлакатимиз тараккиёти ва унинг интеллектуал имкониятларини кенгайтиришга қаратилган. Бу вазифани амалга оширишда таълим тизимининг мавжуд имкониятларидан кенг фойдаланиш долзарб вазифа бўлиб қолаверади.

Хулоса қилиб айтганда, маънавий таълим-тарбия бугунги куннинг энг долзарб масаласи. “Ўзбек халқи азалдан ўзининг болажонлиги, оилапарварлиги билан ажралиб туради. Албатта фарзандга меҳр қўйиш, уларни қорнини тўқ, устини бут қилиш

ўз йўли билан, лекин болаларимизни ёшлик чоғидан бошлаб миллий тарбия, ахлоқ-одоб, юксак маънавият асосида вояга етказиш биз учун доимо долзарб ахамият касб этиб келган”¹. Бу ишга юртимизнинг барча зиёлилари, ўқитувчилар, журналистлар, ёзувчилар, барча раҳбарлар бирдек масъулдирлар. Мамлакатимизда таълим-тарбияни ҳозирги замон талаблари даражасида олиб боришда мавжуд барча имкониятлар ва воситалардан самарали фойдаланганимиздагина маънавияти юксак баркамол ёшларни тарбиялашга эришиш мумкин бўлади. Келажак авлод ҳақида қайғуриш, соғлом, баркамол насли тарбиялаб етиштиришга интилиш бизнинг миллий хусусиятимиздир.

2. Таълимни ривожлантиришда ва такомиллаштиришда тарбиянинг роли.

Узлуксиз таълим тизими малакали рақобатбардош кадрлар тайёрлашнинг асоси бўлиб, таълимнинг барча турларини, давлат таълим стандартларини, кадрлар тайёрлаш тизими тузилмаси ва унинг фаолият кўрсатиш муҳитини ўз ичига олади².

Узлуксиз таълим тизими инсон ва жамиятнинг турли хил таълимий эҳтиёжларини қондириши, билимларнинг кадр-қиммати ва мавқеини кўтариш учун кенг имкониятлар яратиб бериши, шунингдек, иқтисодиётнинг ўзгарувчан эҳтиёжлари шароитида умумтаълимий, умуммаъданий, касбий ва илмий асосда мутахасислар тайёрлаш йўли билан фундаментал билимлар бериб, шахсни ижтимоий ҳимоя қилишни таъминлаши керак.

Тарбия — арабча сўздан олинган бўлиб, парвариш қилмоқ, таълим бермоқ, ўрганиш, одоб ўргатиш, меҳрибонлик кўрсатиш, ҳимоя қилиш сингари маъноларни англатади³.

Тарбия одамларнинг ички мавжуд имкониятларини, ирсий туғма қобилиятларини рўёбга чиқаришдир. Ўқитувчининг илк вазифаси ҳам шунда. Маънавият оламида бир ёклама, бошқа

¹ Каримов И.А. «Юксак маънавият-енгилмас куч» Т; «Маънавият», 2008й, 55-б.

² Х. Ибрагимов, Ш. Абдуллаева. “Педагогика назарияси” дарслик. “Фан ва технология” нашриёти. 2008 й. 14-б.

³ Умумий педагогика . -Т .: “ Фан ва технология”, 2018й. 224-б.

нарсалар ҳисобига ривожланиб кетмаслиги керак. Улуғ мутафаккир, буюк санъаткор бўлиб етишиш мумкин, лекин ҳақиқий инсон бўлиш қийин, деган ҳикматнинг мазмуни ҳам фикримиз далилидир.

Таълим тизимида таълим ва тарбиянинг узвий равишда олиб борилиши нафақат мамлакатнинг интеллектуал жиҳатдан юксалишига, шунингдек маънавий баркамол бўлишини ҳам таъминлайди. “Шуни унутмаслик керакки, келажагимиз пойдевори билим даргоҳларида яратилади, бошқача айтганда, халқимизнинг эртанги куни қандай бўлиши фарзандларимизнинг бугун қандай таълим ва тарбия олишига боғлиқ. Бунинг учун ҳар қайси ота-она, устоз ва мураббий ҳар бир бола тимсолида аввало шахсни кўриши зарур. Ана шу оддий талабдан келиб чиққан ҳолда, фарзандларимизни мустақил ва кенг фикрлаш қобилиятига эга бўлган, онгли яшайдиган комил инсонлар этиб вояга етказиш – таълим-тарбия соҳасининг асосий мақсад ва вазифаси бўлиши лозим, деб қабул қилишимиз керак. Бу еса таълим-тарбия ишини уйғун ҳолда олиб боришни талаб этади”¹.

Глобаллашувнинг бугунги кунда янада кенг миқёсда авж олиши шароитида таълим ва тарбия уйғунлигини таъминлаш долзарб вазифа даражасига айланди. Чунки, агар таълимни тарбиядан ажралган ҳолда, яъни ёшларга фақат билим бериш билан чекланадиган бўлсак, улар ана шу билимларни эгаллашлари мумкин, аммо улар бугунги кун учун ўта муҳим бўлган ватанпарварлик, миллатпарварлик, ота-она, маҳалла олдида масъулият каби қадриятлардан бебаҳра бўлиб қоладилар. Бундай ҳолатнинг юзага келиши эса истиқболда мамлакат тараққиёти ва шахс камолоти учун салбий заминларнинг шаклланишига олиб келиши мумкин.

Тарбия билан таълимни узвий равишда олиб боришда таълим тизимида ўқитилаётган ижтимоий –гуманитар фанларнинг ўрни ниҳоятда каттадир. Чунки ана шу фанлар дунёқарашни шакллантириш ва ривожлантиришда етакчилик қилади. Улар ўқитувчи, талаба ва бутун таълим тизимидаги ёшлар нафақат онги, тафаккурини ривожлантиради, шунинг билан бирга уларнинг маънавиятини ҳам бойитади. Ватан ва миллат тақдири,

¹ Каримов И.А. «Юксак маънавият-енгилмас куч» Т; «Маънавият», 2008й, 61-б.

унинг истиқболи учун масъуллик туйғусини шакллантириб боради. «ҳар қайси давлат ҳар қайси миллат нафақат ер ости ва ер усти табиий бойликлари билан, ҳарбий қудрати ва ишлаб чиқариш салоҳияти билан, балки биринчи навбатда ўзининг юксак маданияти ва маънавияти билан кучлидир»¹.

Юқоридагиларни назарда тутиб, ёшлар маънавиятини шакллантиришда таълим тизимининг ўрни алоҳида аҳамиятга эга эканлигини айтиб ўтиш керак. Чунки таълим тизимида онг ва тафаккурнинг ривожланиш жараёни кечади ва улар ўз навбатида ёшларга билим эгаллаш билан бирга, ватанпарварлик, миллатпарварлик ва умуминсонийлик каби қадриятларни ўзлаштиришига яқиндан ёрдам беради. Шунинг учун ҳам таълим билан тарбия уйғун ҳолатда ёшларнинг маърифат ва маънавиятини ривожлантиришнинг муҳим омили сифатида ҳар доим катта аҳамиятга эга бўлиб келади.

Инсонни тарбиялаш, уни ривожлантиришнинг аниқ қонуниятларини ишлаб чиқиш педагогика фани зиммасига тушади. Педагогиканинг предмети шахсни ривожлантириш билан тарбия ўртасидаги қонуниятни аниқлаш ва шу асосда тарбиявий фаолиятнинг назарий ҳамда услубий асосларини ишлаб чиқишдир.

Авлод-аждодларимиз жуда қадим замонлардан бошлаб тарбия масаласида ҳар доим умумбашарий ҳис-туйғулар, миллий қадриятларни биринчи ўринга қўйиб келганлар. Шарқона таълим-тарбия масалалари ҳар вақт Марказий Осиё ҳаётида кечган маъданий тарихий жараённинг, ахлокий эстетик тарбиянинг марказида турган. Шарқ мутафаккирлари асарларида баркамол инсон шахси, унинг таълими ва тарбияси масалалари Мовароуннахрнинг ўрта аср даври буюк мутафаккирлари, илм-фан алломалари асарларида шахс камолоти масалаларини ҳар томонлама асослаб берилганлиги ҳам буни тўлиқ исбот килади.

Умуман Шарқ халқлари қадимги гўзал ахлоқийликни жамият тараққиётининг ва инсоний муносабатлар ривожининг мезони деб билганлар. Одамларда чинакам инсоний-ахлоқий фазилатларни шакллантириш орқали ижтимоий тараққиётнинг онглилигига эришиш мумкин деб ҳисоблаганлар. Масалан, буюк

¹ «Баркамол авлод орзуси»- Т; «Шарқ», 1999й, 10-б.

аллома Абу Али ибн Сино «Ҳаё – инсоннинг абадий гўзаллиги ва латофатидир. Ҳаёсиз юз жонсиз жасадга ўхшайди» деса, улуғ мутафаккир олим Абу Райҳон Беруний инсоннинг ички ва ташқи гўзаллиги тўғрисида фикр юритиб шундай дейди: «Ташқи гўзаллик, қиёфадаги жамол, булар иккови ҳам ёқимли бўлиши керак, одамлар ўзаро учрашганларида ушбу гўзал жамолни кўришга рағбат қиладилар».¹

Тарбия масаласига комплекс ёндашиш талаб этилади. Гап яхлит маънавий-маърифий тарбия хусусида боряпти. Чунки, бозор муносабатларига асосланган иқтисод шароитида, фуқаролик жамияти қуриш даврида ёшларни маънавий-маърифий жиҳатдан етук инсонлар қилиб тарбиялаш жамият олдидаги энг муҳим вазифалардан бири бўлиб, у айна вақтда барчамиздан катта масъулият ва меҳнат талаб қилади.

Тарбия жараёни ўқитувчи ва ўқувчилар ўртасида ташкил этилувчи ҳамда аниқ мақсадга йўналтирилган ҳамкорлик жараёнидир. Тарбия жараёнида тарбияланувчининг онги шакллана боради, хис-туйғулари ривожланади. Тарбия жараёнида болаларнинг ҳаёти ва фаолиятини педагогик жиҳатдан тўғри уюштириш ғоят муҳимдир. Фаолият жараёнида бола ташқаридан келаётган тарбиявий таъсирларга нисбатан маълум муносабатда бўлади. Бу муносабат шахснинг ички эҳтиёжи ва хоҳишларини ифодалайди. Тарбия жараёнида тарбияланувчининг онгигина эмас, балки, хис туйғуларини ҳам ўстира бориш. унда жамиятнинг шахсга қўядиган ахлоқий талабларига мувофиқ келадиган хулқий малака ва одатларни ҳосил қилиш лозим. Бунга эришиш учун ўқувчининг онгига таълим жараёни асосида ҳиссиётига ва иродасига системали ва мунтазам таъсир этиб борилади. Ўқувчини тарбиялашда буларнинг бирортаси (онги, ҳиссиёти, иродаси) эътибордан четда қолса мақсадга эришиш қийинлашади. Шунинг учун тарбия жараёни кўп қиррали ва мураккаб жараён деб юритилади².

Тарбия жараёнининг хусусиятлари: кўп қирралилик, узоқ муддатлилик, уюштирувчи, узлуксизлик, икки томонлама алоқадорлик ва қарама- қаршилилик.

¹ Имомназаров М., Эшмухаммедова М. Миллий маънавиятимиз асослари. - Т; Тошкент Ислон Университети, 2001й, 37-б.

² Умумий педагогика . -Т .: “ Фан ва технология”, 2018й. 223-б.

Тарбия жараёни, одатда, ўз-ўзини тарбиялаш, ўз-ўзини қайта тарбиялаш, боланинг атроф-муҳитдаги у ёки бу ходисалар билан салбий алоқаси натижасида вужудга келадиган муносабатлар ва уларнинг хусусиятларини бартараф этиш билан олиб борилади. Инсоният яратган маънавий бойликлар бисотида донишмандларнинг панд насихатлари, ўғитлари ва тарбия ҳақидаги фикрлари алоҳида ўрин эгаллайди. Донишмандларнинг панд-насихатлари умрбоқий маънавий бойлик ҳисобланади. Чунки улар ҳаётдан, ҳаёт тажрибаларидан келиб чиққан ва эзгу орзу ниятни ифодалайди. Шуни таъкидлаш лозимки, энг қадимги тарбия ҳақидаги фикрлар бизгача бевосита етиб келмаган. Бу фикрлар инсоннинг шаклланишида моддий ва маънавий маданиятнинг йиллар давомида ривожланиши натижасидир.

Тарбия жараёни самарадорлиги мақсад ва манфаатларнинг, услуб ва йўналишларнинг уйғунлигига, амалга оширилаётган маънавий-маърифий тадбирларнинг доимийлиги ва кетма-кетлигига ҳам боғлиқдир. Маънавий –маърифий тарбия самарадорлигини ошириш ошириш йўллари, омиллари, вазифалари, усул ва шакллари назарий ривожлантириш, унинг тажриба натижаларини умумлаштириш бунда муҳим аҳамият касб этади. Эришиладиган муваффақиятлар фақат ўтказилган тадбирлар кўлами, ёхуд унда иштирок этган одамлар сони, салмоғи билан ўлчанмайди, балки, таълим-тарбия жараёнининг доимийлиги, узлуксизлиги, мунтазамлиги билан баҳоланади. Бу эса ёшларни мустақил фикрлашга ўргатади, уларнинг фаоллигини оширади.

3. Узлуксиз маънавий тарбия концепцияси - маънавий-маърифий тарбия асоси

Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Маънавий-маърифий ишлар самарадорлигини ошириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида» 2019 йил 3 майдаги ПҚ-4307-сон қарори ижросини таъминлаш, шунингдек, ёшларни мустақил ҳаётга дунёқараши кенг, фаол фуқаролар этиб тарбиялаш мақсадида Вазирлар Маҳкамасининг 2019 йил 31 декабрда «Узлуксиз маънавий тарбия Концепциясини тасдиқлаш ва уни амалга ошириш чора-тадбирлари тўғрисида» ги 1059-сонли

Қарори қабул қилинди. Унга кўра Узлуксиз маънавий тарбия Концепцияси 8 та бобдан иборат бўлиб, 70 та вазифалар белгиланган. Ушбу концепцияда:

- 2017 — 2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегиясида назарда тутилган аҳоли, айниқса ёшлар тарбияси билан боғлиқ вазифаларни самарали амалга ошириш, уларни тинч-осойишта ҳаёт учун энг зарур таянч компетенциялар билан таъминлаш;

- маънаний тарбияни баҳолашнинг илмий асосланган индикаторларини ишлаб чиқиш;

- тарбия жараёнида узлуксизлик, узвийлик тамойилларига таянган ҳолда аввало, онанинг ҳомиладорлик даврини тўғри ташкил этиш, гўдақлар ва болаларни маънавий тарбиялаш бўйича асосий йўналишларни белгилаш;

- ёшларда Ватанга садоқат, тadbиркорлик, иродалилиқ, мафкуравий иммунитет, меҳр-оқибатлилиқ, масъулиятлилиқ, бағрикенглиқ, ҳуқуқий маданият, инновацион фикрлаш, меҳнатсеварлик каби муҳим фазилатларни болалиқдан бошлаб босқичма-босқич шакллантириш;

- ҳомиладорлик давридан бошлаб 30 ёшгача давом этадиган узлуксиз маънавий тарбияни амалга оширишда ота-она, тарбиячи, ўқитувчи, узлуксиз таълим муассасалари ва маҳалла жамоатчилигининг ўзаро самарали ҳамкорлиги механизмини ишлаб чиқиш ва ҳаётга жорий этиш;

- аҳолининг фарзанд тарбияси бўйича билимларини, педагогик маданиятини ошириш, фуқароларни узлуксиз маънавий тарбиянинг жаҳон тажрибасида синовдан ўтган самарали педагогик технологиялари, усуллари ва амалга ошириш шакллари билан мунтазам таништириб бориш;

- оммавий ахборот воситалари, шу жумладан, Интернет жаҳон ахборот тармоғи орқали тарқатилаётган ғаразли ахборотлар, одоб-ахлоқни емирувчи иллатлар, ёшларни залолатга бошловчи бузғунчи ғояларга қарши соғлом дунёқарашни шакллантириш;

- узлуксиз маънавий тарбияни ташкил этишда давлат ташкилотлари, фуқаролик жамияти институтлари, оммавий ахборот

воситалари ва хусусий секторнинг ҳамкорлигини самарали йўлга қўйиш¹ устувор йўналишлар сифатида белгиланган.

Ўзбекистон «Миллий тикланишдан — миллий юксалиш сари» тамойили асосида тараққиётнинг янги босқичига қадам қўйди. Янги давр шиддати таълим-тарбия тизимига ҳам ўзининг аниқ, қатъий талабларини қўймоқда. Ушбу талаблар доирасида таълим соҳасида педагогларнинг моддий-маънавий шароити тубдан яхшиланиб, таълим сифатини оширишнинг замонавий технологиялари жорий қилинмоқда. Тарбия ва таълимни бир-биридан алоҳида ажратиб бўлмайди, бу икки жараён ўзаро уйғун, узлуксиз асосда ташкил этилгандагина одобли, ахлоқий фазилатларга эга, юксак маънавиятли, шу билан бирга билимдон, зукко, руҳан ва жисмонан соғлом, кенг дунёқараш ва тафаккурга эга, замонавий касб-ҳунар эгаси бўлган ватанпарвар ёшларни етиштириб беради. Ўзбекистонда ёшлар тарбиясини замонавий асосда илмий-технологик ислоҳ қилиш борасида олиб борилаётган ишлар уни бугунги кун эҳтиёжларидан келиб чиққан ҳолда илмий асосланган таянч компетенциялар, фазилатлар асосида шакллантиришни талаб этмоқда. Тарбияга янгича, тизимли ёндашув, болада таянч фазилатларни кафолатли шакллантиришда оила, мактабгача таълим, умумий таълим, ўрта махсус касб-ҳунар ва олий таълим муассасалари, маҳаллаларнинг ижтимоий-педагогик имкониятларини тўлиқ юзага чиқаришни ва улар орасида илмий-методик узвийликни янги даражага кўтаришни тақозо этади.

Ватанга садоқат, бурч ва масъулият, ташаббускорлик ва бошқа фазилатлар ёшлар онгида назарий тушунчалар сифатида қолиб кетгани ҳолда унинг табиатида амалий одатларга айланмаяпти. Бунинг оқибатида уларнинг ушбу фазилатлар ҳақидаги сўзлари билан амаллари орасида тафовут намоён бўлмоқда, бу эса ҳар йили мустақил ҳаётга кириб келаётган йигит-қизларнинг ҳаётда ўз ўринларини топишларида бир қатор муаммоларни юзага келтирмоқда. Айрим ўқувчи-ёшларда юксак мақсадларнинг шаклланмаганлиги, ўзини ўзи ўқишга сафарбар қилиш, ирода, матонат, тиришқоқлик, ҳаракат фазилатлари

¹ Вазирлар Маҳкамасининг “Узлуксиз маънавий тарбия концепциясини тасдиқлаш ва уни амалга ошириш чора-тадбирлари тўғрисида” 1059-сон қарори. 2019 йил 31 декабрь

етарли ривожланмаганлиги таълим сифатига ҳам зарар кўрсатмоқда. Маънавий тарбия соҳасида ўқитувчиларнинг фаолиятини методик таъминловчи ўқув материаллари, шу жумладан, маънавий тарбия соҳасига оид методик қўлланмалар, ўқувчилар учун зарур дарсликлар етарли эмас. Шу муносабат билан «Узлуксиз маънавий тарбия» концепциясини муваффақиятли амалга ошириш орқали маънавий тарбия тизимини янада ривожлантириш алоҳида аҳамият касб этади.

Узлуксиз маънавий тарбия Концепциясининг мақсади ёш авлодда мустақил ва бахтли ҳаёт учун зарур ижтимоий малака ҳамда фазилатларни ёшига мос, босқичма-босқич шакллантиришдан иборат. Ушбу мақсадни амалга ошириш учун маънавий-ахлоқий тарбияни баҳолашнинг илмий асосланган индикаторларини ишлаб чиқиш, тарбиянинг ҳомиладорлик давридан бошланиб вояга етгунга қадар давом этадиган, тадрижийлик ва узлуксизлик тамойилларига асосланган методикасини ишлаб чиқиш ва ҳаётга татбиқ этиш, бола тарбиясида миллий ва замонавий педагогиканинг илғор ютуқларидан самарали фойдаланиш, тарбияланувчилар билан бирга тарбиячиларнинг ҳам билими ва малакасини мунтазам ошириб бориш, маънавий тарбияни шакллантиришда оила, маҳалла ва таълим муассасалари, шунингдек, оммавий ахборот воситалари ва бошқа ижтимоий тузилмалар ўртасида самарали ҳамкорлик механизмини йўлга қўйиш, маънавий тарбиянинг тадрижий ривожланиш ва узлуксизлик тамойилларига асосланиш асосий вазифалар қилиб белгиланган.

Узлуксиз маънавий тарбия Концепцияси қуйидаги 4 та босқичлардан иборат:

биринчи босқич — оилаларда (икки давр асосида: биринчи давр — ҳомила даври, иккинчи давр — бола туғилганидан 3 ёшгача бўлган давр);

иккинчи босқич — мактабгача таълим 3 — 6 (7) ёшгача бўлган давр;

учинчи босқич — умумий ўрта таълим тизимида (икки давр асосида: биринчи давр — 7 (6) — 10 ёш бошланғич синф, иккинчи давр — 11 — 17 ёш ўрта ва юқори синфлар);

тўртинчи босқич — ишлаб чиқаришда фаолият кўрсатаётган ва банд бўлмаган ёшлар, шунингдек, ўрта махсус касб-ҳунар ва

олий таълим муассасалари тизимида (икки давр асосида: биринчи давр — ўрта махсус касб-хунар ва олий таълим билан қамраб олинмаган, шунингдек, ишлаб чиқаришда фаолият кўрсатаётган ва банд бўлмаган ёшлар — 17 — 30 ёш, иккинчи давр — ўрта махсус касб-хунар, олий таълим муассасаларининг ўқувчи-талабалари 15 — 22 (24) ёш).

Биринчи босқич бўйича ҳомиладор аёллар ўқиши тавсия қилинадиган тиббий-маърифий, тарбиявий, бадий ва электрон адабиётлар туркумлари тайёрланади, Маҳалла, оилаларда ота-оналар ва болалар маънавий тарбиявий муносабатларини таҳлил этиш асосида «Намунавий оилавий тарбия муҳити» мезонлари белгиланади ва шу асосида маҳалла, туман, шаҳар, ҳудудлар ва республика танловлари ўтказилади. Оиладаги маънавий-ахлоқий қадриятларни мустаҳкамлаш мақсадида ёшларни оилавий ҳаётга тайёрлаш, оиладаги низоли ҳолатларни ҳал этишнинг ҳуқуқий ва педагогик-психологик асослари ўргатилади, «Ота-оналик — бахт ва бурч» тарғибот тадбирлари ташкил этилади. 3 ёшгача болаларда бадий-эстетик дидни шакллантириш ва интеллектни ривожлантиришга мўлжалланган алла, эртак, мақоллар ва топишмоқларнинг аудио шакли яратилиб, мультфильмлар тўплами тайёрланади, бола тарбиясида миллий тарбия методлари ва замонавий педагогларнинг илғор ютуқларидан самарали фойдаланилади, маҳаллалардаги «Ота-оналар университетлари»да ота-оналар учун фарзандларда ёшига мос ижтимоий компетенцияларни тарбиялаш бўйича тренинглари ўтказилади, «Тарбия мактаби» рукни остида ота-оналар, педагоглар учун телекўрсатувлар, болалар, ёшлар учун турли расмлар билан безатилган ёрқин, ранг-баранг қўлланмалар, мультимедиа маҳсулотлари каби дидактик материаллар туркумини яратилади, узлуксиз маънавий тарбия амалиётида тўпланган ижобий тажрибани оммалаштириш мақсадида «Ёш ота-она китоби» ва бошқа методик қўлланмалар асосида мультимедиа тақдимотлар сериясини яратиш ва ота-оналарга тарқатиш механизми йўлга қўйилади.

Оилада узлуксиз маънавий тарбия хусусиятлари:

- мулоқот, ўйин турлари жараёнида предметлар, намунавий хулқ, хатти-ҳаракат қоидалари билан танишиш, тақлид орқали катталарнинг маънавий-ахлоқий тажрибасига эътибор қаратиш;

- ўзининг ва бошқаларнинг хатти-ҳаракатларини кузатиш, баҳо беришга ўргатиш;
- илк маънавий-тарбиявий мотивларни шакллантириш;
- ўзига-ўзи хизмат қилиш, кундалик турмушда хавфсизлик кўникмаларини ўргатишдан иборат.

Иккинчи босқичда 3 — 7 ёшли болаларга хос хусусиятлар инобатга олинади. Тарбиячилар ва ота-оналар томонидан ушбу ёшдаги болалар асосий фаолият турлари жараёнида ўзини ўзи англашга, мулоқот, кузатиш ва ўзининг ва бошқаларнинг хулқига баҳо беришга, маънавий-ахлоқий кўникма ва малакаларни ўзлаштиришга ўргатилади. Ўйин, ўзаро муносабатлар, оиладаги муносабатлар, яқин кишиларга ғамхўрлик қилиш эҳтиёжининг пайдо бўлиши орқали характер сифатларини шакллантириб борилади. Бола тарбиясида миллий тарбия усуллари ва замонавий педагогларнинг илғор ютуқларидан самарали фойдаланиш орқали миллий ва умуминсоний қадриятлар ўргатилади. Ота-оналар ва тарбиячиларнинг бола тарбияси борасидаги билим, кўникма, малака ва компетенцияларини оширишга қаратилган илғор педагогик ва ахборот технологияларига асосланган худудий ўқув тренинглар, семинарлар, форумлар дастурини ишлаб чиқилади. Мактабгача таълим муассасалари тарбияланувчилари учун тайёрланадиган спектакллар, куй-қўшиқ ва рақслар, турли театрлаштирилган томошалар, сахна кўринишлари, миллий ўйинлар сценарийларини ишлаб чиқилади. Барча мактабгача таълим муассасаларини ўзбек миллий эртаклари, афсонавий қаҳрамонлар, буюк боболаримиз, қадимий миллий меъморчилик обидалари, Ўзбекистон табиати, миллий Ватан тимсоллари асосида безаш, жиҳозлаш тартиби ва кўргазмали намуналарини ишлаб чиқилади. Болаларда ижобий хулқ мотивларини шакллантириш бўйича «Бола азиз, одоби ундан азиз» мавзуида эртак, матал, афсона, дoston, мақоллар асосида мультимедиа маҳсулотларини тайёрлаш. Барча турдаги мактабгача таълим муассасалари тарбияланувчиларида «Ўзбекистон — менинг Ватаним!» туйғусини шакллантириш, уларда давлат рамзларига ҳурмат ҳиссини тарбиялашга қаратилган тарбиявий тадбирлар ўтказилади.

Учинчи босқичда умумий ўрта таълимнинг давлат таълим стандарти ва ўқув дастурлари ўқувчиларда ёшига мос таянч маънавий-ахлоқий фазилат (компетенция)лар — Ватанга садоқат, тадбиркорлик, иродалилиқ, мафкуравий иммунитет, меҳроқибатлилиқ, масъулиятлиқ, толерантлик, ҳуқуқий маданият, инновацион фикрлаш, меҳнатсеварлик шакллантирилади. «Узлуксиз маънавий тарбия» рукнида ота-оналар, педагоглар, болалар ва ўсмирлар учун дарсликлар, адабиётлар, медиамаҳсулотлар, илмий-методик қўлланмалар мажмуаси яратилади. Давлат таълим стандартлари, ўқув дастурлари ва режалари асосида ўқувчиларда ёшига мос таянч маънавий-ахлоқий фазилат, компетенциялар шакллантирилади. Умумий ўрта таълим муассасаларида ташкил этиладиган тўғараклар фаолиятини «Беш муҳим ташаббус» асосида ривожлантириш. Умумий ўрта таълим муассасаларининг «Тарбия» фани ўқитувчиларини тайёрлаш, қайта тайёрлаш ва малакасини оширишнинг ташкилий-ҳуқуқий асослари яратилади ҳамда амалга оширилади. Ўқитувчилар, ота-оналар, маҳалла мутахассислари учун маънавий тарбия индикаторлари ва тарбиялаш усуллари билан бойитилган «Фазилатли авлод» ва бошқа методик қўлланмалар ишлаб чиқилади. Умумий ўрта таълим мактабларида буюк маърифатпарвар сиймолар меросини тарғиб этишга қаратилган «Ўн икки ой — ўн икки аллома» китобхонлик ойликлари ташкил этилади. Аҳоли, педагоглар, жамоатчилиқ, болалар орасида узлуксиз маънавий тарбия тизими самарадорлигини ўрганиш, баҳолаш ва такомиллаштириш мақсадида бир йилда икки марта социологик сўровлар ўтказилади. Ҳар йили бир маротаба «Миллий тарбия ва замон» мавзусида педагогик симпозиум ўтказиб борилади.

Тўртинчи босқичда ўрта махсус касб-ҳунар ва олий таълим билан қамраб олинмаган, шунингдек, ишлаб чиқаришда фаолият кўрсатаётган ва банд бўлмаган ёшларда улар ёшига мос таянч маънавий-ахлоқий фазилат (компетенция)лар — Ватанга садоқат, тадбиркорлик, иродалилиқ, мафкуравий иммунитет, меҳроқибатлилиқ, масъулиятлиқ, толерантлик, ҳуқуқий маданият, инновацион фикрлаш, меҳнатсеварликни ривожлантириш давлат ва жамоат ташкилотларининг ижтимоий ҳамкорлиги асосида мақсадли маънавий-маърифий дастурлар орқали амалга

оширилади. Ўрта махсус касб-хунар ва олий таълим тизими ўқув дастурлари, маънавий-маърифий режалари асосида ўқувчи-талабаларнинг ёшига мос таянч маънавий-ахлоқий фазилатлар — Ватанга садоқат, тадбиркорлик, иродалилиқ, мафкуравий иммунитет, меҳр-оқибатлилиқ, масъулиятлилиқ, толерантлик, ҳуқуқий маданият, инновацион фикрлаш, меҳнатсеварлик ривожлантирилади. Ўрта махсус касб-хунар ва олий таълим муассасаларида ташкил этиладиган тўгараклар фаолиятини «Беш муҳим ташаббус» асосида ривожлантириш ишларини амалга оширилади. Таълим муассасаларида ўқувчи-талабаларни она Ватанга муҳаббат ва садоқат, давлат рамзларига ҳурмат руҳида тарбиялашга қаратилган тантанали маросимларнинг замонавий шакллари ишлаб чиқиш ва жорий қилинади. Узлуксиз маънавий тарбия тизими самарадорлигини ошириш ва такомиллаштиришга қаратилган диссертациялар, илмий тадқиқотлар ва изланишлар йўлга қўйилади. Телерадиоканалларда тарбия мавзуларида ток-шоулар, кўрсатув ва эшиттиришлар, ижтимоий тармоқларда тарбиявий мавзуларда виртуал мулоқот майдонлари ташкил этилади.

Концепциянинг жорий қилиниши узлуксиз маънавий тарбия жараёнининг тизимли ташкил этилишига, тарбия соҳасининг илғор инновацион технологиялар асосида такомиллашувига, ёшларнинг Ватанга садоқат, тадбиркорлик, иродалилиқ, мафкуравий иммунитет, меҳр-оқибатлилиқ, масъулиятлилиқ, бағри кенглик, ҳуқуқий маданият, инновацион фикрлаш, меҳнатсеварлик каби таянч компетенциялар билан мустақил ҳаётга кириб боришлари учун зарур шарт-шароитлар яратади. Оилалар, таълим муассасалари, маҳаллалар ва корхоналарда мустақил фикрлаш ва қарор қабул қилиш лаёқатига эга бўлган ёшларнинг маънавий камол топиши учун зарур бўлган инновацион ижтимоий-педагогик соғлом ва барқарор муҳит яратилади. Жамиятда жиноятчилик, экстремизм, терроризм, коррупция, фирибгарлик, кўзбўямачилик, ёлғончилик, эгоцентризм, ахлоқий бузуқлик, оилавий ажримлар, меҳр-оқибатнинг камайиши, «оммавий маданият»га кўр-кўрона тақлид, лоқайдлик, бегоналашув, ўзибўларчилик, фарзанд тарбиясида масъулиятсизлик, оилавий қадриятлар инқирози, эл-юрт тақдирига бефарқлик каби иллатлар кескин камаяди. Банд

бўлмаган ёшларнинг ҳаётда ўз ўрнини топишга, келажакка бўлган ишончи ошади. Мамлакат дунёда рақобатбардош, бой инсон капиталига эга бўлади. Оила, таълим муассасалари, давлат ташкилотлари ва нодавлат ташкилотлар, ота-оналарда бой миллий тарбиявий меросимиз тўғрисида билимлар шаклланади, уларни ўрганиш, сақлаш, тарғиб қилиш, ўргатиш орқали миллий фазилатларнинг авлоддан-авлодга ўтиб бориши таъминланади. Концепциянинг амалга оширилиши жамиятда маънавий-ахлоқий муҳитнинг соғлом ва барқарор бўлишига салмоқли ҳисса қўшади.

Мавзу бўйича саволлар.

1. Узлуксиз таълим тизими неча босқичдан иборат?
2. Маънавий-маърифий тарбия деганда нимани тушунасиз?
3. Таълимни ривожлантиришда тарбиянинг роли қандай?
4. Узлуксиз маънавий тарбия концепцияси қачон қабул қилинган?
5. Узлуксиз маънавий тарбия концепциясининг таълим ва тарбия тизимини ривожлантиришдаги аҳамияти қандай?

МАЪНАВИЙ – МАЪРИФИЙ ТАДБИРЛАР

Режа:

1. Маънавий - маърифий тадбирлар режасини ишлаб чиқиш.
2. Ўқувчи талабаларни бағрикенглик руҳида тарбиялаш.

Таянч сўз ва иборалар: маънавий-маърифий тадбирлар, тадбирлар режаси, тадбирлар турлари, бағрикенглик, мавзунинг долзарблиги, маънавий-маърифий ишларнинг йўналишлари, ёшлар тарбияси, олий таълим тизими.

1. Маънавий - маърифий тадбирлар режасини ишлаб чиқиш.

Маънавий-маърифий тадбирлар икки турга бўлинади: а) режа асосида ўтказиладиган тадбирлар; б) режадан ва навбатдан ташқари ўтказиладиган тадбирлар.

Режа асосида ўтказиладиган тадбирлар йилнинг бошида ҳудуд, корхона, ташкилот ёки муассасанинг умумий йиллик иш

режаси ва маънавий-маърифий ишлар бўйича тайёрланадиган режага киритилган бўлади. Бундай тадбирлар ҳам ўз ичида уч хил йўналишга бўлинади. Яъни:

- Миллий ва халқаро байрамлар (Янги йил, Халқаро хотин қизлар куни, Наврўз, Хотира ва қадрлаш куни, Мустақиллий байрами, Устоз ва мураббийлар куни, Ўзбекистон Республикаси Конституцияси қабул қилинган кун), касб байрамлари (Ватан ҳимоячилари куни, Матбуот ва ОАВ ходимлари куни, Ички ишлар ходимлари куни, Шифокорлар куни ва шу кабиларга) ва умумжаҳонда қабул қилинган саналарга (Болаларни ҳимоя қилиш куни, Халқаро бағрикенглик куни, Гиёҳвандликка қарши кураш куни ва бошқа шу кабиларга) бағишланган тадбирлар.

- Буюк алломалар, фан, таълим, адабиёт, санъат ва бошқа соҳалар намоёндаларининг юбилейларига бағишланган тадбирлар.

- Шахс маънавиятини янада бойитиш ва маънавий – мафкуравий, ахборот хуружларининг олдини олишга, миллий урф-одат ва анъаналарни сақлаб қолишга қаратилган тадбирлар.

Режадан ва навбатдан ташқари ўтказиладиган тадбирлар янги қабул қилинган қонун, фармон, қарор, фармоишларнинг мазмун - моҳиятини тушунтириш мақсадида, Олий Мажлис палаталари, Вазирлар Маҳкамаси, вазирлик ва идораларнинг йиғилиш баёни қарорлари, ҳудуд ёки соҳа раҳбарларининг топшириқлари ҳамда ижтимоий аҳамиятга молик бўлган йирик халқаро ва Республика тадбирлари, текшириш ва ўрганишлар натижаларидан келиб чиқадиган хулосалар асосида ўтказиладиган тадбирлар бўлиб, улар учун алоҳида режа тузиб олиш мақсадга мувофиқ.¹

Юқорида айтиб ўтилганидек режа асосида ўтказиладиган тадбирлар йилнинг бошида таълим муассасасининг умумий йиллик иш режаси ва маънавий-маърифий ишлар бўйича тайёрланадиган режага киритилган бўлади. Ушбу режада тадбирлар қуйидаги асосий йўналишларга бўлинган ҳолда тузилади.

Маънавий- маърифий ишларнинг асосий йўналишлари:

1. Маънавий-маърифий ишларни тизимли мувофиқлаштиришга доир ташкилий масалалар.

¹ Тўраев.Ш. Маънавий-маърифий ишлар ва уни ташкил қилиш методикаси. Т.; “Парадигма”. 2017й. 111-бет.

2. Маънавий баркамол мутахассисларни тайёрлашда тарбиявий ишлар устуворлигини таъминлаш.

3. Жамоада умумий ва педагогик маданиятни оширишга қаратилган маънавий-маърифий ишлар.

4. Ўзбекистон мустақиллиги принципларига садоқатли ҳамда жамият тараққиётига муносиб ҳисса қўшишга қодир шахсни шакллантириш борасида МФЙлари, ота-оналар, давлат ва жамоат ташкилотлари билан ҳамкорликни кучайтириш.

5. Маънавий-маърифий ишларнинг методик таъминоти, гуманитар ва ижтимоий-иқтисодий фанларнинг ўқув-усулий асосини такомиллаштириш.

6. Маънавий-маърифий ишларга масъул ходимлар малакасини ошириш ва уларнинг фаолиятини такомиллаштириш.

7. Миллий қадриятлар ва анъаналар, аждодларимизнинг бой маданий меросини тарғиб этиш, миллий байрамлар, тарихий саналар, буюк аждодлар таваллудини нишонлаш.

8. Оммавий ахборот воситаларида тарғибот-ташвиқот ишлари.

9. Ёшларнинг бўш вақтларини мазмунли ташкил этиш, талабалар турар жойларида яшовчи ҳамда ижарада турувчи талабалар билан олиб бориладиган маънавий-маърифий ишлар.

10. Ижтимоий ҳимоя тадбирлари.

Режада маънавий – маърифий ва тарбиявий тадбирлар номи, бажариш муддати, масъул ижрочилар ва кутилаётган натижалар белгилаб олинади. Олий таълим муассасасининг маънавий-маърифий ишлар режасидан намуна:

№	Маънавий-маърифий ва тарбиявий тадбирлар номи (Ижро этиш механизми)	Бажариш муддати	Масъул ва ижрочилар	Кутилаётган натижа
МАЪНАВИЙ-МАЪРИФИЙ ИШЛАРНИ ТИЗИМЛИ МУВОФИҚЛАШТИРИШГА ДОИР ТАШКИЛИЙ МАСАЛАЛАР				
1.	2019-2020 ўқув йили учун		Масъул: Ёшлар	Маънавий-маърифий

<p>университет, факультет, кафедралар, гуруҳ мураббийларини нг маънавий- маърифий ишлар режасини ишлаб чиқиш. <i>1. 2019-2020 ўқув йили учун университетнинг маънавий- маърифий ишлар режаси ишлаб чиқилади ва тасдиқдан ўтказилади;</i> <i>2. Университет режаси асосида факультетлар, кафедраларнинг маънавий- маърифий ишлар режаси ишлаб чиқилади ва тасдиқдан ўтказилади;</i> <i>3. Университетда фаолият олиб бораётган жамоат ташкilotларини нг маънавий- маърифий ишлар бўйича чора- тадбирлар</i></p>	<p>2019 йил 10 июлдан 12 июлга қадар</p> <p>15 июлдан 22 июлга қадар</p> <p>24 июлдан 30 июлга қадар</p> <p>1 августдан 10 августга қадар</p>	<p>билан ишлаш бўйича проректор Ижрочилар : Ёшлар билан ишлаш, маънавият ва маърифат бўлими Факультет деканлари, ёшлар билан ишлаш бўйича декан ўринбосарл ари, кафедра мудирлари Жамоат ташкilotла ри раҳбарлари кафедра мудирлари, гуруҳ мураббийла ри</p>	<p>ва тарбиявий тадбирлар аниқ, мақсадли ташкilot этилишига эришилади.</p>
---	---	---	--

	<p><i>режаси тасдиқланади;</i></p> <p>4. <i>Гуруҳ мураббийлари режаси кафедра йиғилишларида муҳокамадан ўтказилади ва тасдиқланади..</i></p>			
2.	<p>Олий таълим муассасасининг 2019/2020 ўқув йили якунига қадар эришилиши белгиланаётган самарадорлик кўрсаткичларининг VI йўналиши (Ўзбекистон Республикаси Президенти томонидан илгари сурилган 5 та ташаббус)да белгиланган вазифалар ижросини таъминлаш</p> <p>1. Мазкур самарадорлик кўрсаткичи ижросини таъминлаш мақсадида барча факультетлар</p>	<p>2019 йил сентябрь</p> <p>Ҳар куни</p>	<p>Масъул: Ёшлар билан ишлаш бўйича проректор</p> <p>Ижрочилар: Ёшлар билан ишлаш, маънавият ва маърифат бўлими</p> <p>Факультет деканлари, ёшлар билан ишлаш бўйича декан ўринбосарлари, кафедра мудирлари</p> <p>Жамоат ташкилотлари раҳбари</p>	<p>2019-2020 ўқув йили якунига қадар 5 та ташаббус доирасида ижобий кўрсаткичларга эришилади</p>

<p>томонидан “йўл харита” ишлаб чиқиш; 2. “йўл харита” асосида белгиланган вазифаларни ўз вақтида таъминлаш ҳамда ижроси юзасидан ҳар кунлик маълумотларни(асосли ҳужжатларини илова қилган ҳолда)ни Ёшлар билан ишлаш, маънавият ва маърифат бўлимига тақдим этиш.</p>			
--	--	--	--

**МИЛЛИЙ ҚАДРИЯТЛАР ВА АНЪАНАЛАР,
АЖДОДЛАРИМИЗНИНГ БОЙ МАДАНИЙ МЕРОСИНИ
ТАРҒИБ ЭТИШ, МИЛЛИЙ БАЙРАМЛАР, ТАРИХИЙ
САНАЛАР, БУЮК АЖДОДЛАР ТАВАЛЛУДИНИ
НИШОНЛАШ**

1.	<p>Республикамизда нишонланадиган байрамларни юқори савияда амалга ошириш. 1. 1-октябрь - Устоз ва мураббийлар кунига бағишлаб</p>	<p>Ўқув йили давомида 29 сентябрдан 2 октябрга қадар</p>	<p>Масъул: Ёшлар билан ишлаш бўйича проректор Ижрочилар : Ёшлар билан ишлаш,</p>	<p>Байрамлар кўтаринки руҳда ўтказилади.</p>
----	--	--	---	--

<p>“Устозларни қадрлаймиз” мавзусида байрам тадбири ўтказилади; 2. 8 декабрь - Ўзбекистон Республикаси Конституцияси кунига бағишлаб "Конституция ҳафталиги" тадбирларини ўтказиш. Ҳафталик давомида илмий-амалий анжуман, фотокўргазма, тренинг, викториналар ташкил этилади ; 3. Ўзбекистон Республикасининг Биринчи Президенти Ислом Каримов таваллуд топган сана – 30 январь кунини кенг нишонлаш; 4. 14 январь - Ватан ҳимоячилари кунига бағишлаб комплекс чоратадбирлар ўтказилади</p>	<p>Ноябрь-декабрь</p> <p>“Ватанпарварлик” ойлиги давомида</p> <p>Март</p> <p>Март</p> <p>Белгиланган муддатда</p> <p>Апрель-май</p> <p>Доимий</p>	<p>маънавият ва маърифат бўлими, деканлар, жамоат ташкилоти раҳбарлари</p>	
---	---	--	--

<p>5. “8 март - Халқаро хотин- қизлар кунини”га бағишлаб кенг кўламли тадбирлар ўтказилади;</p> <p>6. 21-март - Наврўз байрами мунсobati билан маданий ва маънавий- маърифий тадбирлар ўтказилади.;</p> <p>7. «Талабалар баҳори» ёшлар фестивалида талабалар иштироки таъминланади.;</p> <p>8. 9 май – Хотира ва қадрлаш кунига бағишлаб “Инсон қадрини ва унинг хотирасини муқаддас” мавзусида комплекс тадбирлар ташкил этилади;</p> <p>9. Ўзбекистон Ёшлар иттифоқини ташкил топган кун - 30 июнь санасини - мамлакатимизда</p>	<p>Доимий</p>		
--	---------------	--	--

	<p>“Ёшлар кунлари” сифатида нишонлаш; 10. Университет фахрийларининг юбилейлари, эътиборли саналар, айниқса профессор- ўқитувчиларнинг таваллуд кунлари ҳамда илмий ижодига бағишланган кечалар ўтказилади</p>			
--	---	--	--	--

Маънавий – маърифий ишлар режасида юқоридаги ўн та йўналишлар бўйича қилинадиган тадбирларнинг барчаси ўз ифодасини топади.

Олий таълим муассасасида ўтказиладиган маънавий – маърифий ишлар режаси асосида ҳар бир факултет, кафедра ва гуруҳ мураббийлари ўзларининг маънавий – маърифий ишлар режасини ишлаб чиқади. Гуруҳ раҳбарлари маънавий – маърифий ишларни режалаштиришда иш шакллари танлаш ва уларни мақсадга мувофиқлигига эътиборни қаратиши муҳим талаблардан биридир. Режада тадбирлар миқдори ўзаро муносибликда бўлиб, вақт жиҳатидан тўғри тақсимланишига алоҳида эътибор берилиши керак.

Ҳар бир гуруҳнинг маънавий-маърифий ишлар режасидан намуна:

№	Маънавий-маърифий ва тарбиявий тадбирлар номи	Бажари мuddати	Масъул ва ижрочилар	Кутилаётган натижа
---	---	----------------	---------------------	--------------------

1.	Ўзбекистон Республикаси Мустақиллигининг 28 йиллигига бағишланган “Азиз ва яғонамсан, жонажон Ўзбекистоним ” шиори остида тадбирлар ташкил қилиш	2019 йил сентябрь	Гуруҳ мураббийи	Талабалрни маънавий-маърифий тадбирлардаги иштирокини ошириш
2.	“Мафкуравий иммунитет ва ғоявий курашчанлик жамиятимиз барқарор тараққиёти гаровидир”, “Ёшлар ва глобаллашув даврида ғоявий таҳдидлар” мавзусида давра суҳбатлари ташкил қилиш	Ўқув йили давомида Режа асосида	Гуруҳ мураббийи	Талабаларни мафкуравий иммунитетни мустаҳкамланади.
3.	Талабаларни ватанпарварлик руҳида тарбиялаш учун “Тинчлик-энг олий неъмат”, “Тинчлик учун курашмоқ керак” мавзуларида тадбирлар ташкил қилиш.	Ўқув йили давомида Режа асосида	Гуруҳ мураббийи	Талабаларда ватанпарварлик руҳи юксалади.
4.	“Ватанпарварлик ўлка тарихини ўрганишдан бошланади” шиори остида Бухоронинг қадимий обидалари, тарихий ёдгорликлари бўйлаб саёҳатлар ташкил қилиш.	Ўқув йили давомида Режа асосида	Гуруҳ мураббийи	Ўлка ҳақидаги билимлари мустаҳкамланади.
	“ Миллий ғоя - халқ маънавиятининг	Ўқув йили давомида	Гуруҳ	Талабаларни миллий ғоя

5	кўзгуси”, “Миллий ғоя ва ёшлар” мавзуларида давра суҳбатлари ва тадбирлар ташкил қилиш	Режа асосида	мураббийи	ҳақидаги билимлари ортади.
6	“Маънавият куни” ва “Ахборот соати” машғулотларида «Оила – жамият таянчи», «Маънавият оиладан бошланади», мавзуларида тарғибот-ташвиқот ишларини олиб бориш	Ўқув йили давомида Режа асосида	Гуруҳ мураббийи	Талабалар маънавиятини юксалтиришга ёрдам беради.
7	“Баркамол авлод – Ўзбекистон тараққиётининг пойдевори” мавзусида тадбирлар ташкил қилиш.	Режа асосида	Гуруҳ мураббийи	Талабаларни маънавий-маърифий тадбирлардаги иштирокини ошириш
8	Талабаларнинг ҳуқуқий онги ва саводхонлигини оширишга қаратилган тарғибот тадбирларини амалга ошириш	Режа асосида	Гуруҳ мураббийи	Талабаларнинг ҳуқуқий онги ривожланади
9	«Қомусли эл – номусли эл» мавзусида факультетда давра суҳбатлари, байрам тадбирларини ташкил этиш	Ноябрь-декабрь	Гуруҳ мураббийи	Талабаларнинг ҳуқуқий маданияти ривожлантиради.
10	Талабалар ўртасида ҳуқуқий саводхонликни ошириш мақсадида, “Сиз қонунни биласизми?” мавзуида тадбирлар ўтказиш.	Февраль	Гуруҳ мураббийи	Талабаларнинг ҳуқуқий саводхонлигини ривожлантиради.

1 1	Талабаларни ёд ғояларга кўшилиб кетишини олдини олиш учун “Оммавий маданиятнинг” салбий иллатлари”, мавзуида тадбирлар ўтказиш.	Февраль -март	Гуруҳ мураббийи	Талабаларни мафкуравий иммунитетини мустаҳкамлаш
1 2	“Диний экстримизм ва терроризмнинг жамият барқарорлигига тахдиди”, “Диний экстремизм ва терроризмга қарши кураш” мавзуида тадбирлар ўтказиш.	Февраль -март	Гуруҳ мураббийи	Талабаларни маънавий- маърифий тадбирлардаги иштирокини ошириш
1 3	“Сен азиз ва муқаддасан аёл”, “Аёл хаёт фариштаси”, “Аёлга эҳтиром” мавзуларида тадбирлар ўтказиш.	Март	Гуруҳ мураббийи	Талабаларни маънавий- маърифий тадбирлардаги иштирокини ошириш
1 4	Талабалар турар жойида маънавий- маърифий тадбирлар ташқил қилиш.	Йил давомида	Гуруҳ мураббийи	Талабаларни маънавий- маърифий тадбирлардаги иштирокини ошириш
1 5	“Ичкиликбозлик, гиёҳвандлик – жамият таракқиётига таҳдид”	Апрель	Гуруҳ мураббийи	Талабаларни маънавий- маърифий

	мавзуларида маънавий-маърифий тадбир ўтказиш.			тадбирлардаги иштирокини ошириш
1 6	9-май –Хотира ва кадрлаш кунига бағишлаб “Ватан озодлиги учун тўкилган қон муқаддас” мавзусида тадбирлар ташкил қилиш.Нафақадаги профессор-ўқитувчилар иштирокида учрашувлар ташкил қилиш	Май	Гуруҳ мураббийи	Талабаларни маънавий-маърифий тадбирлардаги иштирокини ошириш

Маънавий – маърифий тадбирларни режасини тузишда йилларнинг номланишига ҳам эътибор бериш керак. Тадбирларни ташкил қилишда йил хусусиятлари тадбирнинг мазмун моҳиятида акс эттирилиши керак. Жорий йил “Илм, маърифат ва рақамли иқтисодиётни ривожлантириш йили” деб номланиши ташкил қилаётган тадбирларимизда асосий мавзулардан бири сифатида белгиланади.

2. Ўқувчи талабаларни бағрикенглик руҳида тарбиялаш

Ўзбекистонда ҳамжихатликда яшаш маданияти энг қадимги даврлардан шакланган бўлиб, ўзбек халқининг миллий хусусиятларидан бирига айланган. Зардуштийлик ва ислом фалсафасида бағрикенглик тафаккурини ўзига чуқур сингдирган ижтимоий фаол инсонни тарбиялаш масаласи устуворлик касб этади. Ҳадиси шарифда таъкидланганидек, “Болаларингизга одоб беринглар ва одобларини чиройли қилинглар”. Шунга кўра, биринчидан, мамлакатимизда бағрикенглик миллий ғоянинг

таркибий қисми қилиб белгиланган. Иккинчидан, бағрикенглик ижтимоий ҳамкорлик, миллат лараро тотувлик, динлараро бағрикенглик каби тушунчалар мазмунига киритилган. Учинчидан, бағрикенглик ёшларни комил инсон қилиб тарбиялашнинг узвий қисми бўлиб, бугунги кунда муҳим педагогик вазифа сифатида қайд этилади.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.Мирзиёевнинг 2019 йил 3 майдаги ПҚ-4307-сонли “Ўзбекистон Республикасида маънавий-маърифий ишлар самарадорлигини янада ошириш, аҳолининг интеллектуал салоҳияти ва дунёқарашини юксалтиришга, мафкуравий иммунитетини мустаҳкамлашга доир чора-тадбирлар” номли Қарорида: “Маънавий-маърифий ишларнинг таъсирчанлигини ошириш масаласига эътибор кучайтирилиши, тинчлик ва осойишталикка, мамлакатимизнинг барқарор тараққиётига, қадрият ва урф-одатларга ҳамда инсонпарварлик ғояларига хавф солувчи турли ички ва ташқи таҳдидларга қарши самарали тарғибот ишларини олиб бориш; аҳолининг ижтимоий-маънавий ҳаётида бунёдкорлик ғояларини кучайтириш, диний бағрикенглик ва миллатлараро тотувлик муҳитини янада мустаҳкамлаш” каби масалалар белгилаб берилган.

Маънавий-маърифий тадбирлар ёшларда бағрикенгликни сингдиришда педагогик ҳамкорлик ва интеграцион омил бўлиб хизмат қилади. Шундай экан, маънавий - маърифий тадбирларнинг яхлит андазасини ишлаб чиқиш, самарали шакл, восита ва услубларини аниқлаш муҳим аҳамият касб этади.

Замонавий XXI аср такомилини бағрикенглик тафаккурисиз тасаввур этиб бўлмайди. Чунки, бағрикенглик тафаккури миллатлар, элатлар, халқлар, маданиятлар, қарашлар, мафкуралар хилма-хиллиги шароитида уларнинг ўзаро ҳамкорлик ва бир-бирини қабул қилиш, тенглик ва ҳурмат асосида яшаш тартиби ва жараёнларини билдиради.

Бағрикенглик соғлом ақида ва ғоя сифатида инсонлараро муносабатларни тартибга солади, уларни соғлом мулоқот қилишга ўргатади. Шу нуқтаи назардан, бағрикенглик тушунчаси геноцид, расизм, ксенофобия, этноцентризм, экстремизм каби тушунчаларга қарши бўлиб, фалсафий-ижтимоий онг таркибидан

жой олади ва инсон тафаккурида, хулқида, феъл-атворида намоён бўлади.

Бағрикенглик давлат ва дин, дин ва инсон муносабатлари, инсоннинг давлат олдидаги мажбуриятлари каби масалаларда ҳар бир фуқаронинг аниқ билимларга эга бўлишини тақозо этади. Бағрикенглик инсон ва давлат ҳамда инсонлар ўртасидаги ранг-баранг муносабатларни тартибга солиш тамойилларидан иборат. Шундай экан, бағрикенглик тафаккурини ёшлар дунёқарашининг узвий бўғинига айлантириш, шунингдек, уларни диний бағрикенглик руҳида тарбиялаш долзарб ижтимоий-педагогик аҳамият касб этади.

Бағрикенглик тафаккурини шакллантириш давлатни мустаҳкамлаш, хавфсизлигини муҳофаза қилиш, ёшларни турли мафкуравий ёт ғоялардан асраш, уларни бағрикенглик асосида ҳаётга тайёрлашда алоҳида ўрин тутади. Бағрикенглик дунёвий давлатнинг энг зарур хусусиятларидан биридир.

Маънавий-маърифий тадбирлар мазмунини ишлаб чиқишда ёшларни бағрикенглик руҳида тарбиялашда маънавий ва диний бағрикенглик тамойилларининг ўзига хос этик ва эстетик ақидалар тизимида тарихий шаклланиш босқичлари, ўзбек халқи миллий қадриятлари тизимида бағрикенглик тушунчаси таркибига анъанавий тарзда қуйидаги инсоний хислатлар ва тафаккур қирралари киритилганлиги ва шакллантирилганлигини инобатга олиш муҳим.

1-расм. Бағрикенглик тушунчасининг таркибий компонентлари

Педагогика йўналишидаги олий таълим муассасаларида талабаларни бағрикенглик руҳида тарбиялашда маънавий-маърифий тадбирларни ташкил этишнинг ўзига хос хусусиятлари қуйидаги кўриб чиқилади. Ёшлар билан ишлаш жараёнида улар қуйидаги иш фаолиятлари асосида белгиланган педагогик мақсадга йўналтирилади:

- расмий равишда белгиланган ёшлар гуруҳларида ишлаш (белгиланган ижтимоий-гуманитар фанлар бўйича дарс соатларидан унумли фойдаланиш);
- ёшлар билан яқка тартибда ишлаш (рефератлар, ижодий топшириқлар, махсус топшириқлар бериш, баъзи бўш ва муаммоли ёшлар учун яқка тартибда педагог-ёшлар муносабатларини ташкил этиш);
- махсус ташкил қилинган талабалар гуруҳларида иш олиб бориш (бағрикенгликни ривожлантириш мақсадида ташкил қилинган турли курслар, семинар-тренинглар, тестлар, беллашувлар, танловлар, клублар, марказлар, факультатив машғулотлар, ёшларнинг қизиқишлари бўйича тўғараклар);
- гуруҳлараро рақобат ва беллашув асосида иш олиб бориш (бағрикенглик

мақсадларига йўналтирилган турли кўрик-танловлар, мусобақалар, турнирлар, дискуссион ва етакчилик клублари, давра суҳбатлари ва баҳслар,

учрашувлар, савол-жавоб турнирлари, интеллектуал ўйинларни ташкил

қилиш);

— шахслараро беллашув ва ижодий мусобақалар асосида иш олиб бориш(турли маънавий, маърифий, оммавий тадбирлар ўтказиш, уларга барча ёшларни жалб этишга эришиш, толерантлик тамойилларини билган энг яхши талаба учун танловлар эълон қилиш);

— тизимли тадбирлар уюштириш, фаолият жараёнига барча ёшларни жалб

этишга ҳаракат қилиш (мавжуд таълим даргоҳининг барча ёшлари жалб этилган умумий тадбирларни ташкил этиш. Масалан, таълим муассасаларида ҳар йили 16 ноябрни “Бағрикенглик кунини” деб эълон қилиш, бу кунни концертлар, танловлар, аъло ўқийдиган талабаларни мукофотлаш тарзида нишонлаш, тадбирларга миллий марказлар фаолларини жалб этиш, турли миллат вакилларининг ўз миллати урф-одатлари бўйича суҳбатларини уюштириш ва ҳ.к.);

— курслараро жамоатчилик ҳаракатини ташкил этиш асосида ёшларнинг умумий ҳаракатини вужудга келтириш (масалан, олий таълим муассасалари доирасида талабаларнинг “Биз бағрикенглик тарафдорларимиз” ҳаракати дастурини тузиш, иш режасини ишлаб чиқиш ва ўз фаолиятини нафақат таълим тизими доирасида, балки фуқаролик жамиятининг бошқа институтларида ҳам олиб борилишига ва ҳаракат кўламининг кенгайишига эришиш).

Олий таълим муассасалари ёшларини бағрикенглик руҳида тарбиялашда маънавий-маърифий тадбирларнинг қуйидаги ҳолатларини инобатга олиш мақсадга мувофиқ:

1. Илмий-назарий жиҳат. Ўқув жараёни ва тадбирлар мазмунини жиддий қайта кўриб чиқиш, уларни замонавий ғоялар ҳамда дунё миқёсидаги сиёсий-ижтимоий ҳамда иқтисодий-молиявий вазиятларга хос бўлган ўзгаришлар таҳлили билан тўлдириш зарурлиги аниқланди. Бағрикенгликнинг бугун нафақат аниқ шахсга алоқадорлиги, балки бутун инсоният ва

унинг истиқболига хос хусусиятга айланганлигини аниқ ва тўғри тушунтириш лозимлиги белгиланди.

2. Ташкилий жиҳат – бағрикенглик тафаккурини шакллантириш бўйича барча ўқув-педагогик ва тарбиявий тадбирларни режалаштириш ва ўтказишга жиддий ёндашувнинг зарурлиги, мақсад ва тадбирлар мазмунини аниқ белгилаш, улар мазмунини мавжуд янгиликлар билан бойитиш, барча қўлланиладиган терминларга тўлиқ жавоблар берилишини таъминлаш, ёшларнинг барча эҳтиёжларини олдиндан превентив кўра билиш ва таъминлаш, белгиланган мақсадга мос бўлган шакл, восита ва усулларни қўллаш, тадбирлар ўтказишда интерфаол усуллардан кўпроқ фойдаланиш, ёшларни бағрикенглик ғоялари ортидан эргашувчиларга айлантира олишдир.

Ёшларнинг бағрикенглик тафаккурини амалий кўникма ва малакалар, тарғибот ва ташвиқот фаолиятларини ривожлантириш асосида ташкил этиш таълим жараёнидаги барча мавжуд иштирокчилар, педагог, олий таълим муассасаси маънавий-маърифий тизими, таълим муассасасидаги жамоат ташкилотлари, ундан ташқаридаги нодавлат ташкилотларнинг умумий-мақсадли фаолияти кўзда тутилади. Тарғибот-ташвиқот фаолияти бағрикенглик мазмунининг муҳим аломатларидан бўлган мафкуравий иммунитетни ривожлантиришга қаратилган ишларнинг аниқ мақсад ва режа асосида ўтказилишини талаб этади.

3. Таълим менежменти жиҳати. Таълим-тарбия жараёнини ташкил этишда алоҳида эътиборни уни ташкил қилувчи ва ўтказувчи педагогик кадрлар масаласига йўналтириш, ўқитувчи-модераторларни мақсадга ва вазифага мос танлаш, демократизм, гуманизм ва тенглик принциплари асосида ишлашини таъминлаш, барча масъул шахсларнинг ташаббускорлиги ёшлар билан тил топа олиши, ташкилотчилиги, янгиликка мойиллиги, ижодий-креативлиги, турли ноқулай ва тасодифий саволларга аниқ, самимий ва мантиқий жавобларни бера олиши каби хусусиятлар назарда тутилади.

Таъкидлаш жоизки, олий таълим муассасаларида, айниқса, педагогик таълим муассасаларида бағрикенглик ғояларини ёшлар онгига сингдириш, бағрикенглик тамойиллари ва талабларини

катъий равишда ўзлаштиришларига эришишда маънавий-маърифий тадбирлар мазмунини бойитиш зарур. Ёшларда доимий равишда бағрикенгликка нисбатан иштиёқ ва рағбат уйғотиш зарур.

Ёшларни бағрикенглик руҳида тарбиялаш соҳасида аниқ-равшан чора-тадбирларни амалга ошириш ва жамиятда бағрикенглик муҳитини ривожлантиришга кўмаклашувчи махсус илмий тадқиқотлар ўтказиш муҳим вазифалардандир. Ушбу вазифалар ўз навбатида қуйидагиларни қамраб олади:

- жамиятда шаклланган бағрикенглик муносабатлари тузилмаси ва даражасини ўрганиш;
- дунёда ва мамлакатда амалга оширилган бағрикенглик онги таомилларини шакллантириш ва ижтимоий хавфсизликни таъминлаш йўлида уларнинг таъсирчанлигини оширишга қаратилган дастур ва лойиҳаларни тадқиқ қилиш;
- мустақиллик йилларида давлатимизда қабул қилинган ва жамиятимизда бағрикенглик муносабатлари шаклланишига таъсир ўтказган қонунчилик ва бошқарувчилик қарорларини ўрганиш;
- жамиятда бағрикенгликни шакллантириш ва унинг барқарорлигини мустаҳкамлашга оид тавсиялар ишлаб чиқиш.

Юздан ортиқ миллий, маданий марказни бирлаштирувчи республика байналмилал маданият маркази ташкил этилганлиги, мамлакатда миллатлараро ҳамжиҳатлик ва фуқароларнинг ўзаро тотувлиги муҳитини мустаҳкамлашга, миллий маданиятларни сақлаб қолиш ва уларнинг маънавий қадриятларини тарғиб қилишга, умуман, давлат билан миллий жамоатчиликнинг ҳамкорлиги, воситаларини шакллантиришга ҳисса кўшиб келмоқда. Мазкур марказлар ўз маданиятини тарғиб қилиш соҳасидагина эмас, шу билан бирга миллатлараро муносабатда бағрикенгликни тарбиялаш соҳасида ҳам доимо кўпгина режаларни амалга оширмоқда.

Олий таълим муассасалари талаба-ёшларини бағрикенглик руҳида тарбиялашда маънавий-маърифий тадбирларнинг педагогик мазмуни қуйидаги омиллар бўйича аниқ йўналтирилган саъй-ҳаракатларга боғлиқ:

- бағрикенглик тамойилларини ёшлар тафаккурида шакллантириш таълим тизимининг устувор йўналиши эканлигини англаш;
- ёшлар тафаккурида бағрикенгликни шакллантириш мақсадида “Бағрикенг шахсни шакллантириш” Концепциясини яратиш ва амалиётга жорий қилиш;
- ёшларни бағрикенглик руҳида тарбиялашнинг самарали шакл, усул ва воситаларини ишлаб чиқиш ва таълим жараёнига татбиқ этиш;
- ёшларни бағрикенглик руҳида тарбиялаш жараёнида таълим-тарбия тизими, маънавий-маърифий тадбирлар имкониятларидан оқилона фойдаланиш;
- таълим-тарбия тизимига кўмакдош бўлган турли нодавлат институтлари имкониятларини бағрикенгликни шакллантириш ишларига мақсадли сафарбар этиш, мазкур фаолиятига оила, маҳалла, нодавлат тизимлар ва ташкилотлар, оммавий ахборот воситаларини жалб этиш;
- бағрикенгликни тарғиб ва ташвиқ этишда оила анъаналари, миллий удумлар, Шарқ алломалари қарашлари ва тамойилларидан унумли фойдаланиш;
- ёшларда бағрикенгликни шакллантиришда маънавий-маърифий тадбирлар, таълим жараёнини методик жиҳатдан таъминлаш, ўқув-услубий қўлланма ва дарсликлар, методик ишланмалар, дастурлар билан бойитиш;
- ёшларни бағрикенглик руҳида тарбиялашда олий таълим муассасаларининг ўқув ҳамда таълимдан ташқари маънавий-маърифий ишларидан унумли фойдаланиш, мазкур жараёнларда инновацион педагогик технологияларни қўллаш самарали натижаларга эришиш имконини беради.

Таъкидлаш жоизки, олий таълим муассасаларида, айниқса, педагогик таълим муассасаларида бағрикенглик ғояларини ёшлар онгига сингдириш, толерантлик тамойиллари ва талабларини қатъий равишда ўзлаштиришларига эришишда маънавий-маърифий тадбирлар мазмунини бойитиш зарур. Ёшларда доимий равишда толерантликка нисбатан иштиёқ ва рағбат уйғотиш даркор. Ёшлар бугунги кунда бағрикенглик тамойиллари ва ахлоқисиз ўз ҳаётини тинч ва осуда ташкил қила олмайди.

Бағрикенглик руҳида тарбиялаш жараёнида таълимнинг фаол интерактив усулларидан фойдаланиш маъқулдир. Таълимнинг бу усуллари — ошкора муҳокама модели бўлиб, у ўқувчиларда баҳслашиш, мунозара қилиш ва низоларни тинч йўл билан ҳал этиш қобилиятини ривожлантиради, кўпгина фанларни ўқитишда педагогларга ёрдам беради. Болаларга таълим бериш ва педагоглар жамоаси муаммоларини ҳал этишга янгича ёндошиш учун ўз ўқувчилари ва педагогларнинг ҳурмати ортиб боришини ҳис қиладилар. Мазкур усуллардан фойдаланилганда ўқувчиларнинг таълим дастурига қизиқиши ошади. Кичик гуруҳларда ишлаш, “ақлни чархлаш ” ва бошқа усуллардан фойдаланиш асосий воситалар ҳисобланади.

Сухбат орқали таълим бериш ўзгалирининг нуқтаи назарини қабул қилиш ва қўллаб -қувватлаш , ҳалоллик ва очиқликка кўмаклашувчи муҳитни вужудга келтириш, рағбатлантириш ва раҳбарлик қилиш; ўқувчиларнинг тўла –тўқис розилиги ва ишончини қозониш маҳоратига асосланади.

Турли фанларга оид дарс жараёнларига бағрикенглик таълим тарбиясини сингдириш мақсадга мувофиқ бўлади. Чунончи, чет тили муаллими шу мақсадда ўқувчиларга ўзга тилдаги адабиёт билан ишлашни ўрганиш, уларнинг концерт дастури ва байрамларда ўз билимларини ижодий тадбиқ этиш қобилиятини намоён қилиш имконини яратади, ўқувчиларга ўз билимларини турли соҳаларда синаб кўриш, ўзга тилда сўзлашувчилар билан хат ёзишни, чет элликлар билан учрашишида ёрдам беради. Ана шундай тарзда ташкил қилинган машғулот ўқувчиларнинг маданиятлар мулоқотини йўлга қўйиш соҳасида хорижий ёшларнинг турмуш тарзи билан бевосита танишишларига кўмаклашиб, ахборотни маълум қилиш ва сўраб олиш, ундан фойдаланиш ва қайта ишлаш маҳоратини ривожлантиради. Ўқувчилар хорижий адабиётни тушунишдаги қийинчиликлардан кўрқмасликка, “маънони англаб олиш”га ўрганадилар. Бундай фаолият чет тили билан ижодий “муомала қилиш”, унинг гўзаллигини идрок этиш, ўзининг ижодий қобилиятини намоён қилишда ундан фойдаланиш қобилиятини вужудга келтиради.

Юқорида таъкидланган фикр-мулоҳазалардан келиб чиқиб бағрикенглик тарбиясини ўқув жараёни билангина чекламасдан,

машғулотлардан ташқари вақтларда ҳам узлуксиз давом эттириш керак. Бунинг учун “бағрикенглик” мавзусида турли тадбирлар, анжуманлар, спектакллар, ижодий кўрик танловлар ўтказиб туриш мумкин. Масалан, адабий танлов ўтказиб, қатнашчиларга “Сиз бағрикенгликни қандай тушунасиз?” деган мавзуда иншо ёзиш таклиф этилади. Ёки, фото танлов ўтказиб, ҳар бир муаллифнинг “Дунёнинг қиёфаси” ёки “Инсоният — бағрикенглик йўлида ” мавзуидаги фото суратлар туркуми яратилади. Тарихчи талабалар ўртасида маданиятларнинг ўзаро таъсирини, бағрикенгликнинг тарихий илдизлари ва замонавий муаммоларини тасвирлайдиган энг яхши музей композитсиясини яратишга бағишланган танловлар ўтказилади. Миллий маданият марказларнинг иштирокида давра суҳбатлари ўтказиш, “Жаҳон мусиқаси ” туркумли кечалари, “Бағрикенглик мактаби” мавзуидаги мунозара ва шу каби тадбирларни ўтказиш катта қизиқиш уйғотиши мумкин. Маданиятлараро мулоқотга бағишланган ўзига хос клублар яратиш айниқса фойдали бўлади. Унда турли миллат кишиларини мулоқотга, муайян этнос маданиятини чуқурроқ англашга қизиқтирадиган ўзига хос этник тақдимот ўтказилади.

Бундай тадбирлар турли маданиятларнинг ўзаро ҳамжихатлигига ёрдам беради. “Бағрикенгликка саёҳат ” деб аталган махсус тарихий этнографик тадбир ҳам ўтказилиши мумкин. Ниҳоят, ёшларнинг махсус ёзги оромгоҳи ташкил этилади, унга турли танловларнинг ғолиблари бориб, бағрикенглик тарбияси масалаларига бағишланган махсус тренинг (машқлар) ўтказадилар.

Мустақил Ўзбекистон эришган ютуқлар, унинг ниҳоятда бой тарихий мероси, маданияти ва санъати бутун дунёда доимий қизиқиш уйғотиб, сармоядорлар ва саёҳатчиларни ўзига жалб қилмоқда. Бу соҳада Ўзбекистон Республикаси фуқароларининг тафаккури, турмуш тарзи ва феъл-атворидаги бағрикенглик тамойиллари шубҳасиз муҳим ўрин тутади.

Мамлакатимизда амалга оширилаётган барча ислоҳот ва ўзгаришлар, кенг қўламли дастурлар ягона ва улуғ бир мақсадга қаратилган. У ҳам бўлса, халқимиз ҳаётини янада обод ва

фаровон қилиш, фарзандларимизни ҳар томонлама этук ва баркамол этиб тарбиялашдан иборат.¹

Ўзбекистонда таълим-тарбия ишларини тўғри йўлга қўйиш миллий ва умуминсоний қадриятларнинг барча имкониятларидан тўла ва самарали фойдаланишни тақазо этади. Жаҳон халқларининг илғор маданияти миллий маънавиятимизни янада юксак даражага кўтаришга ижобий томонларидан қанчалик фойдаланмайлик, бари бир ўзбек миллий қадриятлари маънавий камолотимизнинг асоси бўлиб қолади.

Демак, шахс маънавиятини шакллантириш ва бойитиш бугун бутун таълим тизимида фаолият олиб бораётган тарбиячилардан чуқур билимга эга бўлишни ва ёшлар ўртасида таълим ва тарбияни узвий равишда олиб бориш салоҳияти ва маънавиятига эга бўлишни талаб этади. Бугун олдимизга қўйилган юксак маънавиятли шахсни тарбиялаш мамлакатимиз тараккиёти ва унинг интеллектуал имкониятларини кенгайтиришга қаратилган. Бу вазифани амалга оширишда таълим тизимининг мавжуд имкониятларидан кенг фойдаланиш долзарб вазифа бўлиб қолаверади.

Хулоса қилиб айтганда, ўзбек халқи азалдан ўзининг болажонлиги, оилапарварлиги билан ажралиб туради. Албатта фарзандга меҳр қўйиш, уларни қорнини тўқ, устини бут қилиш ўз йўли билан, лекин болаларимизни ёшлик чоғидан бошлаб миллий тарбия, ахлоқ-одоб, юксак маънавият асосида вояга этказиш биз учун доимо долзарб аҳамият касб этиб келган. Бу ишга юртимизнинг барча зиёлилари, ўқитувчилар, журналистлар, ёзувчилар, барча раҳбарлар бирдек масъулдирлар. Мамлакатимизда таълим-тарбияни ҳозирги замон талаблари даражасида олиб боришда мавжуд барча имкониятлар ва воситалардан самарали фойдаланганимиздагина маънавияти юксак баркамол ёшларни тарбиялашга эришиш мумкин бўлади. Келажак авлод ҳақида қайғуриш, соғлом, баркамол насли тарбиялаш ўзбек халқининг миллий хусусиятидир.

Мавзу бўйича саволлар.

1. Маънавий-маърифий тадбирлар неча турга бўлинади?

¹ Мирзиёев Ш.М. Миллий тараккиёт йўлимизни қатъият билан давом эттириб, янги босқичга кўтарамиз. Тошкент, “Ўзбекистон” 2017й. 412-бет

- 2.Маънавий-маърифий тадбирлар ташкил қилишда нималарга эътибор бериш керак?
- 3.Ёшларни бағрикенглик руҳида тарбиялашда маънавий-маърифий тадбирларнинг аҳамияти қандай?
- 4.Бағрикенглик деганда нимани тушунасиз?
- 5.Бағрикенглик руҳида тарбиялашда дарсдан ташқари қандай маънавий-маърифий тадбирлар ташкил қилиш мумкин?

МАЪНАВИЙ - МАЪРИФИЙ ИШЛАР САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШ ВАЗИФАЛАРИ.

Режа:

- 1.Маънавий - маърифий ишларни ташкил этиш методикаси.**
- 2.Маънавий - маърифий тадбирлар самарадорлигини ошириш омиллари.**

Таянч сўз ва иборалар: методика, умумхалқ байрамлари, миллий қадрият, умуминсоний қадрият, бағрикенглик, тадбир ценарийси, самарадорликни ошириш мезонлари, кўрик-танлов, “Бағрикенг Ўзбекистон”, “Ўзбекистон – умумий уйимиз”, тарбия жараёни, дарсдан ташқари маънавий-маърифий тадбирлар, мавзунинг долзарблиги, эришилган натижа.

1.Маънавий - маърифий ишларни ташкил этиш методикаси.

Таълим тизимида маданий-маърифий тадбирларни ташкил қилиш ва уларнинг маънавий-ахлоқий тарбияга йўналтирилганлигини таъминлаш таълим муассасалари раҳбарлари, аввало, ўқув юрти раҳбарининг маънавий-маърифий ишлар бўйича ўринбосарларининг вазифасидир. Маданий-маърифий тадбирларни ташкил этишда қуйидаги жиҳатларга риоя қилиш мақсадга мувофиқ:

- маданий-маърифий тадбирларда юқори интерактивликка эришиш;
- ўзини-ўзи тарбиялаш жараёнини ташкил этиш; – тадбирга комплекс ёндашиш;

– тадбирнинг маънавий-ахлоқий, миллий, тарбиявий руҳда бўлиши;

– инсон ва жамият манфаатларига уйғунлиги.

Маданий-маърифий тадбирларнинг маънавий-ахлоқий тарбиядаги аҳамиятини тадқиқ этиш, аввало, шу атама ва унга турдош бўлган «маънавий-маърифий тадбирлар», «маданий тадбирлар», «бадий-оммавий тадбирлар», «оммавий тадбирлар», «бадий тадбирлар» сингари атамаларнинг мазмун доираси ва моҳиятини аниқлашни тақозо этади. «Маданий-маърифий тадбирлар» хақида сўз борганда, маданий-маърифий муассасаларда, ўқув, маданият, санъат муассасаларида «Маънавият ва маърифат» кенгашлари томонидан олиб бориладиган, кўпроқ аниқ маънавият ва маърифат мавзуларига бағишланган тадбирларни тушуниш мумкин. Педагоглар ёшлар дунёқарашини шакллантириш, уларнинг билимдонлигини ошириш ва маънавий-ахлоқий тарбиялаш мақсадида тарбиявий ва маданий-маърифий ишни ўзвий ҳолда ташкил қилишлари талаб этилади. Таълим муассасаларида олиб бориладиган маданий-маърифий иш аниқ мақсадга йўналтирилган педагогик жараёнга сингиб кетган бўлиши лозим. Масалан, талабаларни қандай қилиб бағрикенглик руҳида тарбиялаш кераклигини аниқ режалаштирмай туриб, улар орасида бу борадаги тарбиявий ишни самарали олиб бориб бўлмайди. Бу борада иш олиб борадиган ҳар бир педагог шу тарбиянинг моҳияти, усуллари, шакллари тўғрисида аниқ тасаввурга эга бўлиши зарур. Бағрикенгликни миллий истиқлол мафкурасининг асосий ғоялари ахлоқнинг бурч, виждон, ор-номус каби бир қатор категориялари билан уйғунлаштирилган ҳолда олиб борилади, мафкурага алоҳида аҳамият берилади. Бу тарбиянинг мазмунини миллий истиқлол мафкурасининг асосий ғоялари - ватан равнақи, юрт тинчлиги, халқ фаровонлиги, комил инсон, ижтимоий ҳамкорлик, миллатлараро тотувлик, динлараро бағрикенглик ташкил этади. Бу жараёнда бағрикенглик қуйидаги функцияларни бажаради:

– кишилар ўртасидаги турли муносабатларни мувофиқлаштириш;

– кишилар фаолиятининг инсонпарвар кадриятлари ва мўлжалларини белгилаб бериш;

– шахсни ижтимоийлаштиришни таъминланишига алоҳида эътибор қаратилади.

Бағрикенглик ғояларини сингдиришга йўналтирилган маданий-маърифий тадбирларни ташкил қилувчи педагог талабаларда ўзини-ўзи тарбиялашни йўлга қўйиши учун уларга истиқболни аниқ кўра билишларида, унга эришиш йўллариини излаб топишида, юксак идеалларга эга бўлишларида ёрдам бериши ва имконият яратиши лозим. Бу борада педагог маданий-маърифий тадбирлар орқали талабаларда халқимизнинг куйидаги миллий хусусиятларини шакллантириш ва ривожлантиришни назарда тутиши керак. Шунингдек, маданий-маърифий тадбирларни ташкил қилишда ва ўтказишда педагог куйидаги умумбашарий қадриятларга асосланиб сценарийлар яратиши мақсадга мувофиқдир. Улар куйидагилар:

- қонун устуворлиги;
- инсон ҳақ-ҳуқуқлари ва хурфикрлилик;
- турли миллат вакилларига хурмат ва улар билан баҳамжихат яшаш;
- диний бағрикенглик;
- дунёвий билимларга интилиш, маърифатпарварлик;
- ўзга халқларнинг илғор тажрибалари ва маданиятини ўрганиш ва ҳоказо.

Маданий-маърифий тадбирларни интерактив тарзда ўтказиш билан бирга, бу тадбирларнинг бағрикенглик руҳида бўлишига алоҳида эътибор қаратиш лозим. Шундай қилинганда бу тадбирлар талабаларни бағрикенглик руҳида тарбиялашга хизмат қилади. Зеро, миллатни миллий тарбия шакллантиради. Миллий тарбия халқ педагогикасининг муҳим йўналиши ҳамдир. Маданий-маърифий тадбирлар мазмунмоҳияти билан миллий, маънавий-ахлоқий қадриятларимиз, урф-одатларимиз, миллий маънавий меросимиз, миллий ғоя ва мафкурамизга, Ўзбекистон Республикаси Конституцияси, «Таълим тўғрисида» ги қонун, Кадрлар тайёрлаш миллий дастури, муқаддас Қуръон ва Хадислардан иборат ислом дини таълимотига асосланиб, таяниб тайёрланиши ва ўтказилиши лозим. Таълим тизимида олиб борилаётган маданий-маърифий тадбирларни куйидаги икки турга бўлиш мумкин: Бевосита таълим жараёнида ўтказиладиган тадбирлар. Уларга маданий тадбирларнинг маъруза, семинар,

амалий машғулот каби дарс шаклларида фойдаланиладиган турлари киради. Тадбирларнинг бу туридан фойдаланилганда дарс машғулотлари давомида монологлардан, инсценировкалардан, бадий асарлардан, видео ва аудио ёзувларидан парчалар келтирилади. Бу тадбирлар ўрганилаётган предмет, курс ёки фанни чуқурроқ ўзлаштиришга ёрдам беради. Шу билан бирга бу тадбирлар талабаларга дарс жараёнида қисқа муддатли ҳордиқ бериш функциясини ҳам бажариши мумкин. Дарсдан ташқари вақтларда ўтказиладиган тадбирлар. Уларга мавзули кечалар, ўткир зехнлилар баҳслашувлари, ижодий учрашувлар, илмий баҳслар, дам олиш кечалари, мунозара, илмий ва ижодий конференция, театрлашган концерт, оммавий томоша, сайил, байрам, карнавал, кўрик-танловлар, саёҳат, экскурсиялар, олимпиада, кўргазмалар, қизиқарли ўйинлар, бадий-спорт тадбирлари, бадий ҳаваскорлик тўғараклари ва бошқалар киради. Маданий-маърифий тадбирларнинг бу икки тури бир-биридан фақат ўтказиладиган вақти билан фарқланмайди. Уларнинг мақсадлари ҳам турлича. Машғулотлар жараёнида ўтказиладиган тадбирларнинг мақсади шу машғулотда ўрганилаётган мавзунини чуқурроқ англаш, яхшироқ эслаб қолишга хизмат қилишдир. Дарсдан бўш вақтларда ўтказиладиган тадбирлар ўқув режасидаги муайян бир мавзуга эмас, балки барча курс ва факультет талабалари учун умумий бўлган йўналишда ўтказилади. Булар жумласига мавзули кечалар, ўткир зехнлилар баҳслашувлари, ижодий учрашувлар, илмий баҳслар, дам олиш кечалари, мунозара, илмий ва ижодий конференция, театрлаштирилган концерт, оммавий томоша, сайил, байрам, карнавал, кўрик-танловлар, саёҳат, экскурсиялар, олимпиада, кўргазмалар, қизиқарли ўйинлар, бадий-спорт тадбирлари, бадий ҳаваскорлик тўғараклари ва бошқалар киради. Бу тадбирларда кўнгил очиш кўпроқ ўрин эгаллайди. Лекин, одатда бу тадбирларда мазкур ўқув юрти хусусиятлари, йўналиши ҳам муайян даражада акс этади. Олий таълим муассасаларидаги маданий-маърифий тадбирларнинг педагогик салоҳияти ва самарадорлиги юқори бўлишини таъминлайдиган яна бир омил ўқув юртла-ридаги ўзига хос маънавий-руҳий иқлимдир. Концерт заллари, истироҳат боғлари ва маданият саройларида ўтказиладиган тадбирларда турли ёшдаги, касбдаги турли

ижтимоий мавқега эга бўлган ёшлар қатнашадилар. Тадбирларга тўпланган бу ёшлар ўртасида яқин маънавий-руҳий алоқалар ёки бирлик тўғрисида сўз юритиш қийин. Ўқув юртларида таълим олаётган талабалар ўртасида эса ўзаро маънавийруҳий яқинлик мавжудки, бундай ҳолат уларнинг ёшлари, қизиқишлари, мақсадлари бир-бирига яқин экани билан изоҳланади. Ана шундай яқинлик маданий-маърифий тадбирларнинг педагогик самарадорлиги юқори бўлиши учун замин яратади. Бундай имкониятдан фойдаланиш эса фақат ёшлар билан ишлаш бўйичадекан ўринбосарларининггина эмас, балки шу ўқув муассасасида фаолият олиб бораётган барча педагогларнинг муҳим вазифасидир.

Маънавий- маърифий ишлар тизимида анъанавий тадбирлар, умумхалқ байрамларининг ўтказилиши, машҳур давлат ва фан арбоблари, миллий меросимиз намоёндаларининг таваллуд кунларини нишонлаш ҳам эътибордан четда қолмаслиги керак. Ватанимиз мустақиллиги куни, Конституция куни, миллий армиянинг ташкил топган куни, Хотира ва қадирлаш куни, Наврўз байрами, диний байрамлар, ёшлар ва олий ўқув юрти ҳаётига доир анъаналарни нишонлаш муҳим манба ҳамда фаоллаштирувчи восита ҳисобланади. Тарбиявий ишлар тизимида анъанавий тадбирлар талабаларни янада жипслаштиради, фаоллаштиради ва уларда бағрикенглик руҳини шакллантиришда ёрдам беради.

Олий таълим муассасаларида маънавий-маърифий тарбия жараёнини ташкил қилиш асосига илғор миллий, маънавий-ахлоқий қадриятлар ва мезонлар, халқ педагогикаси, маросимлар, байрамлар ва бошқалар қўйилиши мақсадга мувофиқ. Уларни ташкил этишда ва ўтказишда тарбия технологияларидан ёки интерфаол усуллардан фойдаланиш, шаклланаётган мутахасисда ўз юртига меҳр-муҳаббат, оилапарварлик, касбий фидойилик ва садоқатни рўёбга чиқаришга ёрдам беради.

Тарбиявий жараён олий таълим муассасаларида ўзига хос аҳамият касб этади. Замонавий олий ўқув юртларида бугунги кунда профессор ўқитувчилар узлуксиз инновацион изланишда бўлиши, фикрлаши, психологик муносабатларини ўзгартириши, шунингдек, бошқаларда ҳам инновацион ғояларни шакллантириш асосида фаолият кўрсатиш зарур. Профессор-

Ўқитувчилар бундай фаолиятга алоҳида тайёргарлик кўриши керак бўлиб, бу ўз навбатида олий таълим муассасаси раҳбаридан асосий эътиборни тарбия жараёнини илмий асосда жорий этиш ва уни бошқаришга қаратишни талаб этади. Бунда гуруҳ мураббийидан тортиб университет проректори даражасигача бўлган бўғинларда ўқитувчиларнинг касбий қизиқишлари кўламини кенгайтиришга, яъни уларнинг методик адабиётларни ўқиб ўрганишдан то назарий психологик-педагогик ва фундаментал тадқиқотлар олиб боришига ҳам имкониятлар яратади.

Талабаларда бағрикенглик ғоясини таълимдан ташқари ишлар орқали сингдиришнинг асосий вазифалари сифатида қуйидагиларга эътибор қаратиш лозим:

- ёшларни эркин фикрлашга ўргатиш, ҳаёт мазмунини тушуниб олишга кўмаклашиш, ўз-ўзини идора ва назорат қила билишини шакллантириш, ўз шахсий турмушига мақсадли ёндашув, режа ва амал бирлиги ҳиссини уйғотиш;

- ўқувчиларни миллий, умуминсоний қадриятлар, Ватанимиз бой маънавий мероси билан таништириш, маданий ҳамда дунёвий билимларни эгаллашга бўлган талабларини шакллантириш, малака ҳосил қилдириш, ўстириб бойитиб бориш ва эстетик тушунчаларни шакллантириш;

- бағрикенглик, инсонпарварлик одоби меъёрларини шакллантириш (бир -бирини тушуниш, меҳрибонлик, шафқатлилиқ, ирқий ва миллий камситишларга қарши кураша олиш), муомала одоби каби тарбия воситаларини кенг қўллаш;

- одамлар билан ўзаро муносабат –мулоқотни ўрганиш, ўз халқига, давлатига, унинг ҳимояси учун ҳамиша шай бўлиб туриш, Ўзбекистон Республикаси ва бошқа давлатларнинг рамзларига ҳурмат билан қараш, талабаларни Ўзбекистон Республикаси Конституциясига, Байроғига, Гербига, Мадҳиясига, Президентига садоқатли қилиб тарбиялаш;

- қонуний жамоа ахлоқи ва турмуш қоидаларига ҳурмат билан қарашни тарбиялаш;

- соғлом турмуш тарзига интилишни тарбиялаш ва ривожлантириш;

- ёшларни эркин ва мустақил фикрлашга ўргатиш.

Дарсдан ташқари маънавий- маърифий ишларни ташкил этишда: танловлар, клублар, бадий ҳаваскорлик, учрашувлар, баҳслар, спорт мусобақалари, давра суҳбатлари тренинглари ва ҳ.к., усуллари: ишонтириш, намуна кўрсатиш, ўрганиш, машқ қилдириш, рағбатлантириш, иллатларга салбий муносабат билдириш, мунозаралар, кузатиш, тренинг, жамоавий ижодий фаолият, “мафкуравий вазият” ҳаракатли, тақлидли, ролли ўйинлар ва ҳ.к.лардан самарали фойдаланиш лозим.

Тарихий жойлар, ёдгорликлар, зиёратгоҳлар билан танишиб, уларни ўрганишга талабаларни жалб этиш лозим. Шаҳар, вилоят ва республика маънавият-маърифат марказлари, олийгоҳлар, музейлар, саёҳат муассасалари, оммавий ахборот воситалари билан ҳамкорликда ишлашни йўлга қўйиш керак.

16-ноябрь “Халқаро бағрикенглик куни” муносабати билан олий таълим даргоҳларида “Ўзбекистон – умумий уйимиз”, “Ўзбекистон – бағрикенг диёр”, “Мустақил Ўзбекистонда миллатлараро муносабатлар ривожини” каби мавзуларда турли маънавий- маърифий тадбирлар, ташкил этиб, уларда талабаларни фаол иштирокини таъминлаш лозим.

Ўзбекистонда истиқомат қилаётган турли миллат ва элат вакиллари билан учрашувлар ташкил қилиш, талабалар билан миллий – маданий марказларга ташриф буюриб бошқа миллат вакилларининг маданияти, урф-одат ва анъаналарини, қадриятларини ўрганиш талабаларни бағрикенглик руҳида тарбиялашда асос бўлиб хизмат қилади.

Учрашувлар, танишувлар, кўргазмалар, кўрик- танловлар, фестиваллар ташкил қилиш ёшларни бағрикенглик руҳида тарбиялашда, миллий ғояни ёшлар онгига сингдиришда муҳим аҳамиятга эга. Улар севган адиблар, олимлар, санъат соҳаси вакиллари, ҳарбийлар, ҳуқуқ органлари вакиллари, спортчилар, Ватан қаҳрамонлари билан учрашувлар ҳаёт тажрибалари ҳақида жонли мулоқот юритишга имкон беради. Уларнинг ҳаёти, фаолияти, ватанпарварлиги, бағрикенглиги ёшларга ибрат бўлади ва уларни шу йўсинда яшашга ундайди.

Олий таълим муассасаларида ҳар ҳафта мулоқот соатлари, мураббийлик соатлари ўтказилади. Маънавият кунлари тадбирлари ҳар ойда ўтказиб борилади. Талабаларни бағрикенглик руҳида тарбиялашда таълим муассасаларида

“маданият ҳафталиклари” ёки “маданият ойликлари” ташкил қилинса мақсадга мувофиқ бўлар эди. Масалан: “рус маданияти ҳафталиги”, “қозоқ маданияти ҳафталиги” ёки “корейс маданияти ҳафталиги” ни ташкил қилиниб, талабалар ҳар бир ҳафталикларда маълум бир миллатнинг миллий қадриятларини, таомларини, ливослари, миллий ўйинларини ўрганиб ҳафта охирида факултет миқёсида маънавий-маърифий тадбир ўтказиб ўз билим ва иқтидорларини намойиш қиладилар. Бундай маданият ҳафталикларида талабалар ўзаро гуруҳ бўлиб изланиб миллатларнинг ўзига хос хусусиятларини, миллий рақслари, куй қўшиқларини ўрганиб, сахна чиқишлари тайёрлаб тадбирда ўз истедодларини намойиш қиладилар.

Турли миллат вакилларининг ижодий тадбирлари, бадиий кўргазмалари, бир томондан, айти миллатнинг Ўзбекистон фуқароси сифатида ўз ўрни борлигини кўрсатса, иккинчи томондан, шу заминда яшовчи барча миллат-ларнинг Ўзбекистон халқи - Ўзбекистон фуқароси эканлигини намоеън этувчи, мустаҳкамловчи миллий ғоя атрофида бирлашувига олиб боради.

Юқорида билдирилган фикрларга хулоса тариқасида шуни таъкидлаш лозимки, мамлакат равнақи, унинг эртанги порлоқ келажакини яратадиган ёшлар қалбига миллий қадриятлар, халқимизнинг бой тарихи ва маънавий мероси анъаналарини чуқур сингдириб уларни ватанпарварлик, бағрикенглик руҳида тарбиялаш ҳар бир ўқитувчи, ҳар бир ота-она қолаверса, ҳар бир фуқаронинг бурчи. Бунинг учун имкониятлар етарли, фақат ҳар биримиз бу маъсулиятни чуқур ҳис этиб, куч – ғайратимизни сафарбар этишимиз лозим.

Бундай эътибор, талабалар қалбида инсонийлик уруғларининг унишига, катта ҳаёт йўлида баркамол инсон бўлиб етишишларига ёрдам беради.

2. Маънавий - маърифий тадбирлар самарадорлигини ошириш омиллари

Ҳар бир тадбирдан кўзланган мақсад бўлади. Ана шу мақсадга эришилган и ёки эришилмагани унинг натижадорлик даражасини белгилаб беради. Агар тадбирдан сўнг маълум бир муддат давомида мақсадга эришилса, демак, тадбир ўз

самарасини берган бўлади. Шунинг учун ҳар бир тадбирни ўтказишда тадбир самарадорлигини таъминлашга хизмат қиладиган воситаларга катта эътибор бериш керак. Тадбир самарадорлигининг асосий мезонлари қуйидагилар:

Тадбир мавзусининг долзарблиги – тадбирнинг нега, нима учун айнан шу мавзуда, шу вақтда шу қатнашчилар таркиби билан ўтказилиши асосланган бўлиши зарур. Тадбир мавзусининг долзарблиги бугунги кунда Ўзбекистонни ривожлантиришнинг “Ҳаракатлар стратегияси” давлат дастури, Президентнинг беш ташаббуси доирасида амалга оширилиши билан аҳамиятлидир.

Мавзу номи – қисқа, жарангли, эътиборни тортадиган бўлиши, қатнашчиларнинг ёши, касби, манфаатларига, ҳудудий хусусиятларга мос маънавий –маърифий муаммолардан бирини ҳал этишга қаратилиши керак.

Мақсаднинг ифодаланиши – тадбирнинг мақсади қатнашчилар билиб олиши керак бўлган асосий фикрлар тезис шаклида аниқ ёзилган бўлиши керак. Тадбир мақсади акс эттирилган шиорлар, ҳаволалар слайдларда, тадбир баннерларида акс эттирилиши керак.

Тайёргарлик кўриш муддати - тадбир мавзуси ва ўтказилиш тартиби бир ҳафта олдин барча қатнашчиларга элон қилиниши, ташкилотчилар ва иштирокчилар тадбир учун зарур бўлган воситаларни, чиқишларни тайёрлашлари керак.

Тадбир сценарийси - тадбир сценарийси бир ой олдин тузилиб, масъуллар билан келишилган ҳолда сценарийда сўзга чиқувчиларни ва савол –жавоблар учун вақтни аниқлайдилар. Тадбир неча қисмдан иборат бўлиши, назарий ва бадиий қисм қандай ташкил этилиши келишиб олинади.

Тадбирнинг қизиқарлилиги - қатнашчиларни толиқтирмаслик, уларни диққатини жалб қилиб фаоллаштириб туриш, томошабинларни эътиборини тортадиган усул ва воситалардан кенг фойдаланиш керак.

Аудитория – Ташкилотчилар билан қатнашчилар орасидаги мулоқот, ўзаро мурожаат учун қулай, самимий муҳит таъминланиши, қатнашчиларнинг тадбир мавзусига тайёрланиб келишлари лозим.

Кўргазмали воситалар – Ҳар бир мавзу бўйича камида учта кўргазмали воситадан фойдаланилиши керак. Кўргазмали

воситалар тадбирни маъно мазмунини ёритишда ёрдам беради ва тасирчанлиги ва самарадорлигини оширади. Кўрғазмалар ёрқин, эътиборни тортадиган, тадбир мазмун моҳиятини ўзида мукамал акс эттириши тадбирни мазмунли ва самарали бўлишини таъминлайди.

Эришилган натижа – қатнашчилардан ушбу тадбирдан қандай билим ва таассурот олганлиги ҳақида сўраш, олган янги билимларини қачон, қандай вазиятларда қўллашни айтиб бера олиши керак. Натижа тингловчиларнинг фоизи, улардан олинган тўғри ва нотўғри жавоблар сонидан келиб чиқиб баҳоланади. Иштирокчиларнинг тадбирдан катта таассурот олиши ва уни амалиётда қўллаши тадбирни натижага эришганидан далолат беради.

Ҳужжатлаштириш – тадбирнинг баёнида: мақсад, тезислар, айтилган фикр- мулоҳазалар, берилган савол, олинган жавоблар, ютуқ ва камчиликлар, хулоса, тавсиялар ёзилиб, имзоланиб, сақланади.

Тадбир ушбу мезонлар орқали баҳоланади. Берилган баҳолар орқали тадбирнинг самарадорлиги аниқланади.

Мисол учун “Бағрикенг Ўзбекистон” номли маънавий – маърифий тадбирни ташкил қилиш учун биринчи навбатда тадбир маънавий-маърифий ишлар режасида акс эттирилиши керак. Тадбирни қаерда, қачон қандай ташкил қилиш режада ўз ифодасини топади. Бу мавзудаги тадбирни 16-ноябрь “Халқаро бағрикенглик куни” муносабати билан ўтказиш мақсадга мувофиқ. Чунки, Мамлакатимизда бағрикенглик ва инсонпарварлик маданиятини ривожлантириш, миллатлараро ва фуқаролараро ҳамжиҳатлик ва тотувликни мустаҳкамлаш Ўзбекистонда давлат сиёсатининг энг муҳим устувор йўналишларидан бири этиб белгиланган. Тадбир ноябрь ойида режалаштирилганидан сўнг тадбир сценарийси тузилади. Сценарийда масъуллар билан келишилган ҳолда сўзга чиқувчилар аниқлаб олинади. Тадбир мазмунли ва самарали бўлиши учун миллий маданий марказларнинг аъзолари тадбирга таклиф қилинади. Ҳар бир миллий маданий марказ ўзининг кўрғазмали бурчакларини ташкил қилади. Ўзининг миллий рақслари, куй-қўшиқлари билан иштирок этади. Бағрикенглик, ватанпарварликни матҳ этувчи, Ўзбекистон умумий уйимиз

мазмундаги саҳна чиқишлари намоиш этилади. “Бағрикент Ўзбекистон” мавзудаги тадбирнинг бир қисми сифатида расмлар кўргазмаси ташкил қилиш мақсадга мувофиқдир. Расмларда иштирокчилар Ўзбекистонда барча миллат вакиллари аҳил-иноқ яшаётганини тасвирлайдилар. Тадбир сўнгида тадбирда фаол иштирок этган иштирокчилар, ўз иштироклари билан тадбирни мазмунли ўтишига ҳиссасини қўшган миллий маданий марказ аъзолари, расмлар кўргазмасида иштирок этган ёшлар тақдирланадилар.

Маънавий – маърифий тадбирлар самарадорлигини оширишнинг муҳим йўналишларига қуйидагиларни киритишимиз мумкин:

- барча босқичдаги таълим муассасаларида маънавий – маърифий ишларни тизимли ташкил этиш;

- маънавий – маърифий тадбирларни ташкил этишнинг молиявий манбаларини таълим муассасаларининг йиллик харажатлари рўйхатида аниқ белгилаш;

- таълим муассасаларини маънавий – маърифий адабиётлар, тарғибот материяллари, мультимедия маҳсулотлари билан таъминлаш;

- маънавий – маърифий ишларга масъул раҳбар ва ходимларнинг моддий ва маънавий мавқеини мустаҳкамлаш;

- олий таълим муассасалари ёшлар билан ишлаш масалалари бўйича проректорларини масъулиятини ошириш;

- олий таълим муассасаларидаги “Маънавият ва маърифат” бўлимларининг Низомини такомиллаштириш ва унинг асосида самарали ишларни йўлга қўйиш;

- марказий ва ҳудудий давлат ҳамда нодавлат оммавий ахборот воситалари раҳбарлари, масъул ходимларининг маънавий – мафкуравий билим даражаси, сиёсий саводхонлигига алоҳида эътибор қаратиш.

Хулоса қилиб айтганда, бугунги кунда маънавий – маърифий ишларни кучайтириш энг долзарб вазифалардан биридир. Чунки, улар Ватан тараққиёти ва халқ фаровонлиги учун хизмат қилувчи тушунчалардир.

Мавзу бўйича саволлар.

1.Методика нима?

2. Маънавий – маърифий тадбирлар ташкил қилиш методикаси нималардан иборат?

3. Тадбирларни самарадорлигини ошириш вазифалари нималардан иборат?

4. Тадбир самарадорлигининг асосий мезонларини санаб беринг.

5. Тадбир мавзусининг долзарблиги қандай аҳамиятга эга?

Фойдаланилган адабиётлар

1. Ўзбекистон Республикаси “Таълим тўғрисидаги” Қонун ва “Кадрлар тайёрлаш миллий дастури”. 1997 й 29 августъ.

2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида» ПФ-4947-сон Фармони. 2017 йил 7 февраль.

3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Миллатлараро муносабатлар ва хорижий мамлакатлар билан дўстлик алоқаларини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида” ПФ-5046-сон Фармони. 2017 йил 19 май.

4. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Ёшларга оид давлат сиёсати самарадорлигини ошириш ва Ўзбекистон ёшлар иттифоқи фаолиятини қўллаб-қувватлаш тўғрисида”ги ПФ-5106-сон Фармони. 2017 йил 5 июль.

5. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Маънавий-маърифий ишлар самарадорлигини ошириш ва соҳани ривожлантиришни янги босқичга кўтариш тўғрисида” ПҚ-3160-сон Қарори. 2017 йил 28 июль.

6. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Олий таълим муассасаларида таълим сифатини ошириш ва уларнинг мамлакатда амалга оширилаётган кенг қамровли ислохотларда фаол иштирокини таъминлаш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида” ПҚ-3775-сон Қарори. 2018 йил 5 июнь.

7. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Ёшларни маънавий ахлоқий ва жисмоний баркамол этиб тарбиялаш, уларга таълим – тарбия бериш тизимини сифат жиҳатидан янги босқичга кўтариш чора тадбирлари тўғрисида” 2018 йил 14- августдаги ПҚ-3907-сон Қарори.

8. “Таълим тизимида маънавий-маърифий ишлар самарадорлигини ошириш чора-тадбирлари тўғрисида” Вазирлар Маҳкамасининг 736-сон Қарори. 2018 йил 17 сентябрь.
9. Миллий маънавий тикланиш Концепцияси. 1992йил.
10. Узлуксиз маънавий тарбия концепциясини тасдиқлаш ва уни амалга ошириш чора-тадбирлари тўғрисида Вазирлар Маҳкамасининг 1059-сон Қарори.2019 йил 31 декабрь
11. Бағрикенглик тамойиллари Декларацияси, Париж.1995 йил.
12. **Ш.М.Мирзиёев.**“Миллий тараққиёт йўлимизни қатъият билан давом эттириб янги босқичга кўтарамиз” Тошкент, “Ўзбекистон” 2017й
13. **Ш.М.Мирзиёев.** Буюк келажагимизни мард ва олийжаноб халқимиз билан бирга курамиз. – Т., “Ўзбекистон”, 2017й.
14. Каримов И.А. “Юксак маънавият-енгилмас куч” Т; “Маънавият”, 2008й.
15. Баркамол авлод орзуси- Т; “Шарк”, 1999й
16. Умумий педагогика . -Т .: “Фан ва технология”, 2018й.
17. Педагогика. А.Қ.Мунавваров таҳрири остида.-Тошкент.: Ўқитувчи, 1996.
18. **Бегматов А., Рустамова Р.** Миллий ғоя тарғиботи ва маданий-маърифий тадбирлар. –Т.: «Маънавият», 2007.
19. **Белолева Г.В., Шмелева Г.М.** Толерантность в педагогике. – Москва. 2002й.
20. **Имомназаров М., Эшмуҳаммедова М.** Миллий маънавиятимиз асослари. - Т; Тошкент Ислом Университети, 2001й,
21. **Ибрагимов Х, Абдуллаева Ш.** “Педагогика назарияси”. Т.; “Фан ва технология” нашриёти. 2008 й.
22. **Муртазаева Р.** Ўзбекистонда миллатлараро муносабатлар ва бағрикенглик.- Т;“Университет”.2007й
23. **Мусурмонова О.** Талабаларининг маънавий маданиятини ривожлантириш. –Т.: Фан. 1993.
24. **Риэрдон Б. Э.** Толерантность – путь к миру. –М.: Изд-во «Бонфи», 2001. 25. **Тўраев Ш.** Маънавий- маърифий ишлар ва уни ташкил қилиш методикаси. - Т.; “Paradigma”. 2017й.
26. **Холиков Э, Сиддиков Б, Рустамов М, Мирзаев А.** «Қалбан улғайиш даври» Т; «Extremum press» 2011й.

- 27. Қуронов М.** ва бошқалар. Тадбир самарадорлигининг ўн шарти.- Т.: «Истиқлол», 2006
- 28.** Миллий ғоя ва мафқурани ёшлар онгига сингдиришнинг педагогик технологиялари.- Т.; “Сано-стандарт”.2008й.
- 29.** Маънавий асосий тушунчалар изоҳли луғати. – Т.; Ғафур Ғулом номидаги нашриёт –матбаа ижодий уйи. 2013 й.

ИЛОВАЛАР

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ПРЕЗИДЕНТИНИНГ ҚАРОРИ МАЪНАВИЙ-МАЪРИФИЙ ИШЛАР САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШ ВА СОҲАНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИ ЯНГИ БОСҚИЧГА КЎТАРИШ ТЎҒРИСИДА

Мустақиллик йилларида мамлакатимизда жамият ҳаётининг маънавий-маърифий асосларини мустаҳкамлаш, миллий истиқлол ғоясининг асосий тушунча ва тамойилларини ҳаётга жорий этиш, юртдошларимиз, айниқса, ёш авлод қалбида Ватанимиз тақдири ва келажаги учун дахлдорлик ва масъулият ҳиссини ошириш, ёт ғояларга қарши мафкуравий иммунитетни кучайтиришга йўналтирилган тарғибот тизими шаклланди. Бу жараёнда Республика Маънавият тарғибот маркази, унинг жойлардаги тузилмалари ҳамда Миллий ғоя ва мафкура илмий-амалий маркази томонидан муайян ишлар амалга оширилганини қайд этиш лозим.

Бугунги кунда дунёда глобаллашув жараёнлари кучайиб, тинчлик ва барқарорликка қарши янги таҳдид ва хатарлар тобора кўпайиб бормоқда. Бундай мураккаб ва таҳликали вазият соҳада амалга оширилган ишларни танқидий баҳолаб, унинг фаолиятини замон талаблари асосида такомиллаштиришни тақозо этмоқда.

Хусусан, оила, маҳалла ва таълим муассасаларида ёшлар тарбияси, чекка ҳудудлар ва маҳаллаларда уюшмаган ёшлар билан мақсадли ғоявий-тарбиявий ишларнинг юзаки тарзда олиб борилаётгани, жинойтчилик, диний экстремизм ва террористик ҳаракатларга адашиб қўшилиб қолиш, миллий қадриятларга эътиборсизлик, эрта турмуш қуриш, оилавий ажралишлар каби салбий ҳолатларнинг олдини олишга қаратилган тарғибот ишларининг аксарият ҳолларда қутилган натижани бермаётгани бу масалаларга жиддий эътиборни талаб этмоқда.

Мамлакатимизда қабул қилинган 2017 — 2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича [Ҳаракатлар стратегиясида](#) энг аввало, давлат бошқарув органларининг қуйи бўғинлари фаолиятини

тубдан яхшилаш, уларнинг ҳалқ билан мулоқот қилишини таъминлаш, бу борада самарали ижтимоий ҳамкорлик механизмини мустаҳкамлаш устувор вазифа сифатида белгилаб қўйилган.

Ана шу мақсад ва вазифалардан келиб чиққан ҳолда, маънавий-маърифий тарғибот ишларининг мазмун-мундарижасини тубдан яхшилаш, уларнинг кўлами ва миқёсини кенгайтириш, тизимда фаолият кўрсатаётган соҳа ходимларининг билим ва малакасини изчил ошириб бориш, туман (шаҳар) даражасидаги ходимлар меҳнатига ҳақ тўлашнинг барқарор тизимини йўлга қўйиш, соҳада фаолият олиб бораётган муассаса ва ташкилотлар ишини мувофиқлаштириш ва уларнинг самарасини ошириш мақсадида:

1. Республика Маънавият ва маърифат кенгашининг Республика Маънавият тарғибот маркази ҳамда Миллий ғоя ва мафкура илмий-амалий марказини бирлаштириш йўли билан уларнинг негизида Республика Маънавият ва маърифат марказини (кейинги ўринларда — Марказ деб аталади) қайта ташкил этиш ҳақидаги таклифи маъқуллансин.

2. Марказ фаолиятини ташкил этишда қуйидаги асосий вазифаларга алоҳида эътибор қаратилсин:

мамлакатимизда амалга оширилаётган ижтимоий-иқтисодий ислохотлар, қабул қилинаётган қонун ҳужжатлари, давлат дастурларининг мазмун ва моҳиятини аҳолининг кенг қатламларига етказишга қаратилган тарғибот ишларини тизимли ва изчил амалга ошириш, бу борада кенг жамоатчилик, олимлар, мутахассислар, ижодкор зиёлилардан иборат «Маърифат» тарғиботчилар жамиятини шакллантириш ҳамда унинг фаолиятини доимий асосда йўлга қўйиш;

дунёда юз бераётган мураккаб геосиёсий ва ғоявий-мафкуравий жараёнларнинг мазмун-моҳиятини ҳар томонлама чуқур ёритиб бориш, терроризм, диний экстремизм, ақидапарастлик, сепаратизм, одам савдоси, «оммавий маданият», нарқобизнес ва бошқа таҳдидларга қарши самарали ғоявий кураш олиб бориш;

жамиятимизнинг барқарор ривожланишига тўсқинлик қилаётган ички таҳдидлар — эл-юрт тақдирига лоқайдлик, маҳаллийчилик, уруғ-аймоқчилик, оилавий қадриятлар ва ёшлар

тарбиясига эътиборсизлик каби ҳолатларга барҳам беришга қаратилган комплекс тадбирлар тизимини ишлаб чиқиш ва амалга ошириш;

миллий ғояни юртимизда яшаётган барча миллат ва элатлар, ижтимоий тоифа вакиллари ўртасида кенг тарғиб этиш, бунёдкорлик руҳини ялпи ижтимоий ҳаракатга айлантириш, эртанги кунга ишонч туйғуларини кучайтириш;

тарғибот-ташвиқот ишларида аҳолининг ҳудудий, касбий ҳамда ёш хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда мутаносиб, мақсадли ва мазмунли ёндашувни жорий этиш;

маънавий-маърифий тарғибот ишлари самарадорлигининг илмий асосланган мониторингини таъминлашга қаратилган социологик тадқиқотлар ўтказишни мунтазам йўлга қўйиш;

ёшларда соғлом дунёқараш, жумладан, китобхонлик кўникмасини шакллантириш, Интернет, ахборот-коммуникация технологияларидан оқилона фойдаланиш маданиятини ошириш, уларда ғоявий ва ахборот хуружларига қарши мафкуравий иммунитетни кучайтириш;

маҳаллаларда уюлмаган ёшлар билан ишлаш, ушбу тоифани ижтимоий-иқтисодий фаоллаштиришда жамоат ташкилотлари билан ҳамкорликни йўлга қўйиш;

халқимизнинг тарихий мероси, урф-одатлари ва миллий тарбия анъаналарини асраб-авайлаш, кенг аҳоли қатламлари, айниқса, ёшларимиз ўртасида динлараро бағрикенглик, миллатлараро тотувлик ва ўзаро меҳр-оқибат муҳитини мустаҳкамлаш бўйича чора-тадбирлар ишлаб чиқиш ва жорий этиш.

3. Белгилаб қўйилсинки:

Ўзбекистон Республикаси Президенти Республика Маънавият ва маърифат кенгашига, Қорақалпоғистон Республикаси Жўқорғи Кенгеси Раиси, вилоятлар, Тошкент шаҳар ҳамда туманлар (шаҳарлар) ҳокимлари тегишли равишда ҳудудий кенгашларга жамоатчилик асосида раислик қиладилар.

4. Қайта ташкил этилаётган Марказ Республика Маънавият тарғибот маркази ҳамда Миллий ғоя ва мафкура илмий-амалий марказининг барча ҳуқуқ ва мажбуриятлари бўйича ҳуқуқий вориси ҳисобланиши инobatга олинсин.

5. Республика Маънавият ва маърифат кенгашининг ташкилий тузилмаси, Республика Маънавият ва маърифат марказининг тузилмаси, Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар ва Тошкент шаҳар бўлимлари ва туман (шаҳар) бўлинмаларининг намунавий тузилмалари 1 — 4-иловаларга мувофиқ тасдиқлансин.

6. Марказ раҳбарига унинг тузилмасига ходимларнинг белгиланган умумий сони доирасида ўзгартиришлар киритиш ҳуқуқи берилсин.

7. Белгилаб қўйилсинки:

Марказ ва унинг ҳудудий бўлимлари ҳамда бўлинмалари фаолиятини молиялаштириш Ўзбекистон Республикаси Давлат бюджети маблағлари, шунингдек, қонун ҳужжатларида тақиқланмаган бошқа манбалар ҳисобидан амалга оширилади;

Марказ раҳбари мақоми, маиший таъминоти, тиббий ва транспорт хизматидан фойдаланиш шарт-шароитларига кўра — вазирга, Марказ раҳбарининг биринчи ўринбосари ва ўринбосари — тегишли равишда вазирнинг биринчи ўринбосари ва ўринбосарига тенглаштирилади;

Марказ ходимларига давлат бошқаруви органлари ходимлари учун белгиланган иш ҳақи, мукофотлаш ва моддий ёрдам кўрсатиш шартлари татбиқ этилади.

8. Тошкент шаҳар ҳокимлиги Ўзбекистон Республикаси Хусусийлаштирилган корхоналарга кўмаклашиш ва рақобатни ривожлантириш давлат қўмитаси билан биргаликда бир ой муддатда Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасига Марказ ҳамда «Тафаккур» ва «Маънавий ҳаёт» журналлари таҳририятини жойлаштириш учун бино ажратиш бўйича таклиф киритсин.

9. Марказ бир ой муддатда ўз Уставини ишлаб чиқсин ва тасдиқлаш учун Республика Маънавият ва маърифат кенгашига киритсин.

10. Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги:

ушбу қарорни амалга ошириш билан боғлиқ сарф-харажатларни молиялаштириш учун зарур бўлган маблағларни 2017 йилда Ижтимоий соҳа бўйича тасдиқланган бюджет параметрлари доирасида ажратсин, 2018 йилдан бошлаб эса —

Ўзбекистон Республикаси Давлат бюджети параметрларида назарда тутсин;

Марказга 5 та автотранспорт воситасини, жумладан, 3 та хизмат кўрсатадиган, 1 та навбатчи ва 1 та махсус автобусни сақлаб туриш учун ҳамда Марказнинг ҳудудий бўлимларига жами 14 та хизмат кўрсатадиган автотранспорт воситасини сақлаб туриш учун лимит ажратсин.

11. Республика Маънавият ва маърифат маркази Ўзбекистон Республикаси Бандлик ва меҳнат муносабатлари вазирлиги ҳамда Молия вазирлиги билан биргаликда икки ой муддатда Марказ, ҳудудий бўлимлар ва бўлинмалар ходимларининг меҳнатига ҳақ тўлаш бўйича ягона тариф сеткасини ишлаб чиқсин ва тасдиқласин.

12. Марказ манфаатдор вазир ва идоралар билан биргаликда бир ой муддатда «Маърифат» тарғиботчилар жамияти лекторлари фаолиятини молиялаштириш юзасидан таклифларни ишлаб чиқсин ҳамда Республика Маънавият ва маърифат кенгашига киритсин.

13. Ўзбекистон Республикаси Ахборот технологиялари ва коммуникацияларини ривожлантириш вазирлиги Марказни зарур телекоммуникациялар, Интернет ахборот тармоғига кириш ва телефон алоқаси, жумладан, ҳукумат телефон алоқаси билан белгиланган тартибда таъминласин.

14. Қорақалпоғистон Республикаси Жўқорғи Кенгеси Раиси, вилоятлар, Тошкент шаҳар ҳамда туманлар (шаҳарлар) ҳокимлари икки ой муддатда Марказнинг ҳудудий бўлимлари ва бўлинмаларини белгиланган тартибда зарур хизмат хоналари, мебель жамланмаси, компьютер техникаси, алоқа воситалари ва Интернет тармоқлари билан таъминлаш чораларини кўрсин.

15. Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Миллий ғоя тарғиботи ва маънавий-маърифий ишлар самарадорлигини ошириш тўғрисида» 2006 йил 25 августдаги ПҚ-451-сон қарори ўз кучини йўқотган деб ҳисоблансин.

16. Республика Маънавият ва маърифат маркази манфаатдор вазирлик ва идоралар билан биргаликда қонун ҳужжатларига ушбу қарордан келиб чиқадиган ўзгартириш ва қўшимчалар юзасидан бир ой муддатда Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасига таклифлар киритсин.

17. Мазкур қарорнинг ижросини назорат қилиш Ўзбекистон Республикасининг Бош вазири А. Арипов ва Ўзбекистон Республикаси Президентининг Давлат маслаҳатчилари Х. Султонов, Р. Комилов зиммасига юклансин.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш. МИРЗИЁЕВ

Тошкент ш.,
2017 йил 28 июль,
ПҚ-3160-сон

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ВАЗИРЛАР
МАҲКАМАСИНИНГ
ҚАРОРИ
ТАЪЛИМ ТИЗИМИДА МАЪНАВИЙ-МАЪРИФИЙ ИШЛАР
САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШ ЧОРА-ТАДБИРЛАРИ
ТЎҒРИСИДА**

Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида» 2017 йил 7 февралдаги ПФ-4947-сон **Фармони** ва «Олий таълим тизимини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида» 2017 йил 20 апрелдаги ПҚ-2909-сон **қарорида** белгиланган вазифалар ижросини таъминлаш ҳамда талаба ва ўқувчиларнинг маънавий-маърифий, маданий савиясини мунтазам ошириб бориш, уларнинг ўқишдан бўш вақтини мазмунли ўтказишини таъминлаш мақсадида Вазирлар Маҳкамаси қарор қилади:

1. Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлигининг Мирзо Улуғбек номидаги Ўзбекистон Миллий университетига тегишли Тошкент шаҳар, Олмазор тумани, Талабалар шаҳарчасида жойлашган собиқ «Фудзияма» кафеси биносини тегишли ҳудуди билан бирга (кейинги ўринларда объект деб аталади) Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги ҳузуридаги «Маънавият ва маърифат» марказига (кейинги ўринларда Марказ деб аталади) оператив бошқариш ҳуқуқи асосида бепул бериш, шунингдек, мазкур объектда Марказ таркибидаги Талабаларнинг медиа ижтимоий фаолияти ва маданий дам олиш масканини ташкил этиш тўғрисидаги таклифи маъқуллансин.

2. Қуйидагилар Марказнинг асосий вазифалари этиб белгилансин:

олий ва ўрта махсус, касб-хунар таълими муассасаларининг талаба ва ўқувчиларини юртимиз ҳамда дунёда рўй бераётган ижтимоий-сиёсий, маданий, хусусан, ёшлар ҳаётига оид воқеалар, янгиликлар ва қизиқарли маълумотлардан тезкор хабардор қилиб, уларнинг вақтини мазмунли ўтказишга мўлжалланган виртуал ахборот макони (веб-сайт, портал, форум, мессенжерлардаги каналлар ва ҳ.к.)ни яратиш ва доимий фаолият олиб боришини таъминлаш;

талаба ва ўқувчиларда китобхонлик ҳамда мутолаа маданиятини шакллантириш орқали уларнинг маънавий дунёсини юксалтиришга қаратилган ишларни ташкил этиб бориш;

ижтимоий тармоқлар фойдаланувчилари бўлган талаба ва ўқувчилар ҳамда уюшмаган ёшлар ўртасида уларни ватанпарварлик ва фидойилик руҳида тарбиялашга қаратилган ижтимоий акциялар, тадбир ва танловлар ташкил этиш, уларда миллий контентга бўлган қизиқишларини оширишга қаратилган блоггерлар клуби фаолиятини йўлга қўйиш;

ўқиш ёки иш юзасидан хорижда истиқомат қилаётган ўзбекистонлик ёшлар билан мунтазам виртуал алоқани йўлга қўйиш ва улар билан Интернет жаҳон ахборот тармоғи орқали маънавий-маърифий тарғибот ишларини олиб бориш;

олий ва ўрта махсус таълим тизимида олиб борилаётган ислохотлар, таълим билан боғлиқ долзарб муаммолар ва уларнинг ечимини таҳлил қилиш ҳамда ёритиб бориш мақсадида пресс-клуб ташкил этиш ва унинг доимий фаолиятини таъминлаш;

ёшларнинг бепул маданий дам олишларига қаратилган тадбирлар ташкил этиш, театр томошалари намойиш этиб борилишини таъминлаш, уларга ижтимоий-психологик ёрдам кўрсатиш хизматини ташкил этиш;

талаба ва ўқувчилар туризмини ривожлантириш, ёш авлодни мамлакатимизнинг тарихий жойларига ва буюк аждодларимизнинг муқаддас зиёратгоҳларига доимий ташрифларини уюштириш;

олий ва ўрта махсус таълим муассасаларида ўтказиладиган «Ахборот ва мураббийлик соатлари»ни методик таъминлаш ҳамда турли мавзуларда мультимедиа маҳсулотларини яратиш ва тарқатиб бориш;

профессор-ўқитувчилар, талаба ва ўқувчилар ўртасида ҳуқуқбузарлик ва коррупциянинг олдини олишга қаратилган маънавий-маърифий тарғибот ишларини мунтазам йўлга қўйиш;

олий ва ўрта махсус, касб-ҳунар таълим тизимида оммавий, маданий-маърифий ва спорт-соғломлаштириш тадбирлари ва турли мусобақаларни ўтказиб бориш.

3. Қуйидагилар:

Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги ҳузуридаги «Маънавият ва маърифат» марказининг тузилмаси **1-иловага** мувофиқ;

Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги ҳузуридаги «Маънавият ва маърифат» маркази фаолиятини такомиллаштириш ҳамда талаба ва ўқувчиларнинг дарсдан бўш вақтини мазмунли ташкил этиш чора-тадбирлари дастури **2-иловага** мувофиқ;

Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги ҳузуридаги «Маънавият ва маърифат» маркази ходимларининг меҳнатига ҳақ тўлаш разрядлари **3-иловага** мувофиқ тасдиқлансин.

Ўзбекистон Республикаси олий ва ўрта махсус таълим вазирига, зарур ҳолларда, Марказ тузилмасига тасдиқланган ходимларнинг умумий чекланган сони ва меҳнатига ҳақ тўлаш жамғармаси доирасида ўзгартиришлар киритиш ҳуқуқи берилсин.

4. Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги манфаатдор вазирлик ва идоралар билан биргаликда:

Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги ҳузуридаги «Маънавият ва маърифат» маркази фаолиятини такомиллаштириш ҳамда талаба ва ўқувчиларнинг дарсдан бўш вақтини мазмунли ташкил этиш чора-тадбирлари дастурида белгиланган тадбирларни ўз вақтида ва самарали амалга ошириш чораларини кўрсин;

олий ва ўрта махсус, касб-ҳунар таълими муассасалари талабалари ва ўқувчилари, шунингдек, меҳнат ва ўқув жамоалари

ўртасида спорт турлари бўйича мусобақалар ва марафонларни юқори савияда ўтказишга алоҳида эътибор қаратсин;

талаба ва ўқувчиларнинг бўш вақтини мазмунли ташкил этишга муносиб ҳисса қўшаётган профессор-ўқитувчилар ҳамда тўғарак раҳбарларининг фаолиятини мониторинг қилиш натижаларига кўра, уларни тегишли таълим муассасаларининг бюджетдан ташқари маблағлари ҳисобидан белгиланган тартибда моддий ва маънавий рағбатлантириб боришни мувофиқлаштиради.

5. Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги:

бир ой муддатда Марказнинг янги таҳрирдаги уставини ишлаб чиқсин ва белгиланган тартибда тасдиқласин;

Марказни зарур ихтисосликка эга бўлган малакали кадрлар билан таъминлаш, шунингдек, унинг моддий-техника базасини мустаҳкамлаш чора-тадбирларини кўрсин;

Марказнинг моддий-техника базасини мустаҳкамлаш, талаба ва ўқувчилар ҳамда профессор-ўқитувчилар ўртасида ўтказиладиган оммавий-маданий, спорт-соғломлаштириш ва маънавий-маърифий тадбирларни ўтказиш учун Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлигининг Олий таълим муассасаларини ривожлантириш жамғармаси маблағларидан фойдалансин.

6. Ўзбекистон Республикаси Ахборот технологиялари ва коммуникацияларини ривожлантириш вазирлиги Марказ мурожаатига асосан уни зарур телекоммуникациялар, Интернет жаҳон ахборот тармоғига кириш ва телефон алоқаси билан белгиланган тартибда таъминласин.

7. Вазирлар Маҳкамасининг «Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги ҳузурида «Маънавият ва маърифат» марказини ташкил этиш тўғрисида» 2011 йил 12 январдаги 11-сон қарорига (Ўзбекистон Республикаси ҚТ, 2011 й., 1-2-сон, 9-модда) 4-иловага мувофиқ ўзгартиришлар киритилсин.

8. Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги манфаатдор вазирлик ва идоралар билан биргаликда ўзлари қабул қилган норматив-ҳуқуқий ҳужжатларни бир ой муддатда ушбу қарорга мувофиқлаштиради.

9. Мазкур қарорнинг бажарилишини назорат қилиш Ўзбекистон Республикаси Бош вазирининг ўринбосари А.А. Абдуҳақимов ҳамда олий ва ўрта махсус таълим вазири И.У. Маджидов зиммасига юклансин.

Ўзбекистон Республикасининг Бош вазири А. АРИПОВ

Тошкент ш.,

2018 йил 17 сентябрь,

736-сон

“БАҒРИКЕНГЛИК-ТИНЧЛИК ВА БАРҚАРОРЛИК ОМИЛИ”

номли тадбир сценарийси.

(16-ноябрь “Халқаро бағрикенглик куни”га бағишланган)

Тадбирни ўтказишда, албатта, олдиндан тайёрланган фотосуратлар ва видеороликларни экранда намойиш этиш учун проектордан фойдаланилади.

Биринчи қисм.

Ўзбекистон Республикаси мадҳияси янграйди.

(1-бошловчи): Ассалому алайкум, ҳурматли устозлар!
(экранда: тадбир номи ва саломлашиш сўзлари).

(2- бошловчи): Хайрли кун, азиз ота-оналар ва талабалар!

(1- бошловчи):Биз сизларни Халқаро Бағрикенглик куни билан чин қалбдан табриклаймиз! Тадбиримизга хуш келибсизлар!

(2- бошловчи): Тадбиримизни буюк хитой файласуфи ва мутафаккири Конфуцийнинг сўзлари билан бошлашни хоҳлардик: “Инсонийлик дегани - бу ўзгаларни ўзингни ҳурмат қилгандай эъозлаш, бошқаларга худди ўзингга раво кўрадиган муносабатда бўла олишга ҳаракат қилишдир.”
(экранда: мавзуга доир слайдлар).

(1- бошловчи) Халқаро Бағрикенглик куни. Сиз тақвим саҳифаларини варақлаб ушбу кунда қандай байрамлар, унутилмас сана ёки воқеалар содир бўлишига эътиборингизни қаратасизми?

(2- бошловчи): Менимча, сиз байрамлар кўплигини, нафақат барча интиқ бўлиб кутадиган ва нишонлайдиган Янги йил, Халқаро хотин-қизлар куни ёки Наврўз байрами, балки

кўпчилигингиз биринчи марта эшитаётган байрамлар ҳам борлигини сездингиз.

(1- бошловчи): Модомики ушбу воқеа, айниқса, ҳафтанинг ўртасида ҳамда дам олиш куни бўлмаса, сиз унга умуман эътиборингизни қаратмайсиз ҳам.

(2- бошловчи) : Нима бўпти, бошқа саналар каби оддий сана деб ўйлашингиз мумкин, лекин унутилмас сана ва халқаро кунлар орасида, БМТ тақвимида 150 дан ортиқ, ҳар биримизнинг алоҳида эътиборимизга лойиқ бўлган кун - бу бутун дунёда ҳар йили 16 ноябрда нишонланадиган Халқаро Бағрикенглик кунидир.

(1-бошловчи): Ушбу сана бежиз танланмаган. Айнан шу куни 1995 йилда ЮНЕСКО Бош конференциясининг резолюцияси билан Бағрикенглик принциплари декларацияси ва ҳаракатлар дастури қабул қилинган. 1996 йилда Бош Ассамблея БМТ га аъзо давлатларга 16 ноябрда Халқаро Бағрикенглик кунини нишонлаш таклифини берган.

(2- бошловчи): Декларациядаги бағрикенглик деганда “Дунёдаги ранг-баранг бой маданиятни, инсон шахсиятини ва ўзини намоён этиш шакл ва усуллари тўғри тушуниш, қабул қилиш ва ҳурмат қилиш тушунилади. Декларация “одамлар ўз табиатига кўра ташқи кўриниши, мавқеи, нутқи, хулқ-атвори ва қадриятлари турлича эканлиги, тинчликда яшаш ва шахс сифатидаги ўзига хос хусусиятларини сақлаб қолишининг тан олинишини” эътироф этади.

(1-бошловчи): Декларация 6 моддадан иборат бўлишига қарамай, бутун дунё ҳамжамияти учун унинг қабул қилиниши жуда муҳим ҳисобланади, чунки бугунги кунда барчамизда этишмаётган нарса – бу бағрикенгликдир. Барчамиз бутун жаҳон кишилари қайси давлатда яшашидан, миллатидан, эътиқодидан қатъи назар бир-бирларини тушунишини ва дўстона муносабатда бўлишини истаймиз.

(2- бошловчи): Бағрикенглик сўзи нимани англатади?

Агар кимдир мендан сўраса, шундай жавоб берган бўлардим: бу бутун эр шари, сайёрада турган барча нарса.

Бағрикенглик – бу бутун дунёдаги одамлар, турли миллат, эътиқод, тақдир вакиллари, ниманидир кашф қилувчилар, биргаликда қувонувчилар.

Сизга қон-қардош бўлмаган, терисининг ранги бошқача одамлар хафа қилиши мумкин деган кўрқувга ҳожат йўқ.

Ўз юртимда мени хўрлашади деб хавфсираманг.

Ахир азиз сайёрамиз бизни рангимизга қарамасдан бирдай яхши кўради.

Келинг, бир-биримизни ҳурмат қилиб яшайлик, бағрикенглик сўзи тириклар учундир.

(1- бошловчи): Агар биз бошқа одамлар дунёқарашига бағрикенглик билан муносабатда бўлганимизда, эҳтимол, можаролар камроқ бўлган бўлармиди. Биз, барчамиз, ўзига хос такрорланмас хусусиятларга эга инсонлар эканлигимизни тушунишимиз керак.

(2- бошловчи): 2005 йилда БМТ нинг собиқ бош котиби Кофи Аннан Халқаро бағрикенглик куни муносабати билан йўллаган табригида муросасизликка қарши курашиш БМТ фаолиятининг асосий йўналишларидан бири эканлигини таъкидлаган. Бутун дунёда аҳоли сони ва миграциянинг ўсиши натижасида экстремизм ва ксенофобиянинг ортиши тобора кучаймоқда.

"Бағрикенглик" – бу инсонларнинг бир-бири ҳақида кўпроқ маълумотга эга бўлиши, бир-бирларининг урф-одатлари ва эътиқодларидаги энг яхши сифатларни аниқлаши"- дейди у ўз хабарида.

(1- бошловчи) Одамлар бир-бирларини шахс, ўзига хослигини мустақил белгиловчи шахс сифатида, диний ва маданий мансублигини ҳурмат қилиши керак ҳамда бошқаларнинг ўзига хослигидан нафратланмайдиган ўзига хослигини қадрловчи шахслар сифатида тушуниш лозим.

(2-бошловчи): Декларацияга биноан муросасизликнинг олдини олишнинг энг самарали усули тарбиядир. У одамларга уларнинг ҳақ-ҳуқуқлари ва эркинликлари нимадан иборатлигини ўргатиш, бу ҳуқуқларнинг амалга оширилишини таъминлаш ҳамда бошқаларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш истагини рағбатлантиришдан бошланади.

(1-бошловчи): Аммо бағрикенглик фақат “бошқанинг” мавжудлигини тан олишни англатмайди. Бағрикенглик –бу “бошқанинг” ҳар қандай қабул қилувчи жамиятда ўзини қулай ҳис қилиш имкониятини билдиради. Масалан, ногиронларга нисбатан бағрикенглик нафақат инсон ҳуқуқлари тамойиллари

асосидаги тенгликни тан олиш эмас, балки муқобил эҳтиёжларга эга бўлган одамларнинг яшашлари учун қулай шароитни яратиш ҳамдир.

(2-бошловчи): Бағрикенглик, шунингдек, ҳар қандай маданий ва ижтимоий гуруҳларни қабул қилишни англамайди. Нафрат, миллий, ирқий, диний бошқа ўзига хосликни тан олувчи сиёсий гуруҳлар бағрикенгликнинг объекти бўла олмайди. Ҳатто шундай бир шиор мавжуд: "Ҳар қандай муросасизликка бағрикенглик қилмаслик керак!"

(1- бошловчи): Шу боис, нафақат бағрикенгликни тарбиялаш, балки миллий, ирқий, диний ва бошқа ҳолатдаги экстремизмнинг олдини олиш ҳам долзарб масалалардан бири ҳисобланади.

(2- бошловчи): Бағрикенгликнинг асосий принципларига қуйидагиларни киритиш мумкин:

– истисносиз барча одамларнинг инсоний қадр-қимматига ҳурмат;

- хилма-хилликни ҳурмат қилиш;

- индивидуал ўзига хослик, бетакрорликни тушуниш;

- фарқлилиқнинг асосий белгиси сифатида бир-бирини тўлдириш;

- ҳамжиҳатликдаги ҳаракатлар асоси сифатида ўзаро боғлиқлик;

- жаҳон маданияти;

- хотирани сақлаш.

(1- бошловчи) Бағрикенглик принциплари қаторига яна қуйидагиларни ҳам киритишади:

- инсонни бирор бир ғояга эриштириш, аралаштиришнинг номақбул воситаси саналган зўравонликдан воз кечиш;

- ихтиёрий танлов;

- виждон эркинлиги;

- бошқаларни мажбурламасдан ўзини мажбурлаш малакаси.

(2- бошловчи) Қўрқув ва ташқи томондан мажбурлаш бағрикенгликнинг шаклланишига йўл бермайди. Тарбиявий омил сифатида муайян бир вақтда одамларни тартиб-интизомга солади ва шу орқали муайян хулқ-атворни шакллантиради.

(1- бошловчи) Кўпчилик ёки бир кишининг хоҳиш-иродасига эмас, балки қонунларга бўйсунуш ижтимоий ривожланишнинг муҳим омили сифатида намоён бўлади. Миллий, ирқий, маданий, диний ва бошқа белгиларига кўра фарқланиши мумкин бўлган бошқасини қабул қилиш "Олтин қоида" га мувофиқ

муносабатларни шакллантириш: "Бошқалар билан қандай муносабатда бўлсанг, сенга ҳам шундай муносабатда бўлишади".

(2- бошловчи) Бағрикенглик тамойиллари асосий ҳуқуқлар ва эркинликлар сифатида қонун ҳужжатлари билан мустаҳкамланган ҳамда халқаро декларацияларда эълон қилинган. Инсон ҳуқуқлари умумжаҳон декларацияси, шунингдек, Фуқаролик ва сиёсий ҳуқуқлар халқаро пакти, иқтисодий, ижтимоий ва маданий ҳуқуқлар тўғрисидаги пактлар асосий ҳужжатлар саналади.

(1- бошловчи) Инсон ҳуқуқлари ва асосий эркинликларини ҳимоя қилиш тўғрисидаги эвропа конвенцияси Европа Кенгаши доирасида амал қилади. Ирқчилик ва ирқий камситишнинг олдини олиш, ирқий камситишнинг барча кўринишларига барҳам бериш тўғрисидаги халқаро конвенция, Генотсид жиноятларининг олдини олиш ва жазолаш тўғрисидаги конвенция, Миллий ёки этник, диний ва тил жиҳатдан озчиликни ташкил этувчи шахсларнинг ҳуқуқлари тўғрисидаги декларация ва бошқа ҳужжатлар билан мустаҳкамланган.

(2- бошловчи) Ўзбекистон Республикасида бағрикенглик тушунчасининг асосий ҳужжати бу Конституциядир.

Асосий Қонуниимизнинг 4-моддасида "Ўзбекистон Республикаси ўз ҳудудида истиқомат қилувчи барча миллат ва элатларнинг тиллари, урф-одатлари ва анъаналари ҳурмат қилинишини таъминлайди, уларнинг ривожланиши учун шароит яратади", -деб таъкидланган.

12-моддага биноан: "Ўзбекистон Республикасида ижтимоий ҳаёт сиёсий институтлар, мафкуралар ва фикрларнинг хилма-хиллиги асосида ривожланади".

(1- бошловчи) Жиноят кодексининг 156-моддаси "Миллий, ирқий, этник ёки диний адоватни кўзғатиш" ирқчилик ва миллатчилик доирасида асосий деб тан олинган.

(2- бошловчи): Мамлакатимизда бағрикенглик масаласига бундай эътибор бежиз эмас, чунки бизнинг мамлакатимиз кўп миллатли. Дарҳақиқат, Ўзбекистонда ўзбеклар билан бир қаторда қozoқлар, тожиклар, қирғизлар, туркманлар, руслар, корейслар, яхудийлар, арманлар, грузин ва бошқалар - 130 дан ортиқ миллат вакиллари яшайди.

(1- бошловчи) Мамлакатимизда талабалар ва ўқувчилар эттита тилда олий ва ўрта маълумотга эга бўладилар. Телерадио компаниялар ва радио студияларимиз 10 тилда эшиттиришлар олиб боради. Телевидениеда Ўзбекистондаги турли миллат вакиллари ва уларнинг маданий марказлари ҳаётини ёритувчи махсус дастурлар мавжуд.

Ўзбекистон дунёвий давлат бўлиб, бу эрда турли дин ва диний эътиқод вакиллари истиқомат қилади.

(2-бошловчи) Мамлакатимиз ҳудудида яшовчи барча инсонлар тенг ҳуқуқли фуқаролардир. Бу эса мамлакатимиз тақдирига таъсир этувчи қарорларни алоҳида олинган бир миллат эмас, балки кўп миллатли халқ қабул қилиши кераклигини англатади, ахир унинг гуллаб-яшнаши ҳам айнан шунга боғлиқ. Биз бир-биримиз билан кўз илғайдиган ва илғамайдиган ришталар билан боғланганмиз, ҳаётимизни бахтли, ҳар томонлама қулай, завқли, жўшқин қилишдан манфаатдормиз, токи келажак авлод нафақат анъаналаримизни давом эттирсин, балки бизнинг эзгулик улаша олишимиз ва ўзаро бағрикенглигимиз билан фахрлансин.

(1-бошловчи) Халқаро бағрикенглик кунида курраи заминдаги ҳар қандай одам маданий, ирқий ва диний мансублигидан қатъи назар алоҳида шахс эканлигини унутмаслиги керак. Атрофимиздаги инсонларни ҳурмат қилгандагина жамиятни уйғун ривожлантириш гарови нима эканлигини тушуниш осонроқ.

(2-бошловчи) Бағрикенгликнинг йўқлиги эса, аксинча, ўзаро ҳурматнинг барҳам топишига олиб келади ва салбий ижтимоий ҳодисаларни келтириб чиқаради. Бундай ҳолда, ягона давлат ва умуман бутун дунёда уйғунликнинг йўқолишига олиб келадиган жараённинг бошланиши муқаррар.

Афсуски, сўнгги ўн йил давомида инсониятга жуда кўп ёвузлик, тажовуз ва бошқа ирқ, дин ва давлат вакилларига нисбатан тоқатсизликларни олиб келди. Халқаро бағрикенглик куни барчамизга зўравонлик, терроризм, экстремизм, этник ва диний таъқиб каби иллатларга XXI асрда ўрин йўқлигини эслатиб туради.

(1-бошловчи) “Ўзгаларни хурмат қилиш орқали, биз, авваламбор, ўзимизни хурмат қилган бўламиз” принципи дунёни яхши томонга ўзгартиришга қодир бўлган принципдир.

Халқаро бағрикенглик кунини нишонлай туриб, биз ҳаммамиз бир-биримизга нисбатан инсон бўлиб қолишимиз кераклигини яна бир бор эслатиш имконига эга бўламиз. Ўртамиздаги фарқлар эса бунга тўсиқ бўлмасин.

(2-бошловчи) Таниқли франсуз ёзувчиси Антуан де Сент-Экзюпери бежизга шундай демаган: «Агар сизга ўхшамасам, бу билан мен сизни асло ҳақорат қилмайман, аксинча, мен сизга хайр-эҳсон қиламан». Унинг сўзлари, биз учун, ХХІ асрда яшовчи одамлар учун сабоқдир.

Иккинчи қисм.

(1-бошловчи) Байрам тадбиримизнинг азиз иштирокчилари, фестивалга тайёргарлик жараёнида иштирокчилар ўзлари томондан танлаб олинган Ўзбекистон Республикаси ҳудудида истиқомат қилувчи миллат маданияти ҳақида маълумотлар тўплашган.

Фестивалимизнинг кейинги босқичини эълон қилишга ижозат беринг. Бунда йиғилган маълумотлар қуйидаги номинациялар бўйича тақдим этилади (тегишли номинациялар эълон қилинганда экранда номинация номлари намоён бўлади):

1. Миллий анъана ва удумлар.
2. Миллий либослар.
3. Миллий қўшиқ ва рақслар.
4. “Менинг бағрикенг дунёим” мавзусидаги энг яхши расм.
5. “Бағрикенглик менинг наздимда” мавзусидаги энг яхши иншо.

(2-бошловчи) Яхши, бу танлов дастури бўлганлиги сабабли, барча чиқишлар талабчан, аммо адолатли ҳайъат аъзолари томонидан баҳоланади. Ҳайъат аъзолари билан таништиришга ижозат беринг.

1. _____ (факултет декани).
2. _____ (ёшлар масалалари бўйича декан ўринбосари).
3. _____ (кафедра мудири).
4. _____ (ўқитувчи).
5. _____ (ўқитувчи).

(1- бошловчи) Барча фестивал иштирокчиларига омадлар тилаймиз.

Азиз дўстлар, “Миллий анъана ва удумлар” деб номланган биринчи кўрик-танловимизни бошлаймиз.

Курслар бўйича чиқишлар (1-4). Танлов иштирокчилари миллий удумларни тасвирлайди ёки намойиш қиладилар, шунингдек, ўз халқи анъаналари ҳақида гапириб берадилар.

Саҳнага ___ курс талабаларини таклиф қиламиз.

(2- бошловчи) Кейинги иштирокчиларимиз ___ курс талабаларини таклиф этамиз. Марҳамат, саҳна сизларга мунтазир.

(1- бошловчи) Раҳмат. Бу “Миллий анъана ва удумлар” номинатсияси бўйича сўнгги чиқишимиз эди. Энди ҳурматли ҳакамлар ҳайъатидан танлов иштирокчилари чиқишларини баҳолашларини сўраймиз. Марҳамат.

Саҳнага биринчи бўлиб ___ курс вакиллари чиқишди. Уларнинг баҳолари __, __, __, __, __.

(2-бошловчи) Баҳолар учун раҳмат. Ҳакамлар ҳайъатидан баҳоларнинг ўртача йиғиндисини эълон қилишларини сўраймиз. _____ баҳоларни умумлаштиради ва ўртача йиғиндисини эълон қилади.

(1-бошловчи) Раҳмат. Азиз дўстлар, ана энди эса кўрик танловимизнинг навбатдаги шартига ўтаемиз. Бу шарт “Миллий либослар намойиши” деб номланади.

Курслар бўйича чиқишлар (1-4). Танлов иштирокчилари миллий либослар ёки уларнинг ўзига хос элементларини намойиш қиладилар. Либослар намойиши мазкур маҳсулотнинг тарихи, рамзлари ва тайёрланиш усуллари ҳақидаги ҳикоялар билан уйғунликда олиб борилади.

Саҳнага __ курс талабаларини таклиф қиламиз.

(2-бошловчи) Кейинги иштирокчиларимиз ___ курс талабаларини таклиф этамиз. Марҳамат, саҳнамиз сиз азизлар учун.

(1-бошловчи) Раҳмат. Бу “Миллий либослар” номинацияси бўйича сўнгги чиқишимиз эди. Энди ҳурматли ҳакамлар ҳайъатидан танлов иштирокчилари чиқишларини баҳолашларини сўраймиз. Марҳамат.

Саҳнага биринчи бўлиб ___ курс вакиллари чиқишди. Уларнинг баҳолари __, __, __, __, __.

(2-бошловчи) Баҳолар учун раҳмат. Ҳакамлар ҳайъатидан баҳоларнинг ўртача йиғиндисини эълон қилишларини сўраймиз.
_____ баҳоларни умумлаштиради ва ўртача йиғиндисини эълон қилади.

(1-бошловчи) Ташаккур. Азиз дўстлар, кўрик-танловимизнинг кейинги босқичи “Миллий кўшиқ ва рақслар” деб номланади.

Курслар бўйича чиқишлар (1-4). Танлов иштирокчилари миллий тилда миллий кўшиқлар, фолклор асарларини ижро этишади, шунингдек, миллий рақсларни намойиш қилишади.

Саҳнага _____ курс талабаларини таклиф қиламиз.

(2-бошловчи) Кейинги иштирокчиларимиз _____ курс талабаларини таклиф этамиз. Марҳамат, саҳнамиз сиз азизлар учун.

(1-бошловчи) Ташаккур. Бу бизнинг “Миллий кўшиқлар ва рақслар” номинацияси бўйича сўнгги чиқишимиз эди.

Энди ҳурматли ҳакамлар ҳайъатидан танлов иштирокчиларимизнинг чиқишларини баҳолашларини сўраймиз.

Марҳамат.

Саҳнага биринчи бўлиб _____ курс вакиллари чиқишди. Уларнинг баҳолари __, __, ____, ____, ____.

(2-бошловчи) Баҳолар учун раҳмат. Ҳакамлар ҳайъатидан баҳоларнинг ўртача йиғиндисини эълон қилишларини сўраймиз.
_____ баҳоларни умумлаштиради ва ўртача йиғиндисини эълон қилади.

(1-бошловчи) Катта раҳмат. Азиз меҳмонлар, “Менинг бағрикенг дунёим” мавзусидаги “Энг яхши расм” деб номланган кейинги кўрик-танловимиз иштирокчилари ҳафта давомида ўзларининг тасаввур ва тушунчасидаги бағрикенг дунёни тасвирлашган. Ҳакамлар ҳайъати эса уларнинг ижодларини адолатли баҳолашга ҳаракат қилишган. Саҳнага мазкур кўрик-танловнинг барча иштирокчиларини ўз ижодий ишлари билан таклиф этишга, ҳурматли ҳакамлар ҳайъатидан эса ғолибларни аниқлаб беришларини сўраб қолишга ижозат берсангиз.

(2-бошловчи) Барча иштирокчиларимизга ташаккур деймиз. Кўрик-танлов ғолибларини эълон қилиш учун сўзни _____ берамиз.

Кўрик-танлов ғолибларини ҳакамлар ҳайъати аъзоларидан бири эълон қилади.

(1-бошловчи) Катта раҳмат. Мазкур танлов ғолибларини самимий қутлаймиз ва залда ўз ўринларини эгаллашларини сўраймиз. энди эса кўрик-танловимизнинг “Бағрикенглик менинг наздимда” мавзусидаги “Енг яхши иншо” деб номланувчи охирги саҳифасига ўтамиз.

(2-бошловчи) Кўрик-танловимизнинг ушбу турида аввалгиларидаги каби жорий ҳафтада иштирокчиларимиз бағрикенглик ҳақидаги ўз тушунчасини ёзма равишда баён этишга ҳаракат қилишган. Барча ёзма ишлар йиғиб олиниб, ўқитувчилар ва ҳакамлар ҳайъати аъзолари томонидан баҳоланган. Аминманки, ушбу кўрик-танловда иштирок этиш ижодий ишлар муаллифлари учун фойдали бўлди ва улар “бағрикенглик” тушунчасининг мазмун-моҳиятини, унинг бугунги кунда нақадар зарурлигини чуқур англашди.

(1-бошловчи) Албатта, тадбирни мен билан бирга олиб борган ҳамроҳимнинг фикрига тўлиқ қўшиламан ва охирги номинация ғолибларини аниқлаш учун сўзни _____га бераман.

Кўрик-танлов ғолибларини ҳакамлар ҳайъати аъзоларидан бири эълон қилади.

Учинчи қисм

(2-бошловчи) Ташаккур, ҳурматли _____. Энди эса байрамимизнинг энг қизиқарли ва ажойиб қисми – ғолибларни тақдирлаш маросимимизни бошлаймиз! Ғолибларга фахрий ёрлиқларни топшириш учун саҳнага ҳурматли ҳакамлар ҳайъатини тақлиф этамиз.

Фахрий ёрлиқлар топширилади (эсдалик совгалари, мисол учун, биттадан китоб).

(1-бошловчи) Мана, азизлар, мақсади турли халқлар маданиятининг бир-бирини тўлдириб туришини ва бойитишини кўрсатишдан иборат бўлган бугунги ажойиб тадбир фестивалимиз ҳам ўз поёнига етмоқда. Тадбиримиз ниҳоясида барча халқлар бир-бири билан тинч-тотувликда, дўстлик ва ҳамжихатликда яшаши кераклигини, зеро барчамизнинг илдизимиз бирлигини яна бир бор таъкидлаймиз.

(2-бошловчи) энг асосийси эса бугун биз атрофимиздаги оламнинг ранг-баранглигини кўрдик, бир-биримизга ўхшамасакда, бизни бирлаштириб турувчи умумий жиҳатларимиз кўп.

(1-бошловчи) Биз фестивалнинг барча иштирокчиларига, залда бизни кузатиб ўтирганларга тинчлик ва бахт тилаймиз.

(2-бошловчи) Ҳар биримиз (ҳамма бир овозда) “Ўзбекистон-умумий уйимиз” эканлигини унутмаслигимиз керак. Фестивалимизнинг барча иштирокчилари ва меҳмонларимизга яна бир ташаккур деймиз! Кўришгунча, омон бўлинг деб қоламиз.

“Жон Ўзбекистон” қўшиғи остида барча иштирокчилар саҳнага чиқадилар.шу билан тадбир якунланади.

“ЎЗБЕКИСТОН –БАҒРИКЕНГ ДИЁР”

номли тадбир сценарийси

(Тадбир 16 ноябр “Халқаро бағрикенглик куни” муносабати билан ўтказилади.)

Биринчи бошловчи:

*Саломдан бошланур ҳурмат эҳтиром,
Саломдир дунёда энг ширин калом.
Эй, азиз меҳмонлар, доно устозлар,
Авалло сизларга салом-ассалом!*

Иккинчи бошловчи: Ассалому алайкум, ҳурмат ва эҳтиром ила ушбу даргоҳга ташриф буюрган азиз меҳмонлар. Авваламбор, бугунги тадбиримизга —Хуш келибсиз! деймиз.

Биринчи бошловчи: Ҳаммангизга маълумки, 1995 йил 16 ноябрда ЮНЕСКО Бош конференциясининг йигирма саккизинчи сессияси «Бағрикенглик тамойиллари Декларатсияси»ни қабул қилган. Шу муносабат билан 16 ноябр «Халқаро бағрикенглик куни» деб эълон қилинган.

Иккинчи бошловчи: Ўзбек халқи қадимдан меҳрибон, бир-бирига оқибатли, меҳмондўст, бағрикенг халқ сифатида ажралиб туради.

Биринчи бошловчи: Дарҳақиқат, ўзбек халқи бағрикенг халқ. Бугунги тадбиримизга Маънавият ва маърифат маркази, «Нуроний», «Маҳалла» жамғармалари ходимларини ва ижтимоий таъминот идоралари вакилларини, диншунос олимларни таклиф

этганмиз. Келинг, сўзни «Меҳр-шавқат ва саломатлик» жамғармаси ходимига берсак.

Ходим(а): — Меҳр-мурувват тарихан таркиб топган тушунча, халқимизнинг дунёқараши, онгу-тафаккури ва феъл-атворининг уйғунлигидир. Юртимиз мустақиллигининг илк йиллариданок — Ўзбекистон Республикасида ногиронларни ижтимоий ҳимоя қилиш тўғрисидаги Қонун (1991 йил) қабул қилиниб, муҳтож одамларни давлат томонидан ижтимоий қўллаб-қувватлашнинг миллий моделини шакллантиришга асос солинди. Шу ўринда хотин-қизлар, «Умидворлик» маркази, кўзи ожиз болалар ва кўриш қобилиятини тиклаш билан шуғулланаётган «Паноҳ шуъласи» жамғармаси, «Умр» маркази, «Криди» сингари ташкилотларнинг савобли ишларини алоҳида қайд этиш лозим.

Алоҳида эътиборга эга болаларнинг қобилиятини ривожлантириш дастурида ЮНИСЕФ, ЮНЕСКО, Бутунжаҳон соғлиқни сақлаш ташкилоти, «Болаларни қутқариш», «Мерси Прожект», «Оперейшен Месси», «Каунтерпарт Консорсиум», «Волд Консерн», «Болаларга табассум» ва бошқа шу каби халқаро ташкилотларнинг хайрли ишлари таҳсинга сазовордир.

(Шундан сўнг “Элим” қўшиғи янграйди).

Иккинчи бошловчи: Қуръони Карим ва Ҳадиси шарифда меҳр ва мурувват ҳақида жуда кўплаб ибратли сўзлар битилган. Шу ҳақда гапириб бериш учун сўзни диншунос олимга берсак.

Олим: Қуръонда 114 та сура ва 6232 та оят бўлиб, уларнинг асосий қисми шахсни меҳр ва мурувват руҳида тарбиялаш мақсадига қаратилган. Ҳар бир мусулмон инсон янги кунни ёки ҳар бир ишни «Бисмиллоҳир Роҳманир Роҳийм» (Раҳмли ва меҳрибон Оллоҳ номи билан бошлайман) деб бошлайди. Бу эса ислом динининг асосий моҳиятида меҳр ва мурувват туйғуси мужассамлашганидан далолатдир. Ҳадисда ҳар фарзандки, оқил ва доно бўлса, ҳеч вақт ота-онанинг меҳр ҳақини адо қилмоқдан ҳоли бўлмайди, дейилган. Шу ўринда барчангизни ислом дини ниқоби билан юрган террорчилар ва экстремистлардан огоҳ бўлишга чақираман. Ватанимиз, юртимиз тинчлигини сақлаш ҳар биримизнинг муқаддас бурчимиздир.

(Ватан ҳақида қўшиқ)

Биринчи бошловчи: Меҳр-мурувват ва бағрикенглик бир-бирига яқин тушунчалардир. Бу икки тушунча бир-бирини инкор

қилмайди. Бугунги тадбиримизда бағрикенглик ҳақида сўзлаб бериш учун навбатни Маънавият тарғибот маркази ходимиغا берсак.

Ходим (а): Бағрикенглик ҳар бир давлат, жамият, ҳар бир дин, сиёсий партиялар, жамоат ташкилотлари учун ғоят қимматли қадриятдир. «Бағрикенглик тамойиллари Декларацияси» да бағрикенглик тушунчасига тўртта атрафлича таъриф берилган. —Бағрикенглик, - дейилади унда, - бизнинг дунёмиздаги турли бой маданиятларни, ўзини ифодалашнинг ва инсоннинг алоҳидалигини намоён қилишнинг хилма-хил усуллари хурмат қилиш, қабул қилиш ва тўғри тушунишни англатади.

Бағрикенглик тамойилларига Ўзбекистонда қандай эътибор берилаётганлиги ҳақида шуни айтиш лозимки, ўзбек халқи қандай шароитда яшамасин, тарихан бағрикенгликни сақлаб қолган. 1941-1945 йилларда бўлиб ўтган уруш йилларида собиқ иттифокни душман вақтинча босиб олган жойлардан Ўзбекистонга келган оч ва ёрдамга муҳтож кишиларга бу ерлик халқлар ўз қалбини очиб жой берди, уларни меҳмондўстлик билан кутиб олди. Бу ўринда севимли шоир Ғафур Ғуломнинг Ўзбекистонга келиб қолган ота-онасиз ёш болаларга атаб ёзган «Сен етим эмассан» шеъри ҳам ўзбеклар бағрикенглигининг яққол намунасидир.

(Шундан сўнг “Мен нечун севаман Ўзбекистонни” қўшиғи янграйди).

Иккинчи бошловчи: Келинг, энди навбатни китобхонларимизга берсак. Улар бугунги тадбиримизга шеърлар тайёрлаб келишган.

Биринчи китобхон:

Ҳар кимки вафо қилса, вафо топқусидир.

Ҳар кимки жаво қилса, жафо топқусидир.

Яхши киши кўрмагай ёмонлик ҳаргиз

Ҳар кимки ёмон бўлса, жазо топқусидир.

Иккинчи китобхон:

“Ким агар кўнгил бузуқнинг хотирин шод айлағай,

Онча борким, Каъба вайрон бўлса, обод айлағай”.

(Яъни, кимки ширин сўз билан кўнгли оғриган кишининг кўнглини кўтарса, бу вайрон бўлган Каъбани обод қилган билан баробардир).

Шундан сўнг кутубхона имкониятидан келиб чиққан ҳолда актёрлар ёки китобхонлар иштирокида ривоятлардан саҳна кўриниши намоиши қилиши тавсия қилинади.

Иккала бошловчи даврага чиқади.

Биринчи бошловчи: Бугунги кунда ёрдамга муҳтож, меҳрибон, етим-есирларга моддий ва маънавий кўмак бериб келаётган саховатпеша инсонлар орамиздан кўплаб топилади.

Иккинчи бошловчи: Меҳрли, саховатли кишиларга ҳамиша омад кулиб боқаверади.

Биринчи бошловчи: Келинглари, барчамиз инсон бўлиб дунёга келган эканмиз, инсондай яшайлик, бир-биримизга ҳамиша меҳрли, оқибатли бўлайлик.

Иккинчи бошловчи: эътиборингиз учун раҳмат.

ВАТАН ЯҒОНАДИР, ВАТАН БИТТАДИР.

мавзусидаги тадбир сценарийси

Тадбир Ватан ҳақидаги қўшиқ билан бошланади

Йигит: Ватан.... Не-не азиз инсонлар вояга этган, унинг порлоқ истикболи, фазлу-камоллари учун жон видо этган замин. Эл борки, Ватан бор – Ватан борки, эл бор. Элсиз Ватан биёбон. Ватансиз эл – дарбадар. Шунинг учун қадимдан элим дея Ватанни эъзоз этганлар, эл дарди билан яшаган кишиларни Ватанпарвар деб ардоқлашган. Шубҳасиз, Ватан тушунчаси турлича талқин этиб келинган. Лекин Турон замин фарзандлари, Мовароуннахр авлодлари учун Ватан сўзи чуқур маъно касб этган.

Ватан тарихи – моддий ва маънавий мерос. Моддий мерос сифатида у биз учун ризку-рўзимиз, маконимиз бўлган замон. Маънавий мерос сифатида у бизнинг фазлу-камолимиз, олам анжуманида айтган сўзимиз, ўз бойликлари таланган давлат.

Қиз: Эмишки, инсон янги туғилган чақалоқ, ҳали дунёга келмай туриб само билан боғланар экан. Оллоҳ гўдакка фақат қўл-оёқ бериб қолмай, юрагига ҳис туйғуни жо этади. Шу туйғу бор экан, биз мағриб билан машриқни, киндик қони тўкилган юрт билан, бегона мамлакатни фарқлаймиз. Ватанни севмоқ иймондандир дейилади ҳадис шарифда. Биз ҳар қарич заминини эъзозлайдиган она-Ватан бу Ўзбекистондир. Энг аввало шуни таъкидлаш лозимки, Ватан ва ватанпарварлик тушунчаси мустақиллик ва озодлик, эрк ва адолат ғоялари билан чамбарчас боғлиқдир.

Йигит: Ватан тушунчаси миллий ифтихор туйғуси бугун шунинг учун устиворки, мустақиллик туфайли миллий кадриятларимиз қайта тикланди ва моддий бойликларимизга эгалик ҳуқуқини қўлга киритдик.

Қиз: Ватан мавҳум тушунча эмас. Ватанни севмоқ – унинг ўтмишини чуқур билмоқ, йиллар давомида шаклланган миллий, умуминсоний кадриятларни қадрламоқ, табиатни пок тутмоқ табобат олами-ю, ҳайвонот дунёсини асрамоқ, комил инсон бўлиб вояга этмоқ керак.

*Ҳазин шоиралар ўқийди нуқул,
Ситамлар фалакнинг сатрларини.*

*Ўртанар Увайсий доғ кўнгил,
Инжулар Нодира хотираларини.*

Йигит: Тафаккуримизда Фаробийлар донишмандлиги, томирларимизда Тўмарис ва Амир Темур қони, туйғумизда Широқ ва Жалолиддин Мангуберди ватанпарварлиги, онгимизда Яссавий ва Нақшбанд таълимоти мавж уриб турибди. Минг йиллар давомида авлодлардан-авлодларга сингиб келаётган бу ботиний маънавиятни ҳеч бир мустабид элимиз қалбидан юлиб ололмайди. Зиёни дуд тўса олмаганидек, зулматларни парчалаб, Ватанимиз узра истиқлол қуёши порлади.

Қиз: Инсонни яратган Оллоҳ, унинг толеига яраша Ватан ҳам бергандир. Зеро, Ватансиз миллат, миллатсиз Ватан бўлмайди. Биз ўзбекларга эса Ўзбекистон тупроғи насиб этган.

Олис Хуросондан Туркистон қадар,
Ўзбеклар – сочилган бир гавҳардир.

Йигит: Мустақил Ўзбекистон ўз байроғи, тупроғи, бош қомуси, мадҳиясига эга бўлди. Мустақил мамлакатимиз ҳаётида бу янгиланишлар даври бўлиб тарих солномасидан ўрин олмоқда. Ўзбекистон обрў-эътибори ортиб, жаҳон уни Марказий Осиёнинг тинчликсевар, миллий иқтисодий тараққиёт йўлидан бораётган, келажаги буюк давлат сифатида кашф этаётир. Ўзбек халқи – улуғ халқ. Турондаги энг буюк миллат.

*“Қаерда бўлсак қонун ҳукмрон, -
Эркинлик шу эрда”, - дер Темур бобом.
Қонун – кўз, қонун сўз, у – қалқон, посбон,
Унда ардоқланар инсон деган ном.*

(саҳнага буюк бобокалонларимиз Амир Темур, Аҳмад Яссавий, Алишер Навоий, Заҳириддин Муҳаммад Бобур ва Увайсий ҳамда Нодира ташириф буюрадилар)

Амир Темур: Биз кимки Турон, амири Туркистонмиз. Биз ким – милатларнинг энг қадими ва энг улуғи, туркнинг бош бўғинимиз. *Дунё топдим, лекин дунё йиғмадим.*

Мен эл учун от устида ухладим,

Наҳот энди ўз қабримга сизмадим.

Аҳмад Яссавий: *Менинг ҳикматларим ошиққа айтинг*

Дили ойнадек содиққа айтинг.

Алишер Навоий:

Бу гулшан ичраки йўқдир бақо гулига сабот,

Ажаб саодат эрур яхшилик била қолса от.

Заҳириддин Муҳаммад Бобур:

Бормоққа не маскан муяссар,

Турмоққа не давлат муҳаррар.

Увайсий: *Меҳнату аламларга мубтало Увайсийман,*

Қайда дард эли бўлса ошно Увайсийман.

Истадим бу оламни топмадим вафо аҳли.

Нодира: *Васл уйин обод қилдим, бузди ҳижрон оқибат,*

Сели гамдин бу иморат, бўлди вайрон оқибат.

Қиз: Тадбиримизнинг азиз қатнашчилари! Буюк сиймоларимиз руҳларини ёд этиб, уларнинг ҳақларига дуои салом йўллашимизга ижозат берсангизлар:

(тиловат қилинади)

Йигит: Заҳириддин Муҳаммад Бобур ижодида ватанпарварлик этакчи ўрин эгаллайди. Ватанни ташлаб Андижондан чиқиб кетади. 14 йил Андижонга қайтишни умид қилади. Бироқ бахт кулиб боқмайди. Ҳиндистонга кетишга мажбур бўлади. 19 ёда Қобулни, 40 ёда Ҳиндистонни қўлга киритади. Лекин тез-тез Ватанни қўмсайди, она юртига одам юбориб, хабар олдиради. Шоир ватандан узоқда яшашни чексиз оғир эканини уқтиради. Ватандан узоқда, ғарибликда кишининг кўнгли шод бўлмайди. Ватанни соғиниб ғурбатда яшаётган киши дўстларини ёд этса ҳам, дўстлари уни ёд этмайди. Бобурнинг бу хулосаси катта тарбиявий аҳамиятга эга. — Ўзга юртнинг подшоси бўлгунча, ўз юртининг гадоси бўл деган мақолга ҳамоҳангдир.

Қиз: Бобур ер ўпиб туриб хурмат билан илтимосимни адо эт, дейди. Бу байтларни ўқир эканмиз, Ватан тенгсиз гўзал, Ватан тенгсиз мағрур, эгилмайдиган ғурурли, доимо тикка турувчи дарахтдай дунёга кўрк бағишлайди, деган тўла маънодаги чексиз муҳаббат рамзига эга бўламиз. Бобур асарларини варақлар эканмиз, унинг саҳифаларида Ватанни жону дилдан севишни тараннум этади. Бу хил сатрлар, шубҳасиз ўқувчи ёшлар дилида Ватанга муҳаббат ҳиссини тарбиялайди.

Йигит: Бобур ватанини кўмсайди, ёру-дўстларини соғинади. Кунлардан бирида унга Фарғонадан қовун келтирганларида у қовунни сўйиб туриб аччиқ йиғлайди.

—**БОҒИ БОБУРИЙ** ҳикоятининг саҳналаштирилган режаси

ОВОЗ: Фалакнинг гардиши билан Мирзо Бобур Ҳиндистон деган юртга бориб қолиб, у ернинг подшоси бўлибди. Ҳиндистон боғроғи кўп, мева-чевага бой юрт экан. Бобуршоҳ мендан ёдгорлик қолсин деб, Ҳиндистоннинг кўркам жойига бир боғ барпо эттирибди. Дунёдаги бу энг катта бокқа турли ниҳоллар хуллас оламда мевали дарахт ва гуллар борки, ҳаммасидан олиб келиб кўкартирибди. Дунёга донғи кетган бу бокқа —Боғи Бобурий деб ном қўйибди. Бобуршоҳ қовунни яхши кўрар экан, аммо боғида ҳандалак билан қовун битмабди. Кунлардан бир куни у вазирни чақиртиради.

Бобур: Менга боғбонни чорланг.

Вазир: Бош устига амирзодам.

ОВОЗ: Бир оздан сўнг саройга боғбон келибди.

Бобур: Бу йил қовун —Боғи Бобурийда битмаса ҳаммангни жазоингни бераман.

ОВОЗ: Нима қилишини билмай боғбонларнинг боши қотибди. Охири ўйлаб-ўйлаб шоҳга билдирмай узоқ Фарғонадан қовун олиб келишга аҳд қилишибди. Бобуршоҳ бир неча кунга шикорга кетибди. Шу пайт боғбонларнинг бошлиғи ҳам ўн бир кишини ёнига олиб Фарғона вилоятининг Наманган шаҳрига этиб борибди. Карвон, от-араваларга қовун ортиб Ҳиндистонга этиб келибди. Бобуршоҳ уларнинг Фарғонага борганидан беҳабар экан.

Ёд этмас эмиш кишини гурбатда киши,

Шод этмас эмиш кўнгилни меҳнатда киши.

Кўнглум бу гарибликда шод ўлмади оҳ,

Ғурбатда севинмас эмиш, албатта киши.

Вазир: Ҳузурингизга боғбон ташриф буюрдилар.

Бобур: Кирсин.

Вазир: Бош устига.

ОВОЗ: Боғбон қовунни олиб киради, Бобуршоҳ қовунни ҳидлаб сўрайди.

Бобур: Бу қовун қаерда битган?

Боғбон: —Боғи Бобурийда ҳазратим.

Бобур: Йўқ... Ҳиди бошқача. Бундай ҳидли қовун бу эрларда битмайди. Фақат бир ўлкада етишади холос. Сен мени алдаяпсан.

Боғбон: Алдаган бўлсам билганингизни қилинг, шоҳим. Бу қовун —Боғи Бобурийда битган.

ОВОЗ: Шоҳ қовунни ҳидлаб маст бўлиб, уни сўймоқчи бўлибди.

Бобур: Ёлғон гапирибсан, қовунни қаердан келтирганингизни очик-ойдин айтасан, қаҳрим қаттиқлигидан қўрқмайсанми?

Боғбон: Олий ҳазрат алдаётган бўлсам бошимни танамдан жудо қилинг, майли мен розиман.

Бобур: Бундай тил ёрар қовун бу эрларда битмайди. Тўғриси айтсанг гуноҳингдан кечаман. Борди-ю, мени алдаб яна ёлғон гапирадиган бўлсанг, бошингни танангдан жудо қиламан.

ОВОЗ: Бобуршоҳни алдаб бўлмаслигини билган боғбон ростини айтишга мажбур бўлибди.

Боғбон: Наманган шаҳридан келтирдик, шоҳим шундай қовун сиз айтганингиздек фақат ўша ерларда битади. Наманган шакарпалаги дегани шу. Шоҳим энди нима қилсангиз ихтиёр ўзингизда. Аммо ўлимим олдидан бир сўровимга жавоб беришингизни истайман.

Бобур: Сўра сўровингни.

Боғбон: Қовун бу эрда етилмаганингизни қандай билдингиз?

Бобур: Ҳиди, пичоқ тегар-тегмай ёрилиб кетиши ва тилни ёрар ширинлигидан она юртим қовуни эканлигини англадим. Раҳматлик ота-онам боғидаги полизда шундай шакарпалак кўп бўларди. Узок Ҳинд ортида туриб шакарпалак билан сийлаганингиз учун гуноҳкор бўлмай, инъом эҳсонларга лойиқсан.

ОВОЗ: Бобур вазирни чақиртириб, унга сарпо этишни буюрди.

Бобур: *Толе йўқлиги жонимга балолиг бўлди,*

Ҳар ишники айладим хатолиг бўлди.

Ўз эрни қўйиб, ҳинд сари юзландим,

Ё раб, нетайин, не юз қаролиғ бўлди.

КИТОБ – МЎЪЖИЗАГА ЧОРЛАЙДИ. мавзусидаги тадбир сценарийси

Тадбир қуйидаги шароитда ўтказилади: хона ёки зал шиорлар, ўқиш ва илмга чорловчи плакатлар билан безатилади. Китоб кўргазмаси ташкил этилади.

Олиб борувчи: Ассалому алайкум ҳурматли меҳмонлар! Хуш келибсизлар. Мен сизларни ахборот-ресурс марказимизда кўриб турганимдан жуда мамнунман. Биласизларки, ЮНЕСКО томонидан 23 апрел —Халқаро китоб ва муаллифлик ҳуқуқларини ҳимоя қилиш куни деб белгиланган. Ушбу кун 1995 йилдан бери нишонланади. Бизнинг ахборот-ресурс (ахборот-кутуб- хона) маркази ҳам бугун «Китоб – мўъжизага чорлайди» номли тадбирни тайёрлаган. Унда ўқув-юртимизнинг бир гуруҳ талабалари иштирок этадилар. Уларнинг чиқишлари сизларга манзур бўлади, деб умид қиламан ва илк навбатникурс талабаларига бераман. Марҳамат.

1-талаба: Китоб – офтоб. Заминни, она табиатни офтоб иситса, одам қалбини китоб илитади, нафақат илитади, балки ёритади, нурлантиради. Китобга энг қисқа таъриф бериш жоиз бўлса, уни маънавият қуёши деб таърифлаш ўринлидир. Яъни, қуёш бўлмаса оламнинг, табиатнинг, ҳаттоки ҳаётнинг бўлиши шубҳа остида қолади, китоб бўлмаса, маънавиятнинг ривожланиши ҳам мавҳум бир фикр бўлиб қолаверади.

Кенгроқ мушоҳада юритадиган бўлсак, миллат баркамоллиги, Ватан тараққиёти элнинг китобхонлик даражасига, яъни ўқимишлилигига боғлиқ. Истиқлолдан сўнг мустақил мамлакатимизда Президентимиз ташаббуси ва бевосита эътибори туфайли соғлом авлодни тарбиялаш борасида ибратли ишлар амалга оширилмоқда. Меҳнат жамоаларида спорт-соғломлаштириш иншоотлари, теннис майдончалари барпо этилди. Бироқ соғлом авлод деганда фақатгина жисмонан бақувват инсоннигина тушуниш масалага бирёқлама ёндошиш бўлур эди. Авлод баркамоллиги унинг маънавий камолотига ҳам кўп жиҳатдан боғлиқ. Ана шуни назарда тутсак, ўшандай

бинолар ёнида китоб дўконлари, кутубхоналар қад ростласа нур устига аъло нур бўлар эди.

2-талаба: *Ҳар кўнгилнинг орзуси шул эрур оби ҳаёт,
Қадрини билган кишига шубҳасиз жондир китоб.
Кўзнинг нури, дил сурури дилларнинг дармонидир,
Ҳар қоронғу дилга гўё моҳитобондир китоб.
Ҳар балодан асрагувчи энг муҳим қиммат яроғ,
Тийри ваҳшат ханжари зиллатга қалқондир
китоб.*

*Ҳар киши ёшликда қилса вақтида зайрат агар,
Тез замонда ошно бўлмоғи осондир китоб.*

3-талаба: Ўқувчилар қалбида юксак маънавиятни шакллантиришда китоб ва китобхонликнинг аҳамияти беқиёсдир. Китоб асрларни-асрларга, замонларни-замонларга, ришталарни-ришталарга уловчи восита. “Китобсиз хонадон жаҳолатга ўхшайди”, деган экан бир донишманд. Лекин тўғри келган китобни ўқиш ҳам ярамайди. Чунки бунинг бир қатор сабаблари бор. Аввало, инсоннинг умри барча китобларни ўқишга этмайди. Бундан ташқари, дуч келган асарни ўқиб кетавериш кишининг савиясига, унинг дунёқарашининг шаклланишига салбий таъсир кўрсатиши ҳам мумкин.

2-талаба: *Илм калити – китоб,
Гар ўқисанг бобма-боб,
Ўрганиб бор билимни,
Очар баҳри дилингни.
Сафарга чиққан чоғинг,
У энг яқин ўртоғинг.
Ошно бўлсанг китобга,
Юксаласан офтобга.*

4-талаба: Инсон табиати, феъл-атвори, руҳиятига мос нарсаларга қизиқади. Кимдир тарихий китобларга қизиқса, кимдир фалсафий романларни ўқийди, кимдир саргузашт асарларни ёқтирса, яна кимдир ҳажвий асарлар ихлосманди. Яна бир бошқа одам эса шеърят шайдоси бўлади. Шунингдек, китобларнинг даврийлиги улар учун муҳимдир. Масалан, мумтоз-анъанавий, замонавий адабиёт намуналарининг

ихлосмандлари ҳам ўзига яраша топилади. Одамнинг ўқиётган китобига қараб ҳам унинг мақсад ва интилишлари, феъл-атвори, кайфиятини аниқлаш мумкин. Шу маънода унга ана шу қизиқишларини ҳисобга олган ҳолда китоб ўқишни тавсия қилиш мумкин.

2-талаба: *Кишилар савдоси бошимдан йироқ
эрта-кеч бўлмишам китобга ўртоқ*

5-талаба: Биласизларми, машҳур киноактёр кунг-фу устаси Брюс Ли китоб мутолаа қилишни жудаям яхши кўрар, уларга ғояларнинг сарчашмаси деб қараган экан. Брюс Лининг кутубхонасида фалсафий китоблар ҳар қандай америкалик файласуфнинг китобларидан-да кўп бўлган. Уни кўпинча Хитой дао-монахларининг кураш жараёни акс эттирилган суратлар дунёсига ғарқ бўлиб ўтириши, оғир ўйларга чўмиб шеър ёзаётган ёки таржима қилаётганини кўриш мумкин эди.

6-талаба: Ўқувчиларнинг китоб ўқишга бўлган ҳаваслари оиладан бошланади. Ота-боболаримиз хонадонларида Машраб, Навоий, Бедил ва бошқа шоирларимизнинг асарларини мароқ билан ўқишган. Фарзандлари китобхонлик давраларида иштирок этишган. Натижада уларда китоб ўқишга ҳавас уйғонган. XIX асрнинг ўрталарида Бухоро мадрасалари фаолияти билан танишган Н.Ханиковнинг гувоҳлик беришича, мадрасанинг тўлиқ курсини ўқиб тугатиш учун толиб тахминан 137 та китоб ўқиши талаб этилган экан.

7-талаба: Билим манбаи бўлган китобни севиш ва ўқиш учун уни танлай олиш ва ўқиш маданиятини билиш керак. Китоб ўқиш маданиятига китоб харид этиш ва кутубхонани мунтазам бойитиб боришга алоҳида эътибор билан қараш, китоб сақлаш одоби, ўқиш жараёни, ўқиганни ўзига ва ҳаётга татбиқ этиш, билиш каби яна ўнлаб масалалар киради.

2-талаба: *Китобдан яхшироқ дўст йўқ жаҳонда,
Ғамхўринг бўлгай у ғамли замонда.
У билан қол танҳо, ҳеч бермас озор,
Жонингга юз роҳат беради такрор.*

8-талаба: Яқинда Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Республика аҳолисини ахборот-кутубхона билан таъмин-лашни

ташқил этиш тўғрисида”ги қарори эълон қилинди. Ёшлар ўртасида китобхонликни юксалтириш учун мана шундай ғамхўрлик зарур эди. Бу ўз вақтида чиққан қарор, эртага ўз самарасини бериши шубҳасиздир.

9-талаба: Биз талабалар эса ўз навбатида кутубхоналаримизни турли жанрдаги адабиётлар билан бойитишимиз мумкин. Бунинг учун ҳар бир талаба ўз ихтиёри билан биттадан китоб олиб келиб топширса, кутубхона 20-30 дона китоб билан қўшимча равишда бойийди. Натижада 1 дона китоб олиб борган талаба яна 20-30 дона янги китоб ўқиш имкониятига эга бўлади. Бу ишга ҳомийларни ҳам жалб этиш мумкин. Фарзандлари камолини, юрт келажагини, Ватан равнақини ўйлайдиган саховатпеша инсонларнинг бу ишда фаол иштирок этиши катта савоб деб ўйлаймиз.

10-талаба: Аммо, ҳозирги кунда ранг-баранг воқеа ва ҳодисаларга бой филмлар, саргузаштлар ҳақида ҳикоя қилувчи бошқа воситалар – телевизор, компьютер, Интернетнинг таъсири кучаймоқда. Одам китоб ўқимаса, диванга ётволиб кунига ўн соатлаб ФМ радиосини тинглайдими, ё икки-учта телесериал кўрадими бошининг гаранг бўлгани қолади. Телевизор, радио ҳеч қачон китобнинг ўрнини боса олмайди. Ўқиш ва унинг орқасида келадиган заковат мамлакатни дунёга танитишдан ҳам зарурроқ бўлган нарсага – маърифатга йўл очади. Маърифатли, яъни маънавияти юксак ва билими теран бўлган кадрлар юртни фаровон қилади, мамлакат тараққиётини тезлаштиради. Чинакам билимни эса китоб ўқимасдан туриб эгаллаш асло мумкин эмас. Шундай экан “Ҳар доим бўлсин китоб” деймиз *(барча талабалар ушбу хитобни баланд овозда айтадилар).*

Талабаларнинг чиқиши тугагандан сўнг навбат мусиқага берилади *(қўшиқ ёки рақс ижро этилиши мумкин).*

Мусиқа тугагач бир неча талаба саҳнага чиқиб доноларнинг китоб ҳақидаги фикрларини айтиб беради. Ушбу чиқиш якунлангач, бошловчи 2 ой давомида АРМга фаол қатнаган китобхонни даврага таклиф этади ва унга эсдалик совғаларини: китоблар, ўқув қуролларини такдим этади.

Сўнгра бошловчи меҳмонларга, талабаларга ва барча томошабинларга доимо китоб билан ҳамроҳ бўлишларида яхши тилаклар билдириб, тадбирни ёпиқ деб эълон қилади.

**1 – октябрь “Ўқитувчи ва мураббийлар куни” муносабати билан
“Ўқитувчи ва мураббийлар миллат фидойилари” номли тадбир
СЦЕНАРИЙСИ**

*(Саҳна байрамона безатилган, тадбирга доир шиорлар ва баннерлар
илинган, чақириқ садолари остида бошловчилар кириб келади)*

1 – бошловчи: Ассалом сизларга муҳтарам зотлар,
Ташриф учун раҳмат, кўнглимиз шодлар.
Бу дамлар ғанимат, дийдор ғанимат,
Сўзимиз бошлашга этингиз руҳсат.

2 – бошловчи: Зулматни ёритган чироқ ўзингиз
Эзгуликка чорлаган устоз сўзингиз
Жамиятда муносиб ўрин олгайдир
Сиз тарбия этган ўғил-қизингиз

1 – бошловчи: Ассалому алейкум қалби қайноқ, меҳри уммон,
шарафли лекин машаққатли касб эгалари, азиз устоз ва
мураббийлар!

2 – бошловчи: Ассалому алейкум ҳурматли меҳмонлар, қадрли
ёшлар ва тадбиримиз сабабчилари бўлган, фидойи касб эгалари
бўлмиш ўқитувчиларимиз!

1 – бошловчи: Барча устозларимизни 1 – октябрь “Ўқитувчи ва
мураббийлар куни” билан чин юракдан самимий муборакбод
этамиз.

2 – бошловчи: Бу сананинг дам олиш куни деб эълон қилиниши
барча ўқитувчи ва мураббийлар билан бир каторда кенг
жамоатчиликни ҳам мамнун этди. Ҳақиқатдан ҳам ҳеч бир
давлатда биздагидек ўқитувчи ва мураббийлар куни умумхалқ
байрами сифатида кенг нишонланмайд.

1 – бошловчи: Зеро, мамлакатимиз президенти Шавкат
Мирзиёевнинг сиз азиз устозларимизга йўллаган байрам
табригида ҳам шундай сўзлар мужассам: “Бугун шудай қутлуғ
айёмни мамлакатимизда кенг нишонлар эканмиз, биринчи
навбатда қадрдон таълим муассасамиз, бизни илм олишга
чорлаган, эзгуликдан сабоқ берган меҳрибон муаллимларимиз
сиймоси кўз олдимда намоён бўлади. Биз учун ибрат намунаси,
юксак инсоний фазилатлар тимсоли бўлган сизлар каби азиз ва
мўътабар зотлар шаънига энг гўзал сўзлар, эзгу тилакларимизни
изҳор этамиз. Сизларнинг барчангизга ҳеч қачон узиб

бўлмайдиган қарздорлик ҳисси билан таъзим қиламиз....” дея таъкидлаб ўтилган.

2 – бошловчи: Доно халқимиз таъбири билан айтганда: “Сен одамларга яхшилик қилмоқчи бўлсанг – буғдой эк, ўн йил яхшилик қилмоқчи бўлсанг – ток экиб боғ қил, умр бўйи яхшилик қилмоқчи бўлсанг – муаллимлик қил” дейилган.

1 – бошловчи: 1 – октябрь “Ўқитувчи ва мураббийлар куни” муносабати билан **“Ўқитувчи ва мураббийлар миллат фидойилари”** номли маданий-маърифий тадбирда сизлар билан кўришиб турганимиздан ғоят мамнунмиз.

(Сарвара ва Рухшона чиқиши – фон музыка “Голубой вагон”)

Рухшона: Сарвара... ҳооой Сарвара....

Сарвара: Вооой... бу ернинг байрамоналигини қара, меҳмонларнинг кўплигиничи....

Рухшона: Ҳмм, тўғри айтасан... Бу ерда қандай шодиёна ўзи ааа?!

Сарвара: Ака – опалар бугун қандай байрам? Туғилган кунми...?

Мен байрамларни жуддаям яхши кораман...

Рухшона: Кимнинг байрами экан ааа?!

Ҳамма: Устозларнинг....

Сарвара: Уррееее.... демак, бугун байрам қиламиз, табрикларни қабул қиламиз ва совғалар оламиз....

Рухшона: Бўлди, бўлди... тўғри топтинг кираверишда кўрдим, жуддаям кўп меҳмонлар устозларимизни табриклашга келишипти...

Сарвара: Унда биринчи табрикловчи меҳмонни мееен танлайман....

(Фон қўшиғи овози баланд кучайтирилади ва Сарвара, Рухшона саҳнадан пастга тушиб меҳмон, профессор ва деканни қўлидан ушлаб саҳнага олиб чиқади – саҳна ортидан сўзга чиққанлар бошловчилар томонидан эълон қилинади)

1–бошловчи: Табрик _____ учун _____ сўз _____ га!

(Табрик сўзи – декан, профессор, меҳмон)

2 – бошловчи: Эзгу ва самимий тилакларингиз учун ташаккур!

1 – бошловчи: Саҳнани тарк этмаслигингизни сўраймиз. Сабаби, ўқитувчи ва мураббийларимизга юксак эҳтиром кўрсатиш, уларнинг фаолиятини қўллаб-қувватлаб бориш, муносиб рағбатлантириш ҳам бугунги тадбиримизнинг асосий мазмун

моҳияти ҳисобланади. Уларни шаҳар ҳокимининг ўринбосари ташаккурномаси билан тақдирлашни жоиз деб билдик, марҳамат тақдирлаш маросимини бошласак.

(Тақдирлаш маросими)

1 – бошловчи: Бугун устозларимиз тўғрисида қанча гапирсак шунча оз. Жонажон Ўзбекистонимизда хормай-толмай фидокорона меҳнат қилаётган, давлат ва миллат манфаатларини юракдан ҳис этаётган азиз устозларимиз билан том маънода фахрлансак арзийди.

2 – бошловчи: Гулдурос олқишларингиз остида яна бир бор устозларимизни табриклаб кўямиз.

1 – бошловчи: Кўп куттирмайликда гуруҳларимиз томонидан тайёрланган байрам дастурини эътиборингизга ҳавола этамиз.

2 – бошловчи: Марҳамат!

(Концерт дастури)

1. Шеър – талабалар томонидан *(орқа фонда проекторда ўқитувчиларининг фаолияти ёритилган ролик кетади);*
2. “Поппури” – рақс гуруҳлари иштирокида ;
3. Миллий рақс – талабалар иштирокида;
4. Қўшиқ – “Баркамол авлод”;
5. Созлар сеҳри – скрипка чолғусида ;
6. рақс – “Бухорча” ;
7. Қўшиқ - “Устозлар”;
8. Рақс - “Хоразмча”;
9. “Устоз ва мураббий” шеъри - талабалар бир нечта касб эгалари кўринишида;
10. ФИНАЛЬ – “Жон Ўзбекистон” ҳамма биргаликда.

1 – бошловчи: Азиз ва муҳтарам устозлар, мураббийлар! Фан боғининг боғбони бўлиб, зиё боғида етиштираётган ниҳолларингиз камолини кўришдек саодат барчангизга насиб этсин.

2 – бошловчи: Муҳтарам устозлар ва мураббийларимизга байрам яна бир қарра муборак бўлсин!

1 – бошловчи: Юртимиз тинч, осмонимиз мусаффо, келажакимиз фаровон бўлсин!

МУНДАРИЖА

Кириш	3
Узлуксиз таълим тизимида маънавий-маърифий тарбиянинг роли	7
Маънавий – маърифий тадбирлар.....	24
Маънавий - маърифий ишлар самарадорлигини ошириш вазифалари.....	47
Иловалар	61

Сарвиноз Самадова

**МАЪНАВИЙ – МАЪРИФИЙ ТАДБИРЛАР
САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШНИНГ ПЕДАГОГИК
АСОСЛАРИ**

(ўқув-услубий қўлланма)

Muharrir:

G'.Murodov

Texnik muharrir:

G.Samiyeva

Musahhih:

A.Qalandarov

Sahifalovchi:

M.Ortiqova

Nashriyot litsenziyasi AI № 178. 08.12.2010. Original-maketdan bosishga ruxsat etildi: 15.06.2020. Bichimi 60x84. Kegli 16 shponli. «Cambria» garn. Ofset bosma usulida bosildi. Ofset bosma qog`ozi. Bosma tobog`i 6.0. Adadi 100. Buyurtma №82.

Buxoro viloyat Matbuot va axborot boshqarmasi
“Durdona” nashriyoti: Buxoro shahri Muhammad Iqbol ko`chasi, 11-uy.
Bahosi kelishilgan narxda.

“Sadriddin Salim Buxoriy” MCHJ bosmaxonasida chop etildi.
Buxoro shahri Muhammad Iqbol ko`chasi, 11-uy. Tel.: 0(365) 221-26-45